

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

ENNAKKOPERINTÖ JÄÄMISTÖOSITUKSESSA

Emmi Kekäläinen

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Perhe- ja jäämistöoikeus
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2019
Ohjaaja: Tapani Lohi

Tiedekunta/Osasto - Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos - Institution – Department
Oikeustieteellinen tiedekunta		
Tekijä - Författare – Author		
Emmi Kekäläinen		
Työn nimi - Arbetets titel – Title Ennakkoperintö jäämistöosituksessa		
Oppiaine - Läroämne – Subject		
Perhe- ja jäämistöoikeus		
Työn laji - Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika - Datum – Month and year Maaliskuu 2019	Sivumäärä - Sidoantal – Number of pages 83
Tiivistelmä - Referat – Abstract		
<p>Tutkielmassa tarkastellaan ennakkoperinnön huomioon ottamista jäämistöosituksessa eli lähtökohtaisesti sitä, millä keinoin ennakkoperintö huomioidaan osituslaskelmassa erilaisissa tilanteissa ja miten sen vaikutukset muuttuvat olosuhteiden muuttuessa. Ennakkoperintösäännöstö on yksi perintökaaren vaikeimmista säännöstöistä. Haasteita ovat aiheuttaneet erityisesti AL 94a §:n soveltaminen sekä ennakkoperintölaskelmat. Tutkielmassa perehdytään siihen, mistä tämä haastavuus johtuu ja miten sitä on yritetty ratkaista. Tarkastelun kohteena ovat myös ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttamat ongelmat sekä vapaaomaisuuden merkitys. Lopuksi perehdytään perittävän mahdollisuuteen antaa niin sanottuja sekatyypisiä määräyksiä sekä perittävän tekemän testamentin vaikutuksiin. Jokaisen tarkasteltavan kysymyksen taustalla vaikuttaa AL 94a § ja sen soveltamiseen liittyvät haasteet, jotka johtuvat pitkälti sen sanamuodon ongelmallisuudesta.</p> <p>AL 94a § on muotoiltu hivenen hankalalla tavalla, mutta käytännössä se tarkoittaa sitä, että annettu ennakkoperintö lisätään jäämistöosituksessa ennakon antajan AO-omaisuuden säästöön, minkä jälkeen puolisojen AO-omaisuuden säästöt lasketaan yhteen ja saatu laskennallinen AO-omaisuuden säästö puolitetaan, jolloin saadaan avio-osien suuruus, josta voidaan laskea tasingon määrä. Perillisten avio-osasta vähennetään vielä ennakkoperinnön arvo. Jos ennakkoperintöä ei otettaisi osituslaskelmassa huomioon, puolisojen avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö olisi pienempi, mikä vaikuttaisi muun muassa leskelle mahdollisesti tulevan tasingon määrään.</p> <p>Osituslaskelman lopputuloksen kannalta ei ole merkitystä sillä, onko ennakkoperinnön antanut leski vai perittävä. Osituslaskelman tekeminen on kuitenkin aina hyvin tärkeää. Ennakkoperinnön huomioon ottamisen johdosta perilliset voivat joutua maksamaan leskelle tasinkoa, vaikka tämä olisi ollut perittävää varakkaampi ja näin ensi silmäyksellä velvollinen maksamaan tasinkoa perillisille. Huomioon tulee toki ottaa myös lesken mahdollisuus vedota AL 103.2 §:n tasinkoprivilegiin.</p> <p>Osituslaskelmaa tehtäessä tulee aika tarkastaa, onko annettu ennakkoperintö ylisuuri. Muutoin lopputuloksena on virheellinen osituslaskelma. AL 94a §:n mukaan, jollei ennakkoperinnön arvoa kokonaisuudessaan voida vähentää saajansa perintöosasta, siitä vähennetään niin suuri osa kuin siitä voidaan vähentää. Lisäysmenetelmän tarjoamien laskukaavojen avulla saadaan selville se määrä ylisuuresta ennakkoperinnöstä, joka voidaan huomioida jäämistöosituksessa. Muita oikeuskirjallisuudessa tarjottuja vaihtoehtoisia tapoja ovat suhteellisen jakamisen menetelmä sekä puutemallit -ryhmään lukeutuvat laskutavat. Suhteellisen jakamisen menetelmän avulla päästään samaan lopputulokseen, kuin lisäysmenetelmän avulla, mutta puutemalli -menetelmään liittyy monia ongelmia, eikä sitä suositella käytettäväksi.</p> <p>AL 94a § kuuluu asiallisesti vastikesäännöksiin, mutta sen jäämistöoikeudellisen erityisluonteen vuoksi sitä tulee joissakin tilanteissa tulkita vastikesäännösten vakiintuneesta tulkinnasta poiketen.</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan myös sitä, minkälaisia vaikutuksia puolisojen avio-oikeudesta vapaalla omaisuudella on ennakkoperintöjen huomioimisen kannalta jäämistöosituksessa. Tutkielmassa käsitellään sekä AO-omaisuudesta annettuja ennakkoperintöjä että VO-omaisuudesta annettuja ennakkoperintöjä sekä sitä, mikä merkitys vapaaomaisuuden huomioimisen kannalta on sillä, kuka ennakkoperinnön on antanut sekä sitä, voidaanko tasinkoa joutua maksamaan vapaaomaisuudesta.</p> <p>Niin sanottujen sekatyypisten määräysten osalta tarkastellaan niiden hyväksymistä ja kieltämistä vastaan puhuvia perusteita. Lisäksi tarkastellaan avio-oikeusyhteyden katkeamisen merkitystä siinä tilanteessa, kun leski on antanut ennakkoperinnön perittävän kuoleman jälkeen, mutta ennen osituksen toimittamista sekä restitutioperiaatteen merkitystä tämän asian kannalta. Lopuksi tarkastellaan perittävän tekemien testamenttimääräysten vaikutusta ennakkoperinnön huomioimiseen jäämistöosituksessa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Ennakkoperintö, jäämistöositus, AL 94a §, osituslaskelma, vastikesäännös, ylisuuri ennakkoperintö, vapaaomaisuus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo.....	I
Lähdeluettelo	III
1. Johdanto.....	1
1.1 Taustaa	1
1.2 Tutkimuskysymykset	1
1.3 Tarkasteltavien kysymysten rajausta	3
1.4 Lähdeaineistosta.....	4
2. Yleisiä näkökohtia Suomen aviovarallisuusjärjestelmästä.....	5
2.1 Suomen aviovarallisuusjärjestelmän perusteista	5
2.2 Vastikejärjestelmästä	8
3. Ennakkoperinnöstä	10
3.1 Ennakkoperintöinstituution perusteista.....	10
3.2 Ennakkoperinnöstä suorituksena	12
3.2.1 Perittävän tai lesken tekemä suoritus ja suoritushetki	13
3.2.2 Suorituksen vastaanottaja	13
3.2.3 Suorituksen vastikkeettomuus	14
3.2.4 Perittävän tarkoitus	15
3.2.5 Ennakkoperintöinstituution ulkopuolelle jääviä oikeustoimia	17
3.2.6 Ennakkoperinnön luonne oikeustoimena.....	18
4. Ennakkoperinnön huomioon ottaminen jäämistöosituksessa	19
4.1 Ennakkoperintöjärjestelmän tarkoitus osituksen kannalta.....	19
4.2 Ennakkoperinnön huomioimista koskevat perusratkaisut	20
4.3 Leski ennakkoperinnön antajana	24
4.4 Puolisooan varakkaampi leski.....	25
4.5 Ainoalle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö	26
5. Ylisuuri ennakkoperintö	28
5.1 Ylisuuresta ennakkoperinnöstä yleisesti	28
5.2 Lisäysmenetelmä	31
5.2.1 Lisäysmenetelmän syntyhistoriaa.....	31
5.2.2 AO-omaisuudesta on annettu yksi ennakkoperintö	33
5.2.3 AO-omaisuudesta on annettu useampi ennakkoperintö	38
5.3 Suhteellisen jakamisen menetelmä	42

5.4	Puutemallit	43
5.5	Ylisuuri ennakkoperintö ja AL 94 §:n hukkaamisvastike	46
5.6	Vapaaomaisuus	49
5.6.1	Vapaaomaisuus ja ennakkoperintö jäämistöosituksessa	49
5.6.2	Perittävän vapaaomaisuudesta annettu ennakkoperintö	56
6.	Erityiskysymyksiä	59
6.1	Sekatyypiset määräykset	59
6.2	Perittävän kuoleman ja osituksen toimittamisen välissä annettu ennakkoperintö	62
6.3	Perittävän tekemien testamenttimääräysten vaikutus ennakkoperinnön ja jäämistöosituksen kannalta	68
6.3.1	Yleistä	68
6.3.2	Perittävän testamentti ja perittävän antama ennakkoperintö	70
6.3.3	Perittävän testamentti ja lesken antama ennakkoperintö	75
7.	Johtopäätökset	76

Lähdeluettelo

Oikeuskirjallisuus

Aarnio – Helin 1988

Aulis Aarnio – Markku Helin: Avioliittolain muutetut säännökset. A-Tieto Oy, Tampere 1988.

Aarnio – Helin 1992

Aulis Aarnio – Markku Helin: Suomen avioliitto-oikeus. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1992, 3. uudistettu painos.

Aarnio – Kangas 2009

Aulis Aarnio – Urpo Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus. Talentum, Helsinki 2009, 5., uudistettu laitos.

Aarnio – Kangas 2015

Aulis Aarnio – Urpo Kangas: Suomen jäämistöoikeus II Testamenttioikeus. Talentum, Helsinki 2015, 5., uudistettu painos. Verkkojulkaisu.

[http://verkkokirjahylly.almatalent.fi.libproxy.helsinki.fi/teos/GABBXXBUAGDF#kohta:XXVI\(\(20\)LUKU\(\(20\)Testamenttiin\(\(20\)perustuva\(\(20\)lainhuuto,\(\(20\)erityinen\(\(20\)oikeus\(\(20\)ja\(\(20\)vallintarajoitus\(\(20\):\(1\(\(20\)Lainhuudatus\(\(20\)testamentin\(\(20\)perusteella\(\(20\)](http://verkkokirjahylly.almatalent.fi.libproxy.helsinki.fi/teos/GABBXXBUAGDF#kohta:XXVI((20)LUKU((20)Testamenttiin((20)perustuva((20)lainhuuto,((20)erityinen((20)oikeus((20)ja((20)vallintarajoitus((20):(1((20)Lainhuudatus((20)testamentin((20)perusteella((20)
Vierailupäivä 2.2.2019.

Aarnio – Kangas 2016

Aulis Aarnio – Urpo Kangas: Suomen jäämistöoikeus I Perintöoikeus. Talentum, Helsinki 2016, 6., uudistettu painos.

Aarnio – Kangas 2010

Aulis Aarnio – Urpo Kangas: Perhevarallisuus-oikeus. Talentum, Helsinki 2010.

Gottberg 2013

Eva Gottberg: Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Oy Nord Print Ab, Turku 2013, 7. ajantasaistettu painos.

Helin 1984

Markku Helin: Avio-oikeus ja sen suoja. Teoksessa Juha Pöyhönen, Puolisoiden omaisuuden ositus ja jako, Kustannusyhtiö Juridica Ky, Helsinki 1984, s. 1-62.

Kangas 2013

Urpo Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Talentum, Helsinki 2013.

Lohi 1999

Tapani Lohi: Ennakkoperinnöstä. Kauppakaari Oyj, Helsinki 1999.

Lohi 2006

Tapani Lohi: Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja. Teoksessa Syntymästä kuolemaan, oikeudesta informaatioon. Juhlajulkaisu Ahti Saarenpää 60 vuotta. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki 2006, s. 85-112.

Lohi KKO 2011

Tapani Lohi: Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2011:105. Teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein 2011 II. Verkkojulkaisu.

[https://fokus-almatalent-](https://fokus-almatalent-fi.libproxy.helsinki.fi/teos/BAXBBXATIEEDBAXB#kohta:KKO(((N((20)RATKAISUT((20)KOMMENTEIN((20)2011(((II((20)(:KKO((20)2011(((105((20)Lesken((20)antaman((20)ennakkoperinn((f6)n((20)huomioon((20)ottaminen((20)osituksessa((20)ja((20)perinn((f6)njaossa((20)(:Asiasanat((20)Vierailupäivä 28.1.2019.)

[fi.libproxy.helsinki.fi/teos/BAXBBXATIEEDBAXB#kohta:KKO\(\(\(N\(\(20\)RATKAISUT\(\(20\)KOMMENTEIN\(\(20\)2011\(\(\(II\(\(20\)\(:KKO\(\(20\)2011\(\(\(105\(\(20\)Lesken\(\(20\)antaman\(\(20\)ennakkoperinn\(\(f6\)n\(\(20\)huomioon\(\(20\)ottaminen\(\(20\)osituksessa\(\(20\)ja\(\(20\)perinn\(\(f6\)njaossa\(\(20\)\(:Asiasanat\(\(20\)Vierailupäivä 28.1.2019.](https://fokus-almatalent-fi.libproxy.helsinki.fi/teos/BAXBBXATIEEDBAXB#kohta:KKO(((N((20)RATKAISUT((20)KOMMENTEIN((20)2011(((II((20)(:KKO((20)2011(((105((20)Lesken((20)antaman((20)ennakkoperinn((f6)n((20)huomioon((20)ottaminen((20)osituksessa((20)ja((20)perinn((f6)njaossa((20)(:Asiasanat((20)Vierailupäivä 28.1.2019.)

Lohi 2016

Tapani Lohi: Aviovarallisuusosoikeus. Talentum Pro, Helsinki 2016.

Saarenpää 1980

Ahti Saarenpää: Tasajaon periaate, Tutkimus jäämistöoikeudellisen periaatteen toteuttamisesta tuomioistuinkäytännössä. Juridica, Vammala 1980.

Saarenpää 1984

Ahti Saarenpää: Ositukseen vaikuttavat oikeustoimet. Teoksessa Juha Pöyhönen, Puolisoiden omaisuuden ositus ja jako, Kustannusyritys Juridica Ky, Helsinki 1984, s. 63-132.

Välimäki 1995

Pertti Välimäki: Osituksen sovittelu avioeroon perustuvassa toimitusosituksessa. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1995.

Wirilander 1978

Juhani Wirilander: Osituksen ongelmia. Teoksessa uusinta jäämistöoikeutta. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy, Helsinki 1978, s. 154-176.

Virallislähteet*Ehdotus 1935*

Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi perusteluineen. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1935 N:o 2.

Esitysehdotus 1938

Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle perintölaiksi sekä siihen liittyvä lainvalmistelukunnan mietintö. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1938:5.

HE 6/1964

Hallituksen esitys Eduskunnalle perintölainsäädännön uudistamisesta.

KKO:n lausunto 1941

Korkeimman oikeuden lausunto esitysehdotuksesta perintölaiksi 1.11.1941.

SOU 1925:43

SOU 1925:43. Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken II. Förslag till lag om arv.

Oikeuskäytäntö

KKO 1992:197

KKO 2010:57

KKO 2011:105

1. Johdanto

1.1 Taustaa

Kotimainen avioliittolakimme ja aviovarallisuusjärjestelmämme rakentuvat *omaisuuden erillisyyden periaatteelle*. Tämä tarkoittaa sitä, että avioliiton solmiminen ei vaikuta puolisoiden omistussuhteisiin vaan kumpikin omistaa avioliitosta huolimatta oman omaisuutensa ja saa vallita sitä itsenäisesti tietyin rajoituksin.¹ Sanotusta huolimatta avioliitolla on kuitenkin tiettyjä vaikutuksia puolisoiden varallisuusosoikeudelliseen asemaan lähinnä sen synnyttämän avio-oikeuden johdosta. Nämä vaikutukset konkretisoituvat pääasiallisesti avioliiton päättyessä. Kun avioliitto lopulta päättyy, viimeistään toisen puolison kuolemaan, puolisoiden varallisuusosoikeudelliset suhteet tulee selvittää oikeudenmukaisesti. Tällaisessa selvityksessä tulee ottaa huomioon myös esimerkiksi ensin kuolleen puolison elinaikanaan antamat ennakkoperinnöt, koska ne vaikuttavat myös lesken varallisuusosoikeudelliseen asemaan juuri avio-oikeuden kautta. Toisen puolison kuoleman johdosta puolisoiden varallisuusosoikeudelliset suhteet selvitetään toimittamalla jäämistöositus, jonka keinoin myös muun muassa sanottujen ennakkoperintöjen vaikutusten arviointi toteutetaan. Tässä tutkielmassa tarkastellaan annettujen ennakkoperintöjen merkitystä ja niiden aiheuttamia ongelmia jäämistöosituksessa.

1.2 Tutkimuskysymykset

Ennakkoperintösäännöstöä on luonnehdittu yhdeksi perintökaaren (40/1965, PK) vaikeimmista säännöstöistä. Haasteita ovat aiheuttaneet erityisesti avioliittolain (234/1929, AL) 94a §:n soveltaminen omaisuuden osituksessa sekä ennakkoperintölaskelmat.² Tässä tutkielmassa perehdytään tarkemmin siihen, mistä tämä haastavuus johtuu ja miten sitä on yritetty ratkaista.

Tutkielmassa tarkastellaan ennakkoperinnön huomioon ottamista jäämistöosituksessa eli lähtökohtaisesti sitä, millä keinoin ennakkoperintö huomioidaan osituslaskelmassa erilaisissa tilanteissa ja miten sen vaikutukset muuttuvat olosuhteiden muuttuessa. Tarkastelun kohteena on myös se, minkälaisia ongelmia ennakkoperinnön huomioon ottamiseen jäämistöosituksessa liittyy ja miten niitä on yritetty ratkaista. Tarkastelu

---

¹ Aarnio – Kangas 2010, s. 75.

² Ks. Aarnio – Kangas 2016, s. 773 alaviite 8, Saarenpää 1980, s. 479 ja Lohi 2006, s. 89.

keskittyy ensin yleisiin huomioihin ja sen jälkeen keskiöön otetaan tietyt erityistilanteet ja niihin liittyvät kysymykset.

Yksi merkittävä tutkielmassa käsiteltävä erityiskysymys on ylisuuri ennakkoperintö ja sen aiheuttamat ongelmat. Kun annettu ennakkoperintö osoittautuu ylisuureksi eli sitä ei voida kokonaisuudessaan vähentää saajansa perintöosasta, perittävän jäämistöstä ei riitä yhtä suurta osuutta jokaiselle perilliselle, koska yksi on jo saanut enemmän kuin oman perintöosuutensa verran. Tällöin ratkaistavaksi tulee se, miten ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttama vaje tasataan oikeudenmukaisesti osapuolten kesken. Ylisuuren ennakkoperinnön osalta pulmalliseksi muodostuu myös vapaaomaisuuden merkitys toisaalta tilanteessa, jossa ennakkoperintö on annettu avio-oikeudenalaisesta omaisuudesta ja toisaalta tilanteessa, jossa se on annettu avio-oikeudesta vapaasta omaisuudesta. Tutkielmassa tarkastellaan myös muun muassa sitä, tulisiko näihin tilanteisiin suhtautua samalla tavalla, vai olisiko perusteltua soveltaa niihin erilaisia sääntöjä. Ylisuuren ennakkoperinnön osalta tarkasteltavaksi tulee myös rajanveto AL 94a §:n ja hukkaamisvastiketta koskevan AL 94 §:n välillä. Onko lesken ylipäättään mahdollista vedota myös AL 94 §:ään ja jos on, niin kumpi tarjoaa leskelle paremman suojan?

Jokaisen tutkielmassa käsiteltävän kysymyksen taustalla vaikuttaa AL 94a § ja sen soveltamiseen liittyvät haasteet, jotka johtuvat pitkälti pykälän sanamuodon ongelmallisuudesta. Tämä ongelmallisuus ilmenee jo tarkasteltaessa sitä, voidaanko ainoastaan kyseisen pykälän sanamuodon perusteella onnistua tekemään oikeansisältöinen osituslaskelma, jossa annettu ennakkoperintö huomioidaan säännöksen tarkoittamalla tavalla. Ongelmia aiheuttaa myös AL 94a §:n sanamuoto vapaaomaisuuden huomioimisesta. Tutkielmassa tarkastellaan pykälään liittyvää tulkintaproblematiikkaa muun muassa siitä näkökulmasta, onko AL 94a § sääntelyhistoriansa johdosta niin erityinen vastikesäännös, että sitä voidaan tulkita niistä poikkeavalla tavalla.

Tarkastelun kohteeksi otetaan myös perittävän mahdollisuus tehdä niin kutsuttuja sekatyyppejä määräyksiä, joiden perusteella tietyn suorituksen ennakkoperintöluonne muuttuisi sen mukaan, missä henkilösuhteessa sitä arvioidaan. Kyse on siis perittävän määräämisvallan laajuuden tarkastelemisesta. Onko siis mahdollista, että perittävä määrää tietyn suorituksen otettavaksi huomioon ennakkoperintönä osituksessa mutta ei perinnönjaossa? Selvitettäväksi tulee se, minkälaiset perusteet tukevat tällaisten määräysten hyväksymistä ja mitkä puolestaan ovat sitä vastaan.

Lisäksi tarkastellaan ositusperusteen syntyhetkeen ja avio-oikeusyhteyden katkeamiseen liittyvää problematiikkaa. Lähtökohtana tässä tarkastelussa on sen selvittäminen, miten oikeudessamme suhtaudutaan sellaiseen ennakkoperintöön, joka on annettu perittävän kuoleman jälkeen, mutta ennen osituksen toimittamista. Tulisiko se huomioida jäämistöosituksessa ja mikä on sen merkitys?

Ennakkoperinnön huomioimista jäämistöosituksessa saattaa entisestään hankaloittaa perittävän tekemä testamentti ja siihen otetut määräykset. Tutkielmassa käsitellään perittävän tekemän testamentin merkitystä ensinnäkin tietyn suorituksen ennakkoperintöluonteen kannalta sekä toisaalta ositusta ja ennakkoperintöä koskevien säännösten suhdetta testamenttia koskevaan sääntelyyn ja sitä kautta pyritään avaamaan niitä vaikutuksia, joita testamentilla on tarkasteltavan aiheen kannalta.

1.3 Tarkasteltavien kysymysten rajausta

Tutkielman aihe sijoittuu aviovarallisuus oikeuden ja jäämistöoikeuden rajapinnalle, joten aiheen käsittelyssä on otettava huomioon kummankin oikeudenalan säännöstö ja vallitsevat periaatteet. Liian lavean tarkastelun välttämiseksi käsiteltäviä kysymyksiä onkin syytä hieman rajata. Tarkastelu kohdistetaan pääasiassa ennakkoperintöjen vaikutukseen jäämistöosituksessa, mutta joidenkin kysymysten osalta selvitetään asian soveltamista ja merkitystä myös perinnönjaon näkökulmasta. Tämä on joissakin tilanteissa välttämätöntä muun muassa suorituksen ennakkoperintöluonteen merkityksen osoittamiseksi ja kokonaisuuden hahmottamiseksi.

Tarkastelu rajataan koskemaan ainoastaan Suomen oikeustilaa, suuresti sen johdosta, että sekä aviovarallisuus oikeus että jäämistöoikeus ovat perinteisesti olleet hyvin kansallisia oikeudenaloja, joten esimerkiksi pohjoismaisella oikeusvertailulla ei saavutettaisi tämän tutkielman kannalta kovin relevantteja tuloksia. Sanotusta huolimatta ruotsalainen lainvalmisteluaineisto on tutkielman aiheen kannalta hyvin merkityksellistä, koska ennakkoperintöjä koskeva kotimainen lainvalmistelumme pohjautuu merkittävältä osin ruotsalaisiin verrokkeihinsa.

Käsittely rajautuu koskemaan ainoastaan jäämistöositusta ja näin ollen avioero-osituksia koskevat erityiskysymykset jäävät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Yksinkertaisuuden vuoksi käsitellään vain sellaisia tilanteita, joissa ennakkoperintöä on annettu puolisoiden yhteiselle rintaperilliselle ja näin ollen esimerkiksi lapsipuolille annettujen

ennakkoperintöjen merkitykseen ei tässä tutkielmassa perehdytä lainkaan. Lisäksi tarkastelu rajataan koskemaan vain tasapolvessa oleville perillisille annettuja ennakkoperintöjä. Hallittavan ja johdonmukaisen kokonaisuuden saamiseksi myöskin puolisoiden velat ja näin myös mahdollinen ylivelkaisuus jäävät käsittelyn ulkopuolelle, samoin kuin perillisten lakiosaa koskevat ongelmat.

1.4 Lähdeaineistosta

Tutkielmassa on käytetty lähdeaineistona pääasiassa kotimaista oikeuskirjallisuutta ja lainvalmisteluaineistoa. Kotimaisen oikeuskirjallisuuden osalta valtaosa tärkeimmistä lähteistäni koostuu huomattavankin vanhoista teoksista. Tämä on perhe- ja jäämistöoikeudelle tyypillinen piirre, koska säännöstö on muuttunut vuosien varrella hyvin vähän, ja aiheen kannalta merkittävimmät teokset ovatkin verrattain iäkkäitä. Vastapainoksi on pyritty ottamaan mukaan myös uudempaa oikeuskirjallisuutta. Kotimaisen oikeuskirjallisuuden osalta tutkielman tärkein yksittäinen lähde on Tapani Lohen teos Ennakkoperinnöstä vuodelta 1999. Kyseinen teos on aiheen kannalta merkityksellisin pitkälti sen kattavuuden ja siinä käsiteltävien ongelmien tarkastelun perusteellisuuden johdosta. Teoksen merkittävyys ennakkoperintöihin liittyvien ongelmien kannalta onkin kiistaton.

Kuten jo edellä on todettu, kotimainen ennakkoperintöä koskeva lainvalmisteluaineisto pohjautuu vahvasti ruotsalaisiin esitöihin ja tästä johtuen yksi tutkielman tärkeimmistä virallislähteistä onkin ruotsalainen lainvalmistelukunnan ehdotus perintölaiksi SOU 1925:43. Kotimaisista lainvalmisteluaineistoista kattavin on vuoden 1935 Ehdotus perintö- ja testamenttilainsäädännön uudistamiseksi, joka sisältää tutkielman kannalta paljon merkityksellistä materiaalia, mutta jossa joidenkin kysymysten käsittely jää kuitenkin melko kapeaksi. Näiltä osin vastauksia haetaan edellä mainitusta ruotsalaisesta lainvalmistelukunnan mietinnöstä. Tutkielman kannalta merkityksellisin lain säännös AL 94a § tuotiin lakiin perintökaaren säätämisen yhteydessä vuonna 1964. Tätä koskeva hallituksen esitys HE 6/1964 on aiheen kannalta kuitenkin lopulta hyvin merkityksellinen, johtuen sen perustelujen niukkuudesta ja mahdollisten taustaongelmien käsittelyn vähyydestä. Sääntelyhistorian vuoksi sitä ei kuitenkaan voi täysin jättää lähdemateriaalin ulkopuolelle. Oikeuskäytännön osalta on tuotu esiin ainoastaan muutamia käsiteltävän aiheen kannalta erityisen tärkeitä korkeimman oikeuden ratkaisuja.

2. Yleisiä näkökohtia Suomen aviovarallisuusjärjestelmästä

2.1 Suomen aviovarallisuusjärjestelmän perusteista

Avioliitto on juridinen instituutio, jolla on vaikutuksia puolisojen varallisuusosoikeudelliseen asemaan. Avioliittoa ja sen vaikutuksia puolisojen varallisuussuhteisiin sääntelee avioliittolaki. Jotta voi ymmärtää ennakkoperintöinstituution aiheuttamat ongelmat ja sen merkityksen jäämistöosituksessa, on syytä ensin tarkastella hieman sitä, mitä vaikutuksia avioliitolla on puolisojen varallisuusosoikeudelliseen asemaan.

Suomessa vallitsee niin kutsuttu *aviopuolisojen normaalikohtelun periaate*, joka tarkoittaa sitä, että avioliitolla ei ole sen kestäessä vaikutusta puolisojen varallisuusosoikeudelliseen asemaan. Aviovarallisuusjärjestelmämme rakentuu näin ollen erillisomistuksen (AL 34 §), erillisten velkavastuiden (AL 52 §) ja puolisojen keskinäisen sopimusvapauden varaan (AL 33.2 §). Erillisomistuksen periaate tai omaisuuden erillisyyden periaate tarkoittaa sitä, että kumpikin aviopuolisoista omistaa avioliitosta huolimatta yksin oman omaisuutensa.³ Tämän lisäksi avioliitosta huolimatta kumpikin puoliso vastaa pääsääntöisesti yksin omista veloistaan, eikä avioliitto myöskään vaikuta puolisojen keskinäiseen sopimusvapauteen. Suomessa voimassaolevaa aviovarallisuusjärjestelmää onkin oikeuskirjallisuudessa kuvattu *omaisuuden erillisyydsjärjestelmäksi*.⁴ Puolisojen omaisuudet eivät siis avioliiton johdosta yhdisty ja muodosta jonkinlaista yhteistä omaisuusmassaa, vaan kumpikin puolisoista omistaa edelleen oman omaisuutensa ja on pääsääntöisesti oikeutettu määräämään siitä haluamallaan tavalla. Avioliiton vaikutus puolisojen varallisuuspiiriin ilmeneekin vasta avioliiton päättyessä.

Avioliiton kestäessä puolisojen välille syntyy tietynlainen yhteinen talous, jossa puolisojen taloudellinen panos yhteisen talouden hyväksi saattaa olla epätasapainossa. Toinen puoliso saattaa rahoittaa tuloillaan yhteistä asuntoa, kun taas toisen tulot käytetään juokseviin menoihin. Jos erillisomistuksen periaatetta sovellettaisiin poikkeuksetta myös avioliiton päättyessä, olisi tilanne hyvin epäoikeudenmukainen vähemmän omistavalle puolisolle. Tasoittamaan näitä seurauksia ja turvaamaan vähemmän omistavan puolison asemaa, on avioliittolakiin otettu avio-oikeudeksi kutsuttu instituutio.⁵ AL 35 §:n mukaan *kumpaisellakin puolisollla on avio-oikeus toisen omaisuuteen*. Ratkaisun taustalla oli halu

---

³ Ks. Lohi 2016, s. 5-6, Aarnio – Helin 1992, s. 94-95 ja Aarnio – Kangas 2010, s. 75-77.

⁴ Kangas 2013, s. 270 ja 281 ja Aarnio – Kangas 2010, s. 65.

⁵ Aarnio – Helin 1988, s. 75-76 ja Lohi 2016, s. 12-13.

saattaa puoliset tasavertaiseen asemaan, mutta samalla mahdollistaa heidän taloudellinen riippumattomuutensa.⁶ Avio-oikeuden avulla puolisoille taataan osuus yhteisestä ”pesästä”, tarkemmin sanottuna leski ja kuolleen puolison perilliset ovat jäämistöosituksessa oikeutettuja saamaan puolet puolisoitten avio-oikeuden alaisen omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä. Aarnio ja Helin ovat kirjallisuudessaan hahmotelleet avio-oikeuden ikään kuin puolison *oikeudeksi saada tasinkoa osituksessa*, jos sille asetetut edellytykset täyttyvät.⁷ Luonnehdinta on nähdäkseni hyvin osuva, koska avio-oikeus toteutetaan osituksessa tasingon maksamisen avulla. On kuitenkin muistettava, että myös tasinkoa maksavalla puolisoilla on avio-oikeus toisen puolison omaisuuteen. On myös tärkeää huomata, että avio-oikeus tulee huomioon otavaksi vasta avioliiton päättyessä eikä sillä pääsääntöisesti ole juurikaan merkitystä avioliiton kestäessä.

Keskinäisen sopimusvapautensa nojalla puoliset voivat myös sopia avio-oikeuden poissuljennasta tekemällä avioehtosopimuksen (AL 35.2 §). Täysin poissulkevan avioehtosopimuksen johdosta puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen ja avioliiton päättyessä toimitetaan omaisuuden erottelu (AL 85.2 §), jolloin kumpikin pitää oman omaisuutensa. Avio-oikeus voidaan sulkea pois myös testamentilla, lahjakirjalla tai henkivakuutuksen edunsaajamääräyksen perusteella (AL 35.2 §). Sellaista omaisuutta, johon toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta esimerkiksi avioehtosopimuksen nojalla, kutsutaan avio-oikeudesta vapaaksi omaisuudeksi eli VO-omaisuudeksi. Vastaavasti avio-oikeuden alaisella omaisuudella eli AO-omaisuudella tarkoitetaan sellaista jommankumman puolison omaisuutta, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus.

Kun puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, toimitetaan avioliiton päättyessä omaisuuden ositus. Osituksesta säädetään avioliittolain IV osassa. Osituksen toimittaminen edellyttää ositusperusteen olemassaoloa. Ositusperusteesta säädetään avioliittolain 90 §:ssä, jonka mukaan ositusperusteita ovat joko puolison kuolema tai avioeroa koskevan asian vireille tulo. Avioliittolaissa tunnistetaan myös kolmas ositusperuste, asumusero, josta säädetään avioliittolain 136 §:ssä. Ositusperusteista tärkeimmät ovat kuitenkin avioeron vireille tuleminen ja puolison kuolema.⁸

---

⁶ Aarnio – Helin 1992, s. 94-95.

⁷ Aarnio – Helin 1992, s. 118.

⁸ Lohi 2016, s. 379-380.

Ositusperusteen syntyhetken, eli esimerkiksi puolison kuoleman, jälkeen puolison omistukseensa saama tai hankkima omaisuus ei enää kuulu avio-oikeuden piiriin vaan on hänen avio-oikeudesta vapaata omaisuuttaan. Tämä johtuu siitä, että puolisoiden välisen avio-oikeusyhteyden on pääsääntöisesti katsottu katkenneen ositusperusteen syntyhetkellä.⁹ Näin ollen kaikki se omaisuus, joka oli puolison omistuksessa ennen ositusperusteen syntyä, on pääsääntöisesti hänen avio-oikeudenalaista omaisuuttaan eli AO-omaisuuttaan, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus ja joka on näin ollen osituksen kohteena. Vastaavasti se omaisuus, jonka puoliso on saanut ositusperusteen syntyhetken jälkeen ei kuulu osituksen piiriin ja on näin ollen puolison avio-oikeudesta vapaata omaisuutta eli VO-omaisuutta. Tästä syystä ositusperusteen syntyhetkellä on suuri merkitys. Tähän avio-oikeusyhteyden katkeamiseen liittyvään problematiikkaan palataan myöhemmin tarkasteltaessa sitä, miten perittävän kuoleman jälkeen annettu ennakkoperintö tulisi jäämistöosituksessa huomioida.

Ositus on yksinkertaistettuna menettely, jolla selvitetään puolisoiden väliset omistussuhteet ja toteutetaan avio-oikeus. Osituksen toimittamisen jälkeen puolisoiden varallisuussuhteet on siis kokonaisuudessaan selvitetty.¹⁰ Osituksen toimittamisessa käytetään apuna osituslaskelmaa. Käytännössä osituslaskelman tekeminen tarkoittaa sitä, että puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö lasketaan yhteen ja puolitetaan, jolloin saadaan avio-osan suuruus. Tämä on se määrä, joka kummallakin osapuolella tulee olla osituksen toimittamisen jälkeen. Vähemmän omistava osapuoli saa siis avio-osan ja omissa nimissään olevan omaisuutensa erotuksen verran tasinkoa toiselta osapuolelta. Osituksella siis tasataan puolisoiden omaisuus, jolloin kumpikin on rahallisesti samassa asemassa avioliiton päättyessä. Ennakkoperinnöllä on myöhemmin tarkemmin eriteltävällä tavalla suuri vaikutus puolison osituksessa huomioitavaan avio-oikeuden alaisen omaisuuden määrään ja tätä kautta avio-osaan ja tasingon määrään, joten sen huomioiminen osituslaskelmassa on hyvin tärkeää.

Jäämistöositus toimitetaan lesken ja ensin kuolleen puolison perillisten välillä ja osituksen tultua toimitetuksi perillisten puolelle jäänyt omaisuus voidaan heidän halutessaan jakaa perillisten kesken. Osituksen avulla saadaan siis yksilöityä se omaisuus, joka kuuluu perillispuolelle ja on näin perinnönjaon kohteena. Jäämistöositus voidaan toimittaa myös kahden perillistahon välillä, jos ositusta ei ole toimitettu lesken eläessä. Normaalitilanteessa

---

⁹ Kangas 2013, s. 283.

¹⁰ Lohi 2016, s. 379.

tällöin ovat ”vastakkain” samat yhteiset perilliset kummankin kuolinpesän perillisinä. Nykymaailmassa uusioperheiden yleistyessä kummallakin kuolinpesällä voi kuitenkin olla omat erilliset perillisansä, jolloin jäämistöosituksen osapuolina ovat kaksi eri perillistahoa, jotka eivät nyt muodostukaan samoista puolisoitten yhteisistä rintaperillisistä. Tällöin jäämistöosituksessa ovat konkreettisesti vastakkain kaksi eri henkilöistä koostuvaa perillistahoa, joiden intressit ovat myös usein vastakkaiset, mikä osaltaan mutkistaa osituksen toimittamista ja kasvattaa riidan mahdollisuutta.

Omat haasteensa jäämistöositukseen tuovat esimerkiksi lesken oikeus olla luovuttamatta omaisuuttaan tasinkona ensin kuolleen puolison perillisille (lesken tasinkoprivilegi, AL 103.2 §) sekä perittävän eläessään antamat ennakkoperinnöt. Käytännössä jäämistöositusta ei useinkaan toimiteta heti ensin kuolleen puolison kuoltua, vaan hänen kuolinpesänsä jää lesken hallintaan ja jäämistöositus ja perinnönjako toteutetaan vasta leskenkin kuoltua kummankin kuolinpesän osalta yhdellä kertaa. Tämä on lähtökohtaisesti täysin sallittua, koska järjestelmässämme ei ole määritetty osituksen toimittamiselle mitään määräaika.¹¹ Käytännön kannalta jäämistöositus olisi kuitenkin hyvä tehdä mahdollisimman joutuisasti kuolintapauksen jälkeen, jotta puolisoitten varallisuussuhteet saadaan selvitettyä ja vältetään ne hyvin monimutkaiset tilanteet, joissa osituksia ei ole tehty ja on menty uudestaan naimisiin ja omaisuus on vuosikymmenien aikana muuttanut muotoaan ja kasvanut tai huvennut. Kun osituksia sitten vuosikymmenten jälkeen aletaan tekemään, ei ole enää mahdollista selvittää kaikkea tapahtunutta, eikä ositusta saada lopulta tehtyä varmuudella oikein. Kun tällaisessa tilanteessa on vielä annettu ennakkoperintöjä, on kokonaisuus entistä haastavampi selvittää ja mahdollisilta oikeudenmenetyksiltä ei voida välttyä.

2.2 Vastikejärjestelmästä

Ennakkoperinnön huomioon ottamista jäämistöosituksessa koskeva AL 94a § kuuluu asiallisesti avioliittolain vastikesäännöksiin ja näin ollen kyseisen säännöksen syvällisemmän ymmärtämisen kannalta on tarpeen hivenen selvittää vastikejärjestelmän sisältöä. Puolisoiden tapa hoitaa taloudellisia asioitaan avioliiton aikana vaikuttaa suuresti avioliiton päättyttyä toimitettavan osituksen lopputulokseen. Vastikejärjestelmä sisältääkin AO-omaisuuden hoitoa ja velkaantumista koskevia ja niiden vaikutuksia rajoittavia

---

¹¹ Gottberg 2013, s. 28.

säännöksiä.¹² Järjestelmän avulla pyritään siis turvaamaan se, että ositus voidaan toteuttaa oikeudenmukaisesti.

Aviopuoliso on AL 37 §:n perusteella velvollinen hoitamaan sellaista omaisuuttaan, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus siten, että se ei aiheuttomasti vähene toisen puolison vahingoksi. Jos puoliso kuitenkin rikkoo tätä toimintavelvollisuuttaan eli esimerkiksi hoitaa taloudellisia asioitaan huolimattomasti ja aiheuttaa näin avio-oikeuden alaisen omaisuutensa oleellisen vähentymisen, toinen puoliso voi olla oikeutettu saamaan vastiketta. Vastikesäännöksillä pyritään palauttamaan tilanne sellaiseksi kuin se oli ennen esimerkiksi huolimattomalla toiminnalla aiheutettua omaisuuden vähentymistä eli turvaamaan loukatun puolison etua. Täytyy kuitenkin muistaa, että puolisoilla on lähtökohtaisesti oikeus määrätä omasta omaisuudestaan ja käyttää sitä haluamallaan tavalla. Vastikesäännökset on tarkoitettu estämään puolisoa tahallisesti vähentämästä omaa avio-oikeuden alaista omaisuuttaan ja tällä tavalla vaikuttamasta osituksen lopputulokseen toisen puolison vahingoksi.¹³ Vastikkeista säädetään AL 92-96 §:ssä.

Avioliittolakimme tuntee erilaisia vastikkeita vastaamaan erilaisiin tilanteisiin. Jos puoliso esimerkiksi parantaa avio-oikeuden alaista omaisuuttaan avio-oikeudesta vapaalla omaisuudella, hän on oikeutettu saamaan vastiketta (AL 92 §) tai jos puoliso on hankkinut avio-oikeudesta vapaata omaisuutta avio-oikeuden alaisella omaisuudella, on toinen puoliso oikeutettu saamaan vastiketta (AL 95 §). Samoin jos puoliso on *hoitamalla huonosti taloudellisia asioitaan, käyttämällä väärin oikeuttaan vallita omaisuuttaan, johon toisella puolisoilla on avio-oikeus, tai muulla hänen oloihinsa soveltumattomalla menettelyllä aiheuttanut, että sellainen omaisuus on oleellisesti vähentynyt*, on toisella puolisoilla oikeus saada vastiketta (AL 94 §). AL 94 §:n mukaista vastiketta kutsutaankin yleisesti hukkaamisvastikkeeksi.¹⁴ Samoin AL 94a § voidaan ymmärtää vastikesäännökseksi, jonka perusteella leski saattaa olla oikeutettu saamaan vastiketta sen perusteella, että perittävä on eläessään tekemällään lahjoituksella vähentänyt avio-oikeuden alaista omaisuuttaan, mikä puolestaan pienentää leskelle mahdollisesti tulevaa tasinkoa.

Vaikka AL 94a § kuuluukin avioliittolain vastikesäännöksiin, se ei aina ole lesken kannalta paras suojavaihtoehto. Ylisuuren ennakkoperinnön, yhden tai useamman, antaminen

---

¹² Wirilander 1978, s. 156.

¹³ Välimäki 1995, s. 102-105.

¹⁴ Ks. Aarnio – Kangas 2010, s. 195 ja Lohi 2016, s. 474.

voidaan tietyissä, myöhemmin tarkemmin eriteltävissä tilanteissa tulkita myös avio-oikeuden alaisen omaisuuden aiheuttomaksi vähentämiseksi toisen puolison vahingoksi ja hukkaamisvastiketta koskevan AL 94 §:n perusteella leskellä onkin mahdollisuus saada vastikkeen muodossa täysi korvaus. Sovellettaessa AL 94a §:ää, annetun ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttama vaje jaetaan perillisten ja lesken kesken heidän osuuksiensa mukaisessa suhteessa, eikä leski näin ollen voi saada täyttä korvausta sen perusteella. Näin ollen soveltuessaan AL 94 § tarjoaa leskelle parempaa turvaa perittävän antamia ylisuuria ennakkoperintöjä vastaan, kun vastikkeen antamiseksi voidaan käyttää jopa koko perittävän reaalin jäämistö.¹⁵ Se turvaa lesken asemaa perittävien antamia ylisuuria ennakkoperintöjä vastaan tehokkaammin kuin AL 94a §. Tähän lesken mahdollisuuteen vedota AL 94a §:n sijasta AL 94 §:n hukkaamisvastikepykälään palataan myöhemmin ylisuurten ennakkoperintöjen käsittelyn yhteydessä.

AL 94a § onkin poikkeus avioliittolain vastikesäännöksiin joukossa juuri sen takia, että sen perusteella ei voida edes tavoitella täyttä kompensatiota.¹⁶ Kun AL 94a § kuitenkin asiallisesti kuuluu vastikesäännösten joukkoon, tulee sitä pääsääntöisesti tulkita vastikkeita yleisesti koskevan sääntely ja periaatteiden mukaisesti. Näin ollen AL 94a §:n tulkinnassa on pääsääntöisesti otettava huomioon myös vastikejärjestelmän aiheuttamat rajoitukset. AL 94a § on erityinen vastikesäännösten näkökulmasta kuitenkin sen takia, että sillä on hyvin läheinen liittymä perintökaareen ja erityisesti ennakkoperintöä koskevaan PK 6 lukuun, johtuen AL 94a §:n sääntelyhistoriasta. Lohi on todennut pykälällä olevan *jäämistöoikeudellisia erityispiirteitä*. Näin ollen sitä voidaan joissakin tilanteissa soveltaa muista vastikesäännöksistä poikkeavalla tavalla.¹⁷ Tätä mahdollisuutta avataan tarkemmin käsiteltäessä perittävän kuoleman ja osituksen toimittamisen välissä annettua ennakkoperintöä ja sen ongelmallisuutta.

3. Ennakkoperinnöstä

3.1 Ennakkoperintöinstituution perusteista

Ennakkoperintö on *jäämistöoikeudellinen instituutio*, jonka avulla pyritään perinnönjaon näkökulmasta turvaamaan perillisten keskinäistä yhdenvertaisuutta ja tasaamaan heille lopulta tulevat perintöosuudet. Kyseessä on lahja, joka tiettyjen edellytysten täytyessä

¹⁵ Lohi 1999, s. 105.

¹⁶ Lohi 1999, s. 105 ja Helin 1984, s. 24.

¹⁷ Lohi KKO 2011, Mihin ratkaisu perustuu? -jakso.

otetaan huomioon perittävän jälkeen tehtävässä osituksessa ja perinnönjaossa ja, jonka huomioimisen avulla perilliset pyritään lopulta saamaan tasa-arvoiseen asemaan toisiinsa nähden. Ennakkoperintöinstituution taustalla on ajatus siitä, että vanhemmat haluavat kohdella lapsiaan tasapuolisesti, eivätkä suosia yhtä tai useampaa rintaperillistä muiden kustannuksella. Jotta tällainen oikeudenmukainen lopputulos ja yhdenvertaisuus rintaperillisten kesken voitaisiin saavuttaa, on osituksessa ja perinnönjaossa otettava huomioon tietyt perittävän elinaikanaan antamat lahjat eli ennakkoperinnöt.¹⁸ Tarkoituksena on, että lopulta kaikki perilliset ovat saaneet arvomääräisesti yhtä suuren osuuden perittävän jälkeen tulevasta perinnöstä. Mahdollisen ennakkoperinnön saanut perillinen on vain saanut osan osuudestaan jo ennakkoon ja saa näin lopullisessa perinnönjaossa vähemmän tai ei enää mitään, riippuen annetun ennakkoperinnön arvosta.

Tässä kohdin on kuitenkin hyvä huomata ero ennakkoperinnön ja perinnön ennakon välillä. Ennakkoperintö on siis jotakin sellaista, jonka perittävä elinaikanaan tai leski on antanut esimerkiksi rintaperilliselleen ja, joka otetaan huomioon perittävän jälkeen toimitettavissa osituksessa ja perinnönjaossa. Perinnön ennako puolestaan on perittävän kuoleman jälkeen kuolinpesän varoista suoritettu ennakkomaksu, joka sitten perinnönjaon yhteydessä vähennetään saajansa perintöosasta. Perinnön ennakon antamista voidaan ajatella myös ikään kuin osittaisena perinnönjakona, jossa ennakon saanut perillinen saa siis osan perintöosastaan jo ennen lopullisen perinnönjaon toimittamista. Perinnön ennakon maksaminen vaatii kaikkien kuolinpesän osakkaiden suostumuksen.¹⁹ Käytännössä perinnön ennakkoa käytetään usein silloin kun lopullista perinnönjakoa ei jostakin syystä voida tai haluta toteuttaa ennen perintöveron maksuun tuloa eli sen avulla turvataan perillisten kyky maksaa perintöverot.

Jos ennakkoperinnöksi katsottavaa lahjaa ei huomioitaisi perinnönjaossa millään tavalla, saisi ennakkoperinnön saanut rintaperillinen lopulta enemmän perittävän omaisuutta kuin muut kanssaperilliset. Tämän johdosta perilliset eivät olisi yhdenvertaisessa asemassa, eikä tämän voida normaalitilanteessa katoa olevan perittävän tahdon mukaista. Tämä lähtökohta todetaan jo perintökaaren varhaisimmissa esitöissä, vuoden 1935 Ehdotuksessa, ja se on perustana koko ennakkoperintöinstituutiolle.²⁰ Ennakkoperintöä sääntelevän PK 6 luvun taustalla vaikuttaakin niin sanottu *laskennallisen eliminoinnin ajatus*, mikä tarkoittaa sitä,

¹⁸ Aarnio – Kangas 2009, s. 758 ja 763, Ehdotus 1935, s. 112 sekä Aarnio – Kangas 2010, s. 385-386.

¹⁹ Saarenpää 1980, s. 250.

²⁰ Ehdotus 1935, s. 112.

että sääntelyn avulla perilliset pyritään saamaan sellaiseen asemaan, jossa he olisivat, jos ennakoperintöä ei olisi annettu. siis ikään kuin ennakoperintönä annettu omaisuus olisi yhä pesän varoissa jaettavana. Tämä tausta-ajatus välittyy jo lain esitöistä ja se on hyvä pitää mielessä PK 6 luvun säännösten tulkinnan apukeinona.²¹ Kuten jäljempänä tarkemmin esitetään, johtuen AL 94a §:n sääntelyhistoriasta ja sen tavoitteista, laskennallisen eliminoinnin ajatuksella on suuri merkitys myös AL 94a §:n soveltamisessa ja tulkinnassa.

Ennakoperintö vaikuttaa siis perinnönjaossa perillisten perintöosien suuruuteen, mutta sillä voi olla vaikutusta jo ennen sitä. Jos ennakoperinnön antaja on ollut sen antamisen aikaan avioliitossa ja ennakoperintö on annettu avio-oikeudenalaisesta omaisuudesta, tulee se huomiotavaksi myös omaisuuden osituksessa. Ennakoperinnön huomioimisessa jo jäämistöosituksessa on siis kyse lesken suojaamisesta. Jos annettua ennakoperintöä ei otettaisi jäämistöosituksessa huomioon, joutuisi leski huonompaan asemaan, kun ositettavana olevan omaisuuden määrä olisi pienempi. Kuten jo edellä vastikkeita käsiteltäessä todettiin, perittävä olisi siis voinut eläessään huonontaa tahallisestikin lesken asemaa lahjoittamalla omaisuuttaan esimerkiksi lapsilleen. Tämän estämiseksi ennakoperintö tuleekin huomioida jo jäämistöosituksessa. Se, millä keinoilla tämä huomioiminen tapahtuu, riippuu kunkin tilanteen erityispiirteistä. Tämä lesken suojaamisen tarkoitus on tuotu esiin jo lainvalmisteluaineistossa. Vuoden 1935 Ehdotuksessa on todettu, että osituksen lopputulos olisi puolison kannalta epäedullinen, jos ennakoperintöä ei osituksessa huomioitaisi.²² On myös tärkeää huomata, että perittävän jälkeen toimitettavassa osituksessa huomioidaan myös lesken antamat ennakoperinnöt.

3.2 Ennakoperinnöstä suorituksena

Ennakoperinnöstä säädetään perintökaaren 6 luvussa. Perintökaaren 6 luvun 1 §:n mukaan *mitä perittävä eläessään on antanut rintaperilliselle, on ennakona vähennettävä tämän perinnöstä, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen otaksuttava tarkoitettun.* Kangas on muotoillut ajatuksen ennakoperinnöstä osuvasti ikään kuin *perinnön ennakkomaksuksi*.²³ Perittävän voidaan siis ajatella saaneen osan perinnöstään jo perittävän elinaikana ja näin onkin oikeudenmukaista, että tämä hänen saamansa osuus otetaan huomioon lopullisessa perinnönjaossa.

²¹ Lohi 1999, s. 16 ja Ehdotus 1935, s. 112.

²² Ehdotus 1935, s. 113.

²³ Kangas 2013, s. 465-466.

Lain sanamuoto ei vielä kovin yksiselitteisesti avaa ennakkoperinnön käsitettä. Minkälaisia suorituksia siis tulee pitää ennakkoperintöinä? Suorituksen katsominen ennakkoperinnöksi edellyttää tiettyjen edellytysten täyttymistä. Kyse tulee olla sellaisesta perittävän tai lesken perillisen hyväksi tekemästä tavanomaista arvokkaammasta suorituksesta, joka on ollut ainakin osittain vastikkeeton ja, jonka osalta voidaan katsoa tarkoitetun, että se vähennetään saajansa perintöosasta.²⁴ Seuraavaksi käsitellään kutakin edellytystä hivenen tarkemmin.

3.2.1 Perittävän tai lesken tekemä suoritus ja suoritushetki

Pääsääntöisesti ennakkoperinnön voi antaa vain perittävä. Kysehän on perittävän jälkeen toteutettavasta, perittävän ja lesken aviovarallisuussuhteiden selvittämisestä ja sen jälkeen perinnönjaosta, joten on luonnollista, että kenenkään ulkopuolisen tekemillä lahjoituksilla ei ole sen kannalta merkitystä. Juuri aviovarallisuussuhteisiin liittyvistä syistä myös lesken antamat lahjat voidaan katsoa ennakkoperinnöksi ja ottaa huomioon ensin kuolleen puolison jälkeen tehtävissä osituksessa ja perinnönjaossa PK 6:1.2:sta ja PK 6:9.1:stä tarkemmin ilmenevällä tavalla.²⁵ Lesken avio-oikeuden alaisesta omaisuudestaan antamat ennakkoperinnöt vaikuttavat osituksen kohteena olevan omaisuuden säästöön samalla tavalla kuin perittävänkin antamat ennakkoperinnöt, joten on täysin luonnollista, että nekin tulee huomioida jäämistöosituksessa.

Ennakkoperinnöksi katsomisen näkökulmasta ei ole väliä sillä, milloin kyseinen lahja on annettu. Näin ollen hyvinkin vanha lahja voidaan katsoa ennakkoperinnöksi.²⁶ Ennakkoperintö arvostetaan kuitenkin pääsäännön mukaan antohetken arvoonsa (PK 6:5). Tämän ratkaisun johdosta ennakkoperinnön saanut perillinen ei joudu ikään kuin korvaamaan saamansa omaisuuden arvonnousua perilliskumppaneilleen.

3.2.2 Suorituksen vastaanottaja

Vain sellainen suoritus, joka on tehty *perillisen* hyväksi, voidaan ottaa huomioon ennakkoperintönä. Ennakkoperintö vähennetään saajansa perintöosasta, joten sen saajana täytyy luonnollisesti olla sellainen taho, joko on tällaisen perintöosan saamassa. Saajan on tullut luovutushetkellä olla perillisasemassa, mutta ei edellytetä, että hän olisi ollut lähimmän perillisen asemassa. Näin ollen esimerkiksi perittävän elossa olleen rintaperillisen lapselle tekemä luovutus voidaan vähentää tämän perintöosasta ennakkoperintönä, jos lahjanantajan

---

²⁴ Lohi 1999, s. 7.

²⁵ Lohi 1999, s. 7.

²⁶ Aarnio – Kangas 2009, s. 784.

kuolinhetkellä tämän lapsenlapsen vanhempi on kuollut ja lapsenlapsi on näin siirtynyt lähimmän perillisen asemaan sijaantulosäännösten mukaisesti.²⁷ Ennakkoperinnön saajan tulee siis kuulua perittävän perillispiiriin. Näin ollen ennakkoperintää koskevia säännöksiä ei sovelleta sellaiseen lahjaan, jonka vastaanottajana on henkilö, joka ei voi tulla lakimääräiseksi perilliseksi. Tästä johtuen esimerkiksi avopuolisolle tai muulle perillispiiriin ulkopuoliselle henkilölle annettu lahja ei voi tulla perinnönjaossa huomioitavaksi ennakkoperintönä.²⁸

Ennakkoperinnön vähentäminen saajansa perintöosasta ei ole sillä tavalla henkilökohtainen toimenpide, että se automaattisesti lakkaisi saajansa kuolemaan. PK 6:8:n mukaan, jos ennakkoperinnön saanut perillinen on kuollut ennen perittävää, ennakkoperintö vähennetään ennakkonsaajan jälkeläistensä perintöosista. Näin ollen kuolleen lapsen saama ennakkoperintö vähennetään hänen lastensa perintöosista. Tilanne on toinen, jos ennakkoperinnön saanut lapsi kuolee perillisittä ennen perittävää. Tällaisessa tilanteessa annettu ennakkoperintö jää merkityksettömäksi, koska laissa puhutaan ”jälkeläisistä” eikä esimerkiksi sijaan tulijoista. Ennakkoperintöinstituution tarkoitus huomioiden ennakkoperintää ei vähennetä myöskään mahdollisesti sijaan tulevien sisarusten perintöosista.²⁹

3.2.3 Suorituksen vastikkeettomuus

Jotta tietty suoritus voidaan katsoa ennakkoperinnöksi, sen tulee olla ainakin osittain vastikkeeton. Kyseessä tulee siis olla lahja tai lahjanluonteinen oikeustoimi. Tyypitilanne on tietyn rahasumman tai esimerkiksi kesämökkikiinteistön lahjoittamien lapselle. Kokonaan vastikkeellisia luovutuksia ei voida katsoa ennakkoperinnöksi, vaikka omaisuuden arvo nousisi vuosien saatossa kovastikin.³⁰ Näin ollen esimerkiksi täyteen hintaan toteutettua kesämökkikiinteistön kauppaa ei voida katsoa lapsen saamaksi ennakkoperinnöksi, vaikka kiinteistön arvo olisikin kuolinhetkellä huomattavasti enemmän kuin antohetkellä. Kun suoritus voi olla vain osittain vastikkeeton, ennakkoperintönä voi tulla huomioitavaksi esimerkiksi alihintaan tehty kauppa, mutta toki vain käyvän arvon ja maksetun kauppahinnan erotuksen osalta.

²⁷ Lohi 1999, s 11-12 ja Aarnio – Kangas 2010, s. 388.

²⁸ Aarnio – Kangas 2016, s. 787.

²⁹ Aarnio – Kangas 2016, s. 789-790.

³⁰ Lohi 1999, s. 8-9.

Oikeuskäytännössä on katsottu, että se tapa, jolla varallisuudensiirto on tehty, saattaa kertoa perittävän tahdosta ja suosimistarkoituksesta. Jos suoritusta ei ole tehty suoraan puhtaan lahjan muodossa, vaan kyseessä on esimerkiksi asumisetu tai alihintainen kauppa, voidaan katsoa, että tarkoitus on ollut suosia edun saajaa eikä etua ole näin tarkoitettu otettavan ennakkoperintönä huomioon perinnönjaossa.³¹ Ruotsalaisessa ennakkoperintöä koskevassa lainvalmisteluaineistossa on jopa lähdetty siitä olettamasta, että kaupan muodossa tehty, mahdollisesti osittain ennakkoperinnöksi katsottava suoritus antaisi sen olettamana, että perittävä ei ole tarkoittanut kyseistä suoritusta huomioitavaksi ennakkoperintönä.³² Ajatus on nähdäkseni hyvinkin looginen, vaikka siihenkin sisältyy oletus siitä, että perittävä osaisi halutessaan ottaa asiaan kantaa. Perittävän tahdosta saadaan varma tieto vain silloin, kun hän on erikseen määrännyt tekemänsä suorituksen ennakkoperintöluonteesta.

3.2.4 Perittävän tarkoitus

PK 6:1:n mukaan rintaperilliselle annettu lahja katsotaan ennakkoperinnöksi, ellei muuta ole määrätty tai olosuhteisiin katsoen ole otaksuttava tarkoitettuna. Kyseessä on niin sanottu *positiivinen ennakkoperintöoletama*, jonka taustalla on oletus siitä, että perittävä on halunnut kohdella rintaperillisiä tasavertaisesti, eikä ei ole halunnut suosia heitä toistensa kustannuksella. Ennakkoperintöä koskeva sääntely on kuitenkin *dispositiivista* eli tahdonvaltaista, joten perittävällä on toki ollut mahdollisuus suosia halutessaan yhtä tai useampaa rintaperillistään ja määrätä, että annettua lahjaa ei ole katsottava saajansa ennakkoperinnöksi.³³ Perittävä on voinut eläessään määrätä rintaperilliselle annetun lahjan ennakkoperintöluonteesta kirjallisesti, esimerkiksi lahjakirjaan tai testamenttiin otetulla määräyksellä, suullisesti tai vaihtoehtoisesti lahjan tarkoitettu ennakkoperintöluonne voi olla pääteltävissä olosuhteista. Ennakkoperintömääräyksen ei siis tarvitse olla määrämuotoinen, vaan rintaperilliselle annettujen lahjojen ennakkoperintöluonteesta voi määrätä vapaamuotoisesti.

Edellytykset ovat hieman toisenlaiset, jos lahja on annettu muulle perilliselle kuin rintaperilliselle. Tällöin lahjoittajan on määrättävä lahjan ennakkoperintöluonteesta jo lahjoitushetkellä. Tämän jälkeen ennakkoperintöluonnetta koskevaa määräystä voi muuttaa tai sen voi antaa vain testamenttiin otettavalla määräyksellä.³⁴ On myös hyvä huomioida,

³¹ Lohi 1999, s. 8-9 ja KKO 1992:197.

³² SOU 1925:43, s. 269.

³³ Aarnio – Kangas 2009, 768 ja Aarnio – Kangas 2010, s. 389.

³⁴ Aarnio – Kangas 2016, s. 792 ja Lohi 1999, s. 14-15.

että myös rintaperilliselle annetun ennakkoperinnön yhteydessä lahjanantaja voi itse myöhemmin muuttaa tekemäänsä ennakkoperintömääräystä. Jos nimenomaista kirjallista määräystä asiasta ei ole annettu, on perittävän tarkoituksen todistaminen hankalampaa. Tällöin joudutaan arvioimaan kokonaisuutena perittävän käyttäytymistä ja muita hänen tekemiään oikeustoimia.³⁵

Jos lahja on annettu muulle perilliselle kuin rintaperilliselle, oletama kääntyy toisin päin ja lahja katsotaan saajansa ennakkoperinnöksi vain, jos lahjan antaja on niin määrännyt tai olosuhteiden perusteella on katsottava niin tarkoitetun (PK 6:1.2). Tämä niin sanottu *negatiivinen ennakkoperintöoletama* perustuu olettamalle siitä, että perittävä on tällaisilla lahjoituksilla nimenomaan halunnut suosia lahjansaajaa.³⁶ Jo vuoden 1935 Ehdotuksessa todetaan, että tällaisissa tilanteissa lahjan voidaan olettaa merkitsevän *erityistä kiintymystä lahjansaajaan*, ja siten nimenomaista suosimistarkoitusta.³⁷

Perittävän tarkoituksen osalta herää epäily siitä, osaako ilman juridista koulutusta oleva henkilö edes ottaa kantaa tällaiseen asiaan? Onko käytännössä todella niin, että ihmiset ovat perehtyneet perintökaaren ja avioliittolain sääntelyyn siinä määrin, että he osaavat pätevästi ja tarkoituksiaan vastaavalla tavalla määrätä antamansa lahjan ennakkoperintöluonteesta? Näkisin, että todellisuudessa näin ei varmaankaan ole. Rintaperilliselle lahjan antanut henkilö saattaa olla tietoinen siitä, että järjestelmässämme on olemassa sellainen asia kuin ennakkoperintö, mutta hän ei usko sen vaikuttavan omaan tilanteeseensa millään tavalla, eikä ehkä tule ajatelleeksi asiaa juuri enempää. Kun juridiset asiakirjat, kuten testamentit ja lahjakirjat, tehdään usein itse ilman asiantuntevaa apua, voi lopputulos olla kaukana perittävän alkuperäisestä tarkoituksesta ja vähintään hyvin hankala selvittää hänen kuolemansa jälkeen. Jos siis ei tunne ennakkoperintöä koskevaa varsin monimutkaista sääntelyä, ei voi määrätä antamansa lahjan ennakkoperintöluonteesta tai ainakaan ymmärtää sellaisen määräyksen todellista merkitystä. Ihminen voi kuvitella vain suosivansa tarkoituksella yhtä lapsistaan antamalla tälle eläessään lahjoja, eikä tiedä, mikä sellaisten lahjojen vaikutus on tulevassa perinnönjaossa. Ja jos ei ole perehtynyt kyseiseen sääntelyyn, voi olla, ettei edes tiedä mitään ennakkoperintöä antaneensa.

---

³⁵ Aarnio – Kangas 2016, s. 792-793.

³⁶ Aarnio – Kangas 2016, s. 791.

³⁷ Ehdotus 1935, s. 112.

Tällaisten tilanteiden vuoksi voisi olla perusteltua, että järjestelmässämme katsottaisiin ennakkoperinnöiksi vain sellaiset lahjat, joiden osalta niin on nimenomaisesti määrätty. Tällöin jokainen voisi itse määrätä jokaisen lahjoituksen kohdalla haluaako sen otettavaksi huomioon tulevassa perinnönjaossa vai ei. Useinhan vanhemmat pyrkivät saamaan lapsensa yhdenvertaiseen asemaan jo heti lahjoitushetkellä. Jos toiselle lapselle ostetaan auto, toiselle saatetaan antaa sama summa rahana. Vanhemmat ovat siis tosiasiassa kohdelleet lapsiaan tasavertaisesti, mutta jos toiselle lapselle annetusta rahasummasta ei ole puhuttu auton saaneelle lapselle eikä lahjoituksesta ole tehty lahjakirjaa voi olla, että se ei tule perinnönjaossa tietoon ja tällöin rahamäärän saanut lapsi saa uudelleen tasoitusta auton saaneen sisaruksensa kustannuksella. Ongelmaksi muodostuu siis se, että lopputulokseen vaikuttaa kaksi erilaista mekanismia, lahjanantajan omatoimisuus ja lain säännökset. Pahimmassa tapauksessa toinen vie pohjan toiselta ja lopputulos on kaukana siitä, mitä lahjanantaja on tarkoittanut. Muun muassa näistä syistä voisi olla yksinkertaisempaa, jos lahjan katsomisesta ennakkoperinnöksi tulisi määrätä erikseen.

Toiselta puolen voidaan tuoda esiin Saarenpään tässä yhteydessä esittämä ajatus PK 6:1:sen ennakkoperintöolettamaa koskevan säännöksen luonteesta *vähentämispresumptiona*. Kyseistä säännöstä on yleisesti tarkasteltu lähinnä todisteluohjeena, jolloin näkökulma on ollut yksinomaan prosessioikeudellinen. PK 6:1:sen on siis nähty lähinnä helpottavan perittävän tahdon tulkintaa. Asiaa on kuitenkin hyvä lähestyä myös laajemmin ja nähdä PK 6:1 myös *toiminnallisena* ohjeena perinnönjaon toteuttamisessa, jolloin sen tarkoituksena on myös tasajaon periaatteen toteutumisen varmistaminen. Ennakkoperintöolettaja ei siis ole puhtaasti todistusoikeudellinen *presumptio*, vaan se voidaan nähdä myös lainsäätäjän tahtotilana perintöosien tasaamisesta ja oikeudenmukaisesta lopputuloksesta.³⁸ Tämän ajatuksen perusteella voitaisiin esittää, että lainsäätäjä ei ole olettanut, että lahjanantaja osaisi ajatella, että hänen antamansa lahja tulisi myöhemmin huomioiduksi perinnönjaossa ja osituksessa. Tarkoituksena on ollut toteuttaa oikeudenmukaisuutta ja estää sattumanvaraisuuksista koituvia oikeudenmenetyksiä. Toteuttamistavaksi lainsäätäjä on valinnut tällaisen järjestelmän.

3.2.5 Ennakkoperintöinstituution ulkopuolelle jääviä oikeustoimia

Ennakkoperinnöksi ei katsota mitä tahansa vanhempien lapsilleen antamaa lahjaa tai etuutta. Ennakkoperintöä eivät esimerkiksi ole vanhemmille lapsen elättämisestä tai koulutuksesta

---

³⁸ Saarenpää 1970, s. 203-205.

aiheutuvat normaalit kulut (PK 6:2). Toisaalta, jos koulutukseen on satsattu perheen varallisuustasoon nähden erityisen paljon, voi osa näistä kuluista tulla katsotuksi ennakkoperinnöksi (PK 6:2.2). Lahjan arvon on lisäksi oltava *epäsuhteessa antajan varallisuuteen*, jotta se voitaisiin katsoa ennakkoperinnöksi (PK 6:4), joten aivan tavanomaiset lahjat jäävät käsitteen ulkopuolelle. Se, minkä arvoinen lahja voidaan katsoa ennakkoperinnöksi, ratkeaa lahjan antajan varallisuuden perusteella ja voi näin ollen olla arvoltaan hyvin eri suuruinen eri tilanteissa. Varakkaammissa perheissä tavanomaiset lahjat ovat isompia kuin pienituloisessa perheessä.³⁹ Kyse on siis tapauskohtaisesta harkinnasta myös tältä osin. On myös edelleen hyvä huomata, että ennakkoperinnön on oltava ainakin osittain vastikkeeton, joten kokonaan vastikkeelliset suoritukset jäävät soveltamisalan ulkopuolelle.⁴⁰

3.2.6 Ennakkoperinnön luonne oikeustoimena

Ennakkoperintö ei kuitenkaan ole mikään erillinen saantotyyppi, vaan on tärkeää huomata, että omistajanvaihdoksen näkökulmasta *ennakkoperintö on aina lahja tai lahjanluonteinen kauppa*, jolla omistusoikeus lahjoituksen kohteeseen siirtyy saajalleen. Myöskään lahjanantajan kuolema ei vaikuta omistusoikeuteen, eikä aiheuta lahjansaajalle velvollisuutta palauttaa lahjana saatua omaisuutta kuolinpesälle edes siinä tapauksessa, että se katsottaisiin ennakkoperinnöksi. Ennakkoperintö huomioidaan osituksessa ja perinnönjaossa ainoastaan *laskennallisena lisäyksenä*.⁴¹ Tietyn lahjan katsominen ennakkoperinnöksi ei siis vaikuta lahjalla saadun omaisuuden omistussuhteisiin millään tavalla, mutta se vaikuttaa siihen, huomioidaanko suoritus lahjanantajan kuoleman jälkeen toimitettavissa osituksessa ja perinnönjaossa. PK 6:4:sen mukaan rintaperillisen perintöosasta ei tehdä vähennystä tavanomaisen lahjan perusteella. Näin ollen sillä, katsotaanko tietty lahja ennakkoperinnöksi vai ei, on suuri merkitys osituksessa ja perinnönjaossa. Tätä merkitystä tarkastellaan osituksen osalta seuraavaksi.

³⁹ Aarnio – Kangas 2016, s. 794.

⁴⁰ Aarnio – Kangas 2009, s. 776.

⁴¹ Aarnio – Kangas 2010, s. 386 ja Aarnio – Kangas 2016, s. 780-782.

4. Ennakkoperinnön huomioon ottaminen jäämistöosituksessa

4.1 Ennakkoperintöjärjestelmän tarkoitus osituksen kannalta

Kuten edelläkin on jo todettu, ennakkoperintöinstituution perimmäinen ajatus on siinä, että vanhemmat haluavat kohdella lapsiaan tasapuolisesti. Samoin on ajateltu, että myös lesken asemaa tulee suojata puolison antamilta ennakkoperinnoilta. Taustalla on oletus, jonka mukaan ennakkoperintöä antanut puoliso ei halua toiminnallaan vähentää leskelle osituksessa tulevaa omaisuutta.⁴² Jos annettua ennakkoperintöä ei osituksessa otettaisi huomioon, olisi lopputulos lesken kannalta epäedullinen.⁴³ Avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annetut lahjat vähentävät osituksen kohteena olevaa omaisuutta ja sitä kautta pienentävät myös lesken avio-osaa ja mahdollista tasinkoa.⁴⁴ Tarkoitus on siis palauttaa tilanne laskennallisesti sellaiseksi kuin se olisi, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu eli toisin sanoen poistaa annetun ennakkoperinnön vaikutus puolisoitten avio-osiin sekä perillisten perintöosiin.⁴⁵ Aina tämä ei ole täysin mahdollista, mutta näihin tilanteisiin palataan tarkemmin jäljempänä.

Kuten edellä ennakkoperintöolettaman osalta, voidaan tässäkin kohta tuki kyseenalaistaa se, osaavatko ihmiset ottaa tällaisen asian huomioon. Todennäköisesti he eivät osaa ajatella, että annettu ennakkoperintö vaikuttaisi osituksen lopputulokseen millään tavalla, vaan he ajattelevat, että sillä ei ole enää mitään vaikutuksia puolisoitten välisiin varallisuussuhteisiin. Onhan kyseinen omaisuus jo poissa antajansa varallisuusspiiristä. Samasta syystä voisi kyseenalaistaa myös ajatuksen siitä, että lahjan antanut puoliso ei tarkoittaisi vähentää leskelle jäämistöosituksessa tulevaa varallisuutta. Lähtökohtaisesti en siis usko, että ihmiset osaavat ajatella, että esimerkiksi vuosikymmeniä sitten lapselle annettu lahja vaikuttaisi puolison kuoleman jälkeen tehtävässä jäämistöosituksessa. Nojaan mielipiteessäni vahvasti käytännön kokemukseeni työssäni sekä arkielämässäni. Yllättävän usein ihmiset ovat täysin tietämättömiä esimerkiksi avio-oikeudesta ja sen merkityksestä. Onko sääntely siis tehty niin monimutkaiseksi, että sen ymmärtäminen ilman juridista koulutusta on liian haastavaa? Vai onko kyse siitä, että ihmiset eivät yksinkertaisesti tule tietoisiksi näistä säännöksistä ja harvaa ottaa oma-aloitteisesti niistä selvää? Näkisin tämän hyvin ongelmalliseksi siitä syystä, että kyseessä on jokaisen kannalta hyvin tärkeä ja olennainen sääntely, jolla on

---

⁴² Lohi 1999, s. 70.

⁴³ Ehdotus 1935, s. 112-114.

⁴⁴ Lohi 2016, s. 498-499.

⁴⁵ Aarnio – Kangas 2009, s. 802 ja Lohi 1999, s. 69.

konkreettista vaikutusta suurimmalle osalle. Itse puoltaisin ajatusta siitä, että varsinkin avioliittoa ja perimystä koskevia asioita tulisi opettaa jo peruskoulussa, jolloin nämä asiat olisivat laajemmin tiedossa ja niiden vaikutuksiin osattaisiin varautua paremmin. Eihän voi osata kyseenalaistaa tai hankkia lisäselvitystä, jos ei tiedä asian olemassaolosta.

Avioliittolaissa ei alun perin ollut sellaista sääntelyä, jonka perusteella leski olisi saanut suojaa puolison antamia ennakkoperintöjä vastaan. Vuoden 1935 Ehdotuksessa sanotaan, että *poikkeuksellisissa* tilanteissa leski olisi annetun ennakkoperinnön perusteella oikeutettu saamaan hukkaamisvastiketta AL 94 §:n perusteella.⁴⁶ Säännöstä ei siis pääsääntöisesti sovellettu ennakkoperintöön, joten ennakkoperinnön antamisesta aiheutunut avio-oikeudenalaisen omaisuuden vähentyminen jäi pääasiassa lesken vahingoksi. Kun AL 94 §:n soveltamiskynnys oli tällaisissa tilanteissa korkea, oli lesken suoja suhteellisen heikko. Lesken asema parani vasta perintökaaren säätämisen yhteydessä vuonna 1965, kun avioliittolakiin lisättiin AL 94a §, jolla säänneltiin ennakkoperinnön huomioon ottamista osituksessa. AL 94a § on siis nimenomaisesti lesken suojanormi ja sen tarkoitus on palauttaa tilanne sellaiseksi kuin se olisi ollut, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu.

On huomioitava, että AL 94a § koskee vain jäämistöositusta. Sitä voidaan pitää lesken suojasäännöksenä, koska vaikka ennakkoperinnön olisi antanut leski itse, sen arvo vähennetään osituksessa aina perillisten avio-osasta. Näin ollen leski saa osituksessa ikään kuin takaisin antamansa ennakkoperinnön.⁴⁷ Tämä ajatus on säännöksen tarkoituksen mukainen ja sen avulla leski pääsee samaan asemaan, jossa hän olisi ilman ennakkoperinnön antamista ollut. Jos ennakkoperintö vähennettäisiin osituksessa lesken puolelta, perillisten asema paranisi huomattavasti ja he olisivat lopulta paremmassa asemassa, kuin ilman ennakkoperinnön antamista.⁴⁸

4.2 Ennakkoperinnön huomioimista koskevat perusratkaisut

On tärkeää huomata, että koska ennakkoperintöä koskeva sääntely on tahdonvaltaista eli lahjan antaja voi määrätä, että annettua lahjaa ei ole katsottava ennakkoperinnöksi, pätee sama tahdonvaltaisuus myös ennakkoperinnön huomioimista osituksessa koskevan AL 94a §:n osalta. Jos annettu lahja ei ole saajansa ennakkoperintöä, ei sitä oteta huomioon

---

⁴⁶ Ehdotus 1935, s. 114.

⁴⁷ Lohi 2016, s. 499 ja Lohi 1999, s. 69-70.

⁴⁸ Lohi 1999, s. 68.

perinnönjaossa eikä lähtökohtaisesti myöskään osituksessa.⁴⁹ Pääsääntöisesti ennakkoperintö huomioidaan siis sekä osituksessa että perinnönjaossa. Tämä ei kuitenkaan ole absoluuttinen sääntö ja tutkielman loppupuolella pohditaankin hieman tarkemmin perittävän mahdollisuutta määrätä tästä asiasta toisin.

Ennakkoperintöä ei oteta osituksessa tai perinnönjaossa huomioon automaattisesti, vaan sen huomioiminen edellyttää aina perillisen tai lesken vaatimusta tietyn ennakkoperinnön huomioimisesta. Ennakkoperintöjärjestelmällä onkin huomattava yhtäläisyys lakiosajärjestelmän kanssa juurikin tämän *individuaaliperiaatteen* johdosta. Vaatimus ennakkoperinnön huomioimisesta tulee vain vaatimuksen tehneen osapuolen hyväksi. Näin ollen jokaisen, joka haluaa tietyn ennakkoperinnön huomioitavaksi, tulee tehdä itsenäinen vaatimus asiasta.⁵⁰ Osituksen osalta tämä tarkoittaa sitä, että sekä lesken että perillisten tulee jokaisen tehdä vaatimus ennakkoperinnön huomioimiseksi, jotta se huomioitaisiin jokaisen hyväksi. Muussa tapauksessa tilanne voi olla se, että ennakkoperintö otetaan huomioon vain siihen vedonneiden osapuolten hyväksi.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tällaisen vaatimuksen tekemiselle ei voida asettaa kovin tarkkoja vaatimuksia. Näin ollen perillinen voisi toteuttaa vaatimisvelvoitteensa vaatimalla laillisen perinnönajon toteuttamista.⁵¹ Jos tällainen ajatus hyväksytään, perillinen voisi siis tulla vaatineeksi ennakkoperinnön huomioimista perinnönjaossa ikään kuin vahingossa. Sama koskisi nähdäkseni myös ositusta eli laillisen osituksen toimittamisen vaatiminen sisältäisi samalla vaatimuksen ennakkoperinnön huomioimisesta. Toteutuisihan tuolloin lain tausta-ajatuksena oleva lesken suoja ja perillisten asettaminen yhdenvertaiseen asemaan. Tilanne, jossa ennakkoperinnön huomioimista voidaan vaatia ikään kuin vahingossa, on nähdäkseni kuitenkin hyvin ongelmallinen ja kuvastaa hyvin ennakkoperintöjärjestelmän monimutkaisuutta. Toisaalta tällainen ennakkoperinnön huomioitavaksi tuleminen ei uskoakseni kuitenkaan voisi aiheuttaa ainakaan kovin suuria menetyksiä kenellekään osapuolelle ottaen huomioon säädösten tarkoitukset.

Osituksessa saattaa tulla huomioiduksi myös sellainen ennakkoperintö, jota ei huomioida perinnönjaossa. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi ainoalle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö sekä se, jos jokaiselle rintaperilliselle on annettu samanarvoiset lahjat.⁵²

---

⁴⁹ Lohi 2016, s. 499.

⁵⁰ Aarnio – Kangas 2016, s. 782-783 ja Lohi 1999, s. 55-56.

⁵¹ Aarnio – Kangas 2016, s. 813.

⁵² Lohi 1999, s. 70.

Tällöinhän perinnönjaossa ei ole riskiä perillisten keskinäisestä epätasa-arvosta. Annettu ennakkoperintö kuitenkin vähentää puolisoiden avio-oikeuden alaista omaisuutta ja siten pienentää puolisoiden avio-osia, minkä johdosta lesken osituksessa saama tasinko voi olla pienempi kuin tilanteessa, jossa ennakkoperintöä ei olisi annettu. Ennakkoperinnöllä on siis merkitystä osituksessa, vaikka sillä ei olisi merkitystä perinnönjaossa.

Annetun ennakkoperinnön huomioon ottaminen jäämistöosituksessa edellyttää aina tietynlaista laskennallista toimitusta, jotta pystytään selvittämään laskennallisen jäämistön suuruus ja tätä kautta saadaan määritettyä laskennalliset avio-osat ja niiden kautta mahdollisen tasingon määrä. Ennakkoperinnön huomioimisesta jäämistöosituksessa on säädetty AL 94a §:ssä, jonka mukaan:

Kun puolison kuoltua jommankumman puolison avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettu ennakkoperintö on vähennettävä ennakon saajan perinnöstä kuolleen puolison jälkeen, on omaisuuden osituksessa vainajan perillisille ja testamentin saajille tulevasta osuudesta vähennettävä ennakon arvo tai, jollei koko arvoa käy vähentäminen ennakon saajan perinnöstä, se määrä, mikä siitä voidaan vähentää.

Kun ennakko 1 momentin mukaan vähennetään omaisuuden osituksessa, on ennakon antajan avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöön ennen jakoa lisättävä osituksessa vähennettävä määrä. Jos ennakon antajalta jää muutakin omaisuutta, otetaan ennakkoa vähennettäessä myös tämä lukuun.

Lain säännös on muotoiltu hivenen hankalalla tavalla, mutta käytännössä se tarkoittaa sitä, että ennakkoperintö lisätään osituksessa ennakon antajan avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöön, minkä jälkeen puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöt lasketaan yhteen ja saatu laskennallinen avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö puolitetaan, jolloin saadaan avio-osien suuruus. Tämän jälkeen katsotaan, kumpi osapuoli on velvollinen tasingon luovutukseen. Tasingon määrä lasketaan vähentämällä laskennallisesta avio-osasta vähemmän omistavan puolison avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö. Perillisten avio-osasta vähennetään vielä ennakkoperinnön arvo. Huomataan, että oikeaan lopputulokseen päätyminen ainoastaan AL 94 a §:n tekstiä lukemalla on vähintään haastavaa ja annetun ennakkoperinnön ollessa ylisuuri, jopa mahdotonta. Tästä syystä on turvauduttava oikeuskirjallisuuteen ja lain esitöihin, jotta saadaan selvitettyä pykälän tarkoitus ja

oikeanlainen tapa toimittaa osituslaskelma. Edellä on jo esitelty näitä tarkoituksia ja ajatuksia kyseisen pykälän taustalla, eikä niihin ole tarvetta tässä palata tarkemmin. Jos alan koulutuksen saaneen lakimiehenkin on vaikea tulkita kyseistä säännöstä, voimme vain kuvitella, millaisen hämmennyksen se aiheuttaa muissa ihmisissä. Nähdäkseni pykälän sanamuotoa tulisikin muuttaa vastaamaan sen tarkoitusta. Pykälän soveltumista käytännössä onkin syytä avata esimerkillä:

Esimerkki 1: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 80 000 € ja B:n 20 000 €. A on antanut AO-omaisuudestaan ennakkoperintöä c:lle 10 000 €. Miten ositus toimitetaan?

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	20 000 €
+ 10 000 € (ennakkoperintö)	
= 110 000 € / 2 (laskennallinen AO-säästö)	
= 55 000 € (lesken avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 55 000 € - 20 000 € = 35 000 €	

A:n perillisten reaalin avio-osa on 55 000 € - 10 000 € = 45 000 €. Samaan lopputulokseen päästään vähentämällä reaalisesta jäämistöstä eli 80 000 €:sta maksettava tasinko eli 35 000 €, jolloin lopputuloksena on sama 45 000 €.

Seuraavaksi havainnollistetaan sitä, mitä ennakkoperinnön huomioiminen jäämistöosituksessa todella merkitsee. Tehdään edellisen esimerkin osituslaskelma ilman ennakkoperinnön lisäämistä ja selvitetään sen vaikutus lopputulokseen.

Esimerkki 2:

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	20 000 €
= 100 000 € / 2	
= 50 000 € (lesken avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 50 000 € - 20 000 € = 30 000 €	

A:n perillisten reaalin avio-osa on 80 000 € - 30 000 € = 50 000 €.

Jos ennakkoperintöä ei otettaisi osituslaskelmassa huomioon, puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö olisi pienempi, mikä puolestaan johtaisi siihen, että leski saisi vähemmän tasinkoa. Kyseisessä esimerkissä 10 000 €:n suuruinen ennakkoperintö kasvattaa lesken tasinkoa 5 000 €. Jos ennakkoperintöä ei otettaisi huomioon jo osituksessa, tilannetta ei voitaisi palauttaa sellaiseksi, mikä se olisi, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu. Esimerkissä 2 perillisten avio-osa kasvoi 5000 €:lla samaan aikaan kun lesken tasinko pieneni 5 000 €:lla. Perillisten puolelle tuli siis annettu ennakkoperintö, onhan yksi perillisistä sen konkreettisesti saanut ja lisäksi heidän puolelleen tuli osituksessa 5 000 € lisää. Lopulta ennakkoperinnön huomiotta jättäminen siis huonontaisi lesken asemaa perillisten kustannuksella, mikä olisi ristiriidassa ennakkoperintösääntelyn tarkoituksen kanssa. Muun muassa näistä syistä ennakkoperintö huomioidaan jo osituksessa.

4.3 Leski ennakkoperinnön antajana

Edellä on tuotu esiin, että osituksessa huomioitavaksi tulevan ennakkoperinnön on voinut antaa myös leski. Seuraavassa esimerkissä selvitetään, mikä konkreettinen merkitys ennakkoperinnön antajalla on. Muuttuuko tilanne siis jotenkin sen johdosta, että ennakkoperinnön onkin antanut leski?

Esimerkki 3: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 80 000 € ja B:n 20 000 €. B on antanut ennakkoperintöä c:lle 10 000 €. Miten ositus toimitetaan?

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	20 000 €
	+ <u>10 000 € (ennakkoperintö)</u>
= 110 000 € / 2	
= 55 000 € (lesken avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 55 000 € - 20 000 € = 35 000 €	
A:n perillisten reaalin avio-osa on 55 000 € - 10 000 € = 45 000 €	

Huomataan, että osituksen lopputulos ei muutu sen mukaan, kumpi puolisoista on ennakkoperinnön antanut. Tämä johtuu siitä, että ennakkoperintö vähennetään aina perillisten avio-osasta. Ennakkoperintö vain lisätään toiselle puolelle puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöjä laskettaessa, mutta sillä kummalle puolelle lisäys

tehdään, ei ole tässä yhtälössä käytännön merkitystä. Lesken antama ennakkoperintö otetaan jo ensin kuolleen puolison jälkeen toimitettavassa osituksessa huomioon samasta syystä kuin perittävän itsensä antama ennakkoperintö, sekin pienentää puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöä ja sitä kautta ensin kuolleen puolison reaalista jäämistöä.⁵³ Joissakin yksittäisissä tilanteissa ennakkoperinnön antajalla saattaa kuitenkin olla merkitystä lopputuloksen kannalta. Näin on tietyissä perittävältä jääneeseen testamenttiin liittyvissä tilanteissa, joita käsitellen tarkemmin myöhemmin.

4.4 Puolisoaan varakkaampi leski

Puolisoiden varallisuussuhteet saattavat kuitenkin olla hyvin toisenlaiset kuin aikaisemmissa esimerkeissä. Varsinkin nykypäivänä tilanne ei aina olekaan se, että varakkaampi mies kuolee puolisoaan aikaisemmin ja leskeksi jäänyt nainen tarvitsee vahvaa suojaa. Leskeksi jäänyt puoliso saattaa hyvinkin olla ensin kuollutta puolisoa varakkaampi. Tähän liittyen on hyvä muistaa, että AL 103.2 §:n tasinkoprivilegisäännöksen mukaan leski ei ole *velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille*. Tällöin saatetaankin helposti ajatella, että osituslaskelman tekeminen on turhaa, koska leski ei kuitenkaan tasinkoa joudu maksamaan, miksi siis selvittää sen suuruus. Asia ei kuitenkaan aina ole näin yksinkertainen. Ositus on luonteeltaan sen kaltainen menettely, jonka lopputulokseen vaikuttavat monet muuttujat, kuten ositettavan omaisuuden määrä ja puolisoiden varallisuus oikeudelliset oikeustoimet. Näistä syistä sen lopputulosta on hyvin hankala ennakoita, mikä myös osaltaan korostaa osituslaskelman tekemisen tärkeyttä.⁵⁴ Seuraavassa esimerkissä havainnollistetaan osituslaskelman tekemisen tärkeyttä myös silloin, kun leski on edesmennyt puolisoaan varakkaampi.

Esimerkki 4: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 60 000 € ja B:n 70 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle 20 000 €. Miten ositus toimitetaan?

---

⁵³ Lohi 1999, s. 127.

⁵⁴ Saarenpää 1984, s. 65-66.

Osituslaskelma:

A	B
60 000 €	70 000 €
+ <u>20 000 € (ennakkoperintö)</u>	
= 150 000 € / 2	
= 75 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 75 000 € - 70 000 € = 5 000 €	
A:n perillisten reaalin avio-osa on 75 000 € - 20 000 € = 55 000 €	

Huomataan, että ennakkoperinnön huomioon ottamisen johdosta perilliset voivat joutua maksamaan leskelle tasinkoa, vaikka tämä olisi ollut perittävää varakkaampi ja näin ensi silmäyksellä velvollinen maksamaan tasinkoa perillisille. Tämä on tärkeä havainto ja korostaa osituslaskelman tekemisen tärkeyttä. Osituslaskelmaa ei siis voida jättää tekemättä, vaikka leski on varakkaampi vain sillä oletuksella, että lesken ei tarvitse tasinkoprivilegin johdosta maksaa tasinkoa ja ositus voitaisiin toimittaa siten, että kumpikin osapuoli pitää oman omaisuutensa.⁵⁵

Jos osituslaskelman perusteella leski lopulta kuitenkin olisi tasingonluovutusvelvollinen ja jos leski tällöin vetoaa AL 103.2 §:n mukaiseen oikeuteensa olla luovuttamatta tasinkoa ensin kuolleen puolisonsa perillisille, kumoaa se tavallaan AL 94a §:n vaikutuksen.⁵⁶ Tällöinhän ei ole merkitystä sillä olisiko leski joutunut maksamaan tasinkoa 20 000 euroa vai 30 000 euroa, kun hän ei tule sitä maksamaan eikä perillisten avio-osa siis muutu osituksen lopputuloksen johdosta. Toisin sanoen, tällaisessa tilanteessa on yhdentekevää, lisätäänkö ennakkoperintöä osituslaskelmassa sen antaneen puolison avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöön vai ei, koska se ei muuta konkreettista lopputulosta. Leski pitää siis omansa ja perilliset pitävät sen, mitä perittävän avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöön kuului sekä lisäksi luonnollisesti mahdollisen avio-oikeudesta vapaan omaisuuden.

4.5 Ainoalle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö

Oikeuskirjallisuudessa esiintyy erilaisia kannanottoja siitä, katsotaanko ainoalle rintaperilliselle annettu lahja ennakkoperinnöksi vai ei. Aarnio ja Kangas ovat sitä mieltä, että kyseessä ei olisi ennakkoperintö, kun taas Lohen mielestä ainoan rintaperillisen tilanne

---

⁵⁵ Lohi 2016, s. 503.

⁵⁶ Lohi 1999, s. 75.

ei riitä ennakkoperintöoletettaman kumoamiseksi.⁵⁷ Myös Helin on ollut sitä mieltä, että säännöksen tavoitteen kannalta on selvää, että sitä tulee soveltaa vaikka ennakkoperintö olisi annettu ainoalle rintaperilliselle.⁵⁸ Korkein oikeus on myöskin katsonut, että ennakkoperintösäännöksiä on noudatettava lesken ja perillisten välisessä osituksessa, vaikka tilanteessa olisikin vain yksi rintaperillinen, eikä annettua ennakkoperintöä tästä johtuen huomioitaisi perinnönjaossa.⁵⁹

Kumpaakin kantaa puoltavia argumentteja voidaan esittää. Kun perittävällä on vain yksi rintarillinen ja hänelle on annettu ennakkoperintö, niin lähtökohtaisestihan tällaisessa tilanteessa ei ole minkäänlaista mahdollisuutta saattaa perillisiä yhdenvertaiseen asemaan, eikä ennakkoperinnöllä siis pääsääntöisesti ole perinnönjaon kannalta merkitystä. Ainoan rintaperillisen tilanne siis ikään kuin tekee ennakkoperintöinstituution tausta-ajatuksen tyhjäksi, mutta vain perinnönjaon kannalta. Sama tilanne on käsillä, jos jokaiselle rintaperilliselle on annettu saman arvoiset lahjat.⁶⁰ Tällöinkään ei ole mitään tarvetta asettaa rintaperillisiä yhdenvertaiseen asemaan, kun he jo sellaisessa ovat. Sanotusta huolimatta ainoalle rintaperilliselle annettu lahja voi kuitenkin tulla perinnönjaossa huomioitavaksi ennakkoperintönä, jos on tarpeen arvioida hänen suhdettaan testamentinsaajaan.⁶¹ Näin ollen ainoan rintaperillisen tilanteessa suorituksen ennakkoperintöluonteen voidaan ajatella olevan ikään kuin uinuva. Se nousee merkitykselliseksi tietyissä tilanteissa, mutta pääsääntöisesti sillä ei ole konkreettista merkitystä. Nähdäkseni ei siis voida jyrkästi sanoa, että ainoalle rintaperilliselle annettu lahja ei olisi ennakkoperintöä, vaikka se ainoastaan perinnönjakoa tarkastelemalla olisikin melkein kaikissa tilanteissa teoriassa mahdollista.

Osituksen kannalta tilanne on kuitenkin toinen. Annettu ennakkoperintö vähentää antajansa avio-oikeuden alaista omaisuutta siitä huolimatta, onko rintaperillisiä yksi vai useampi ja näin ollen se tulee huomioida osituksessa normaaliin tapaan. Yhdenvertaisuuden kannalta ei olisi hyväksyttävää, että suorituksen huomioiminen osituksessa riippuisi siitä, kuinka monta henkilöä perillispuolella on. Lesken avio-oikeussuoja siis ikään kuin aiheuttaa sen, että tällainen lahja katsotaan osituksessa ennakkoperinnöksi, jos muut edellytykset täyttyvät.

⁵⁷ Ks. Aarnio – Kangas 2016, s. 784, Lohi 2016, s. 500 ja Lohi 2006, s. 92.

⁵⁸ Ks. Helin 1984, s. 50.

⁵⁹ Ks. KKO 2010:57, perustelujen kohta 19.

⁶⁰ Ks. Lohi 2016, s. 500.

⁶¹ Aarnio – Kangas 2016, s. 784-785.

5. Ylisuuri ennakkoperintö

5.1 Ylisuuresta ennakkoperinnöstä yleisesti

Edellä on käsitelty sellaisia tilanteita, joissa annettu ennakkoperintö voidaan vähentää saajansa perintöosasta kokonaisuudessaan. Tällaisessa tapauksessa ennakkoperintöinstituution perimmäinen tarkoitus eli perillisten tasavertainen kohtelu toteutuu ja lopputuloksena jokaisen saama lopullinen perintöosuus on saman suuruinen. Tilanne muuttuu hankalammaksi, jos annettu ennakkoperintö on niin suuri, ettei sitä voida kokonaan vähentää saajansa perintöosasta. Tällöin puhutaan ylisuuresta ennakkoperinnöstä. Kun ennakkoperintö on ylisuuri, reaalinen jäämistö ei riitä siihen, että jokainen perillinen saisi yhtä suuren perintöosan eikä lopputulos näin ole tasavertainen.⁶² Taustalla vaikuttaa PK 6:6:n säännös, jonka mukaan perillinen ei ole velvollinen palauttamaan saamansa ylisuuren ennakkoperinnön ja laskennallisen perintöosansa erotusta, ellei niin ole määrätty ennakkoa annettaessa. Poikkeuksena tästä pääsäännöstä on tilanne, jossa annettu ennakkoperintö on niin ylisuuri, että se loukkaa muiden rintaperillisten lakiosia. Tällöin ennakkoperinnön saanut saattaa joutua täydentämään kanssaperillistensä lakiosia PK 7 luvun säännösten perusteella.

Kun yhtälöön otetaan mukaan vielä leski ja aviovarallisuussuhteita koskevat säännökset, muuttuu tilanne entistä haastavammaksi. Osituksessa täytyy ottaa huomioon niin perittävän kuin leskenkin avio-oikeuden alainen omaisuus sekä osapuolten mahdollisuus vedota avioliittolain suojasäännöksiin kuten tasinkoprivilegiin tai vastikesäännöksiin. Myös mahdolliset avio-oikeudesta vapaat omaisuuserät aiheuttavat ongelmia.⁶³ Vastaavasti kuin edellä on sivuttu ylisuuren ennakkoperinnön vaikutusta perillisten keskinäisiin suhteisiin, vaikuttaa se luonnollisesti myös perillisten ja lesken väliseen suhteeseen ja aiheuttaa ongelmia sen osalta. Kun ylisuurta ennakkoperintöä ei voida kokonaisuudessaan vähentää saajansa perintöosasta, se väistämättä koituu muiden osallisten vahingoksi. Kyse on sen selvittämisestä, että miten tämä vahinko saadaan jakautumaan mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Ilman ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttaman vaikutuksen tasaamista, lopputuloksena voisi olla se, että koko reaalinen jäämistö luovutettaisiin leskelle tasinkona, eikä perillisille jäisi mitään.

---

⁶² Lohi 1999, s. 29.

⁶³ Lohi 1999, s. 78.

Osituslaskelmaa tehtäessä tuleekin aina tarkistaa, onko annettu ennakkoperintö ollut ylisuuri. Jos tällaista tarkistuslaskelmaa ei tehdä, lopputuloksena on virheellinen osituslaskelma, jonka perusteella leskelle voidaan maksaa liikaa tasinkoa. Ylisuuri ennakkoperintö vaikuttaa siis huomattavasti osituslaskelman lopputulokseen.⁶⁴ Jos ylisuuri ennakkoperintö vähennettäisiin kokonaan perillisten avio-osasta, eikä ylisuuren ennakkoperinnön saaneelta perilliseltä saada PK 6:6:sen mukaan palautusta, lopputulos olisi perillisten kannalta kohtuuton. Tällöin ylisuuri ennakkoperintö jäisi vain perillisten vahingoksi ja leski saattaisi saada koko reaalisen jäämistön tasinkona itselleen.⁶⁵ Huomioon tuleekin ottaa myös lesken ja perillisten välinen tasa-arvo, eikä ylisuuri ennakkoperintö voi jäädä vain toisen osapuolen vahingoksi. Selvennetään sanottua esimerkillä.

Esimerkki 5: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 90 000 € ja B:n 30 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle 80 000 € ja d:lle 40 000 €. Miten ositus toimitettaisiin, jos ylisuuret ennakkoperinnöt otettaisiin huomioon koko arvostaan?

Osituslaskelma:

A	B
90 000 €	30 000 €
+ 80 000 € + 40 000 € (ennakkoperinnöt)	
= 240 000 € / 2	
= 120 000 € (lesken avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 120 000 € - 30 000 € = 90 000 €	

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle ei jäisi mitään, koska koko reaalinen jäämistö menisi tasinkona leskelle.

Sanottu ongelmatilanne on perinnönjaon osalta ratkaistu PK 6:7:ään otetulla säännöksellä ja osituksen osalta AL 94a §:ään otetulla vastaavalla säännöksellä, joiden mukaan, jollei ennakkoperinnön arvoa kokonaisuudessaan voida vähentää saajansa perintöosasta, siitä vähennetään niin suuri osa kuin siitä voidaan vähentää. Näin ollen ylisuuri ennakkoperintö vähennetään saman logiikan mukaan niin perinnönjaossa kuin osituksessa. Näin saadaan estettyä edellä esitetyn esimerkin kaltainen tilanne, joka koituisi perillisten vahingoksi.

⁶⁴ Lohi 1999, s. 76.

⁶⁵ Lohi 1999, s. 76.

Ratkaisun taustalla on ajatus siitä, että ylisuuren ennakkoperinnön tulisi koitua kummankin osapuolen, lesken ja perillisten, vahingoksi samassa suhteessa. Tämä on todettu jo vuoden 1935 Ehdotuksessa.⁶⁶ Lohi on käyttänyt tästä periaatteesta nimitystä *tasaisen rasituksen periaate*.⁶⁷ Lesken täydestä suojaamisesta on siis jouduttu hieman joustamaan. Suomalaisista esitöistä ei löydy perusteluja sille, miksi tällaiseen ratkaisuun päädyttiin, mutta voidaan olettaa, että tässäkin taustalla vaikuttavat Ruotsissa tehdyt ratkaisut.⁶⁸ Ruotsalaisissa esitöissä valinnasta on todettu, että ei olisi perusteltua vähentää erotusta vain ennakkonsaajan kanssaperillisten osuuksista.⁶⁹ Tällaisessa tilanteessa on vastakkain kaksi järjestelmää ja niiden tavoitteet. Aviovarallisuusjärjestelmän tavoitteena on varmistaa puolisojen välinen tasajako ja vastaavasti ennakkoperintöjärjestelmän perimmäisenä tavoitteena on varmistaa, että perilliset tulevat tasavertaiseen asemaan.⁷⁰ Kummastakin tavoitteesta on siis joustettava, jotta saadaan aikaan mahdollisimman oikeudenmukainen lopputulos, joka toteuttaa kumpaakin tavoitetta mahdollisimman pitkälle.

Tarkastellaan tätä ratkaisua hieman tarkemmin kummankin vaihtoehdon näkökulmasta. Jos ylisuuret ennakkoperinnöt otettaisiin huomioon koko arvostaan, olisi olemassa riski, että perittävältä jäänyt reaalinen jäämistö menisi kokonaisuudessaan leskelle tasinkona ja perillisten puolelle ei jäisi mitään. Olisiko tällainen tilanne todella ositusta ja perinnönjakoa koskevien säännösten tarkoitusten vastainen? Voidaan ajatella, että perillisethän ovat jo saaneet osansa ja mahdollisesti jopa enemmän kuin heille olisi tullut sellaisessa perinnönjaossa, jossa ennakkoperintöjä ei olisi annettu. Miksi lesken suojasta tulisi siis tinkiä? Onko syynä se, että perillisten puolelle halutaan saada edes hieman varallisuutta, jolla mahdollisesti syntyneitä eri suuruisia perintöosuuksia voitaisiin tasata? Jos annettuja ylisuuria ennakkoperintöjä on useita, eivätkä ne kaikki ole saman suuruisia, tällainen tilanne olisi käsillä. Tällöin omaksutulla sääntelyllä saadaan perillisten puolelle varallisuutta, jolla eroja saadaan pienennettyä ja lopullinen tulos on tasapuolisempi, kun kaikki häviävät hieman. Sen puolesta, että useampi ylisuuri ennakkoperintö huomioitaisiin jäämistöosituksessa kokonaisuudessaan, voidaan esittää tilanne, jossa ylisuuri ennakkoperintö on annettu ainoalle rintaperilliselle. Tällöinkin koko perittävän jäljelle jäävä reaalinen jäämistö menee leskelle, koska ainoan rintaperillisen on jo katsottu saaneen

---

⁶⁶ Ehdotus 1935, s. 186.

⁶⁷ Lohi 1999, s. 104.

⁶⁸ Lohi 1999, s. 76.

⁶⁹ SOU 1925:43, s. 464.

⁷⁰ Saarenpää 1980, s. 185.

osuutensa.⁷¹ Miksi tilanne on siis erilainen, kun perillisten puolella on enemmän kuin yksi perillinen? Nähdäkseni tämä johtuu juuri halusta tasoittaa perillisten väliset suhteet ja sen tekemiseksi perillisten puolelle tarvitaan edes jonkin verran varallisuutta, jolla tämä voidaan toteuttaa.

Toiselta kannalta katsoen voidaan ajatella, että lesken suojaaminen olisi perustellumpaa, varsinkin jos annetut ennakkoperinnöt ovat arvoltaan huomattavan ylisuuria. Nehän ovat pienentäneet myös hänen avio-osaansa ja näin saaneet hänet huonompaan tilanteeseen, kuin missä hän olisi, jos ennakkoperintöjä ei olisi annettu. Huomataan, että omaksuttu ratkaisu tuntuisi olevan jonkinlainen kompromissi kahden ääripään välillä ja sellaisena varsin hyväksyttävä. Kummassakin ääripäässä toinen osapuoli joutuisi kohtuuttoman vahingon kohteeksi ja tämä on onnistuttu välttämään tasaamalla tämän vahingon kohdistuminen kaikkien osapuolten kesken.

Tarvitaan siis tapa, jolla saadaan selville ylisuuresta ennakkoperinnöstä se määrä, joka voidaan ottaa osituksessa huomioon. Seuraavaksi käsittelen oikeuskirjallisuudessa esitettyjä erilaisia tapoja ylisuuren ennakkoperinnön huomioimiseksi osituksessa. Näitä tapoja ovat lisäysmenetelmä, suhteellisen jakamisen menetelmä sekä puutemallit. Lisäysmenetelmä ja suhteellisen jakamisen menetelmä eroavat toisistaan laskuteknisesti, mutta perustuvat samanlaiseen ideologiaan. Puutemallit-ryhmä puolestaan sisältää useamman erilaisen laskutavan, mutta ne perustuvat keskenään samanlaiseen ideologiaan ja eroavat esimerkiksi lisäysmenetelmästä hyvinkin paljon.

5.2 Lisäysmenetelmä

5.2.1 Lisäysmenetelmän syntyhistoriaa

Kuten monen muunkin ongelman kohdalla, käännyttiin aikanaan myös ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttamien ongelmien kanssa Ruotsin puoleen ja vastausta etsittiin sikäläisistä lainvalmisteluaineistoista. Vuoden 1935 Ehdotuksessa esitellään laskusäännöksiä, jotka vastaavat pitkälti ruotsalaisessa lainvalmistelukunnan mietinnössä SUO 1925:43 olleita laskelmia.⁷² Vuoden 1935 Ehdotuksessa esitetyt laskusäännökset on esitetty hivenen hankalalla tavalla ja se onkin saanut oikeuskirjallisuudessa kritiikkiä muun muassa Lohelta. Lohi on kritisoinut erityisesti siitä, että Ehdotukseen ei ole otettu

---

⁷¹ Lohi 1999, s. 80.

⁷² Ks. Ehdotus 1935 s. 186-187 ja SOU 1925:43, s. 460-472.

monimutkaisempia esimerkkejä sellaisista tilanteista, joissa on annettu useampia ennakkoperintöjä, eikä se näin ollen vastaa läheskään kaikkiin ongelmatilanteisiin.⁷³ Ehdotuksen sisältö on tältä osin kieltämättä hyvin suppea ja sen perusteella omaksutun ratkaisun taustasyyt jäävät epäselviksi. Varsinaisia perusteluja sille, miksi meillä haluttiin omaksua samanlainen ratkaisu kuin Ruotsissa, ei vuoden 1935 Ehdotuksesta löydy, eikä siinä myöskään tältä osin viitata ruotsalaiseen lainvalmisteluaineistoon.

Vuonna 1938 annetussa Esitysehdotuksessa puolestaan lähdettiin toisenlaisen ratkaisun kannalle ja annettiin kritiikkiä vuoden 1935 Ehdotukselle siinä valituista ratkaisuksista ja niiden toteutuksesta. Esitysehdotuksessa ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttama vahinko tuli tasattavaksi sukuhaarojen mukaan tasan, jolloin lopputulos olisi hyvin erilainen, kuin Ehdotuksessa sovelletun laskutekniikan mukainen lopputulos.⁷⁴ Korkein oikeus antoi lausuntonsa Esitysehdotuksesta vuonna 1941 ja kallistuu siinä vuoden 1935 Ehdotuksen kannalle laajemminkin, mutta myös muun muassa ylisuuren ennakkoperinnön vähentämistä koskevan ratkaisun osalta, vaikka sen todettiin vaativan selvennystä. Tältä osin tuodaan esille Esitysehdotuksessa tehty erehdys liittyen ylisuuresta ennakkoperinnöstä huomioitavan osan laskemiseen. KKO:n lausunnossa Esitysehdotusta moititaankin liian teoreettiseksi ja ajoittain epäselväksi. Vuoden 1935 Ehdotuksen todetaan olevan lähempänä Ruotsissa tehtyjä ratkaisuja ja näin toteuttavan paremmin pohjoismaisen lainsäädännön yhtenäisyyttä.⁷⁵ Saarenpää on kritisoinut KKO:n antamaa lausuntoa muun muassa siitä, että KKO on perustellut omat kannanottonsa hyvin suppeasti ja ne jäävät myös suhteellisen vähäisiksi.⁷⁶

Lisäysmenetelmän juuret ovat siis vahvasti ruotsalaisessa lainvalmisteluaineistossa ja sitä on käsitelty myös perintökaaren esitöissä samoin kuin oikeuskirjallisuudessa.⁷⁷ Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa tätä jo vuoden 1935 Ehdotuksessa muotoiltua *lisäysmenetelmää* on perusteellisesti avannut Lohi teoksessaan Ennakkoperinnöstä. Lisäysmenetelmän avulla ylisuuret ennakkoperinnöt voidaan vähentää saajansa perintöosuudesta ja ottaa huomioon sekä osituksessa että perinnönjaossa.

---

⁷³ Ks. Lohi 1999, s. 33.

⁷⁴ Esitysehdotus 1938, s. 83-84.

⁷⁵ KKO:n lausunto 1941, s. 88-90 ja s. 274.

⁷⁶ Ks. Saarenpää 1980, s. 107.

⁷⁷ Lohi 1999, s. 30-31.

5.2.2 AO-omaisuudesta on annettu yksi ennakkoperintö

Kuten edellä on todettu, ylisuuret ennakkoperinnöt aiheuttavat erinäisiä ongelmia niin osituksessa kuin perinnönjaossa. Jotta lopputulos olisi mahdollisimman tasapuolinen kaikkien osallisten kannalta, on meillä oltava erityiset säännöt, joilla ylisuuri ennakkoperintö otetaan huomioon. Jos ylisuuri ennakkoperintö huomioidaan osituksessa koko arvostaan, lopputulos on epäreilu ja ennakkoperintöjärjestelmän tarkoituksen vastainen. On myös kyettävä tarkastamaan, onko annettu ennakkoperintö ylisuuri, jotta tiedetään, mitä sääntöjä osituslaskelman tekemisessä noudatetaan. Seuraavan esimerkin avulla pyrin osoittamaan niitä ongelmia, joita ylisuuri ennakkoperintö osituksessa aiheuttaa, jos se huomioidaan täydestä arvostaan ja sitä, miksi se täytyy huomioida erityisellä tavalla.

Esimerkki 6: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 80 000 € ja B:n 20 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle 50 000 €. Mikä olisi lopputulos, jos annettu ylisuuri ennakkoperintö huomioitaisiin koko arvostaan?

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	20 000 €
+ <u>50 000 € (ennakkoperintö)</u>	
= 150 000 € / 2	
= 75 000 € (avio-osat)	
→ leskelle tasinkoa 75 000 € - 20 000 € = 55 000 €	

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle jää laskennallisesti 75 000 €, josta jakamalla perillisten määrällä eli kolmella saadaan perillisten optimaalisten perintöosien suuruudeksi 25 000 €.

Reaalisen jäämistön suuruus on 80 000 € - 55 000 € = 25 000 €.

Huomataan, että c:n saamaa ennakkoperintöä ei voida kokonaan vähentää hänen perintöosastaan, joten se on ollut ylisuuri. Lisäksi laskennalliset perintöosat ovat liian suuret täytettäväksi reaalista jäämistöstä, joka olisi 25 000 €. Suurin osa reaalista jäämistöstä menisi tasinkona leskelle. Tällaisen laskelman avulla ei siis saada aikaiseksi toteuttamiskelpoista lopputulosta. On myös hyvä huomata, että tällaisen osituslaskelman perusteella suurin osa A:lta jääneestä reaalista jäämistöstä menisi tasinkona leski B:lle,

minkä johdosta perilliset joutuisivat kärsimään kokonaan annetun ylisuuren ennakkoperinnön vaikutuksen, mitä ei voitaisi pitää oikeudenmukaisena lopputuloksena. Näin ollen ylisuurta ennakkoperintöä ei voida huomioida osituslaskelmassa täydestä arvostaan, vaan jostakin pienemmästä arvosta. Lisäysmenetelmän avulla kyetään selvittämään se arvo, josta ylisuuri ennakkoperintö otetaan jäämistöosituksessa huomioon.

Kun perittävältä jää vain tasapolvessa olevia perillisiä, eikä päältäpäin ei voida päätellä, onko annettu ennakkoperintö ollut ylisuuri, tämä voidaan selvittää seuraavan PK 6:7:n pääsääntöä noudattavan perintöosalaskelman avulla:

$$p = (j + ep) / n$$

Kaavassa p = optimaalinen perintöosa

j = reaalinen jäämistö

ep = ennakkoperintö

n = perillisten lukumäärä⁷⁸

Kyseisen laskukaavan juuret ovat ruotsalaisessa lainvalmisteluaineistossa ja se esiintyy myös perintökaaren esitöissä.⁷⁹ Kaavan käyttäminen tuntuu olevan vakiintunut myös oikeuskirjallisuuteemme.⁸⁰ Reaalin jäämistön ja annetun ennakkoperinnön yhteissumma jaetaan perillisten määrällä, jolloin saadaan selville se määrä, joka olisi ollut yhden perillisen perintöosa, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu ja sen arvo olisi siis edelleen jäljellä reaalisessa jäämistössä. Laskukaavan tarkoituksena on siis laskea perillisen perintöosa ja siihen vertaamalla selvittää, onko annettu ennakkoperintö ylisuuri eli isompi kuin perillisen perintöosa. Tässä yhteydessä on hyvä käyttää käsitettä *optimaalinen perintöosa* kuvaamaan sellaista perintöosaa, jonka perillinen olisi saanut, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu ja sen arvo olisi mukana reaalisessa jäämistössä eli jonka laskemisessa on otettu huomioon kaikki annetut ennakkoperinnöt erotuksena *laskennallisesta perintöosasta* eli PK 6:7:ssa tarkoitettavasta ”lopullisesta” perintöosasta, joka saattaa olla pienempi kuin optimaalinen perintöosa.⁸¹

Edellä esitettyä laskukaavaa ei kuitenkaan sellaisenaan voida soveltaa ositustilanteessa. Jotta kaava olisi käyttökelpoinen myös ositustilanteessa, sitä tulee hieman muokata. Yhtälössä

⁷⁸ Lohi 1999, s. 34-35.

⁷⁹ SOU 1925:43, s. 465 ja Ehdotus 1935, s. 185.

⁸⁰ Ks. Lohi 1999, s. 20 ja Aarnio – Kangas 2016, s. 817.

⁸¹ Lohi 1999, s. 35 ja Helin 1984, s. 42-43.

tulee avioliiton vaikutuksista johtuen huomioida perittävän avio-oikeuden alaisen omaisuuden lisäksi lesken avio-oikeuden alainen omaisuus. Näiden yhteenlasketusta summasta tulee lisäksi selvittää avio-osan suuruus puolittamalla ja huomioida myös perillisten määrä. Näin ollen kaava voidaan kirjoittaa seuraavaan muotoon:

$$p = (Po + Lo + ep) / 2 \times n$$

Kaavassa p = ennakkoperinnön saajan optimaalinen perintöosa

Po = perittävän AO-omaisuus

Lo = lesken AO-omaisuus

ep = annettu ennakkoperintö

n = perillisten lukumäärä⁸²

Ennakonsaajan optimaalisen perintöosan selvittämiseksi lasketaan ensin yhteen perittävän ja lesken AO-omaisuuden säästö sekä annettu ennakkoperintö. Tästä saadun summan jakajaksi tulee kaksi johtuen avio-osan laskemisesta ja sen kertoimeksi perillisten lukumäärä, joka luonnollisesti vaikuttaa yhden perillisen perintöosan suuruuteen. Tällä tavoin saadaan selville ennakkoperinnön saajan optimaalinen perintöosa. Esimerkiksi Lohi käyttää kyseistä kaavaa. Kyseessä onkin eräänlainen koelaskelma, kuten Lohikin esittää.⁸³ Lasketaan vielä edellinen esimerkki 6 uudestaan sijoittamalla kerrotut luvut suoraan edellä esitettyyn kaavaan:

$$p = (80\,000 \text{ €} + 20\,000 \text{ €} + 50\,000 \text{ €}) / 2 \times 3$$

$$p = 150\,000 \text{ €} / 6$$

$$p = 25\,000 \text{ €}$$

Oheisella kaavalla saadaan siis sama tulos kuin esimerkissä 6 ja sen perusteella voidaan katsoa, että c:n saama ennakkoperintö 50 000 € on suurempi kuin hänen optimaalinen perintöosansa 25 000 €, eikä annettua ennakkoperintöä voida siis vähentää kokonaan saajansa perintöosasta, eikä näin ollen huomioida myöskään osituksessa koko arvostaan. Seuraavaksi tuleekin selvittää, mistä arvosta kyseinen ennakkoperintö voidaan vähentää saajansa perintöosasta ja huomioida osituksessa.

⁸² Lohi 1999, s. 79.

⁸³ Ks. Lohi 1999, s. 80 ja Lohi 2016, s. 509.

Lisäysmenetelmä tarjoaa tätä tehtävää varten laskukaavan, jossa otetaan huomioon sekä perittävän että lesken avio-oikeuden alainen omaisuus sekä huomioidaan myös avio-osien laskeminen eli yhteenlasketun omaisuuden puolittaminen. Lisäksi perillisten määrä vaikuttaa luonnollisesti kunkin perillisen perintöosan suuruuteen, joten sekin on kaavassa huomioitu. Erotuksena edellä esitettyyn optimaalisen perintöosan selvittämistä varten esitettyyn laskukaavaan, tässä kaavassa annetun ennakkoperinnön arvon kohdalle merkitään muuttuja p , joka kuvaa sitä määrää, josta ylisuuri ennakkoperintö voidaan huomioida osituksessa. Samalla se on siis ennakkonsaajan laskennallinen perintöosa. Laskukaava esitetäänkin nyt seuraavassa muodossa:

$$p = (\underline{Po} + p + \underline{Lo}) / 2 \times n$$

Kaavassa p = ennakkoperinnön saajan laskennallinen perintöosa

Po = perittävän AO-omaisuus

Lo = lesken AO-omaisuus

n = perillisten lukumäärä.⁸⁴

Kaavan muokatussa versiossa huomioidaan ositukseen liittyvät erityispiirteet, jotka ensi alkuun tuntuvat mutkistavan kaavaa huomattavasti, mutta tarkemmalla tutkailulla huomataan, että jokainen kaavaan tehty muutos on hyvin looginen ja tarpeellinen. Yritetään siis tuon muokatun yhtälön avulla laskea uudelleen aikaisempi esimerkki 6. Selvitetään ensin ennakkoperinnön saajan laskennallinen perintöosa eli se määrä, jonka suuruisena annettu ylisuuri ennakkoperintö voidaan ottaa osituslaskelmassa huomioon.

Esimerkki 7: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 80 000 € ja B:n 20 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle 50 000 €. Mikä osa ylisuuresta ennakkoperinnöstä voidaan ottaa osituksessa huomioon?

$$p = (80\,000\,€ + p + 20\,000\,€) / 2 \times 3$$

$$p = (100\,000\,€ + p) / 6$$

$$6p = 100\,000\,€ + p$$

$$5p = 100\,000\,€$$

$$p = 20\,000\,€$$

---

⁸⁴ Lohi 1999, s. 78-79 ja Lohi 2016, s. 504-505.

Kaavan avulla saadaan selville, että annetusta ylisuuresta ennakkoperinnöstä voidaan osituksessa ottaa huomioon vain 20 000 €. Seuraavaksi toimitetaan ositus, jossa huomioidaan vain tämä osa ylisuuresta ennakkoperinnöstä.

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	20 000 €
<u>+ 20 000 € (se määrä ennakkoperinnöstä, joka voidaan huomioida)</u>	
= 120 000 € / 2	
= 60 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 60 000 € - 20 000 € = 40 000 €	

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle jää laskennallisesti 60 000 €, josta saadaan kunkin perillisen laskennalliseksi perintöosaksi 20 000 €.

Näin ollen laskennallisesti jokainen perillinen saisi 20 000 €, mutta kun c on saanut ennakkoperintöä enemmän kuin oman osuutensa, vähennetään 20 000 € hänen osuudestaan eikä hän saa perinnönjaossa enää mitään. Jäljelle jäänyt 40 000 € jaetaan tasan d:n ja e:n kesken, jolloin kumpikin saa 20 000 €. Se osa ennakkoperinnöstä, jota ei voitu ottaa tässä jaossa huomioon eli 30 000 € otetaan PK 6:1.2:n mukaan huomioon lesken jälkeen tehtävässä perinnönjaossa. Tässä piilee toki aina se riski, että leskeltä ei jää varallisuutta niin paljoa, että tuo 30 000 € voitaisiin silloin vähentää saajansa perintöosasta.

Huomioimalla vain se osa ylisuuresta ennakkoperinnöstä, joka voidaan vähentää saajansa perintöosasta, saatiin aikaan toteuttamiskelpoinen lopputulos. Aikaisemmassa esimerkissä optimaalinen perintöosa oli 25 000 € ja sen johdosta reaalinen jäämistö ei riittänyt toteuttamaan kaikkien perillisten perintöosia ja lisäksi suurin osa reaalisesta jäämistöstä meni leskelle tasinkona. Kun tehtiin uusi laskelma sen selvittämiseksi, mikä osa ylisuuresta ennakkoperinnöstä voidaan vähentää saajansa perintöosasta eli selvitettiin hänen laskennallinen perintöosansa, saatiin tulokseksi 20 000 €, jonka perusteella voitiin toimittaa ositus ja jakaa jäljelle jäänyt reaalinen jäämistö perillisille siten, että jokainen perillinen sai lopulta yhtä suuren määrän perintöä, eikä suurin osa reaalisesta jäämistöstä nyt siirtynyt leskelle osituksessa. Lopputulos on siis kaikkien osapuolten kannalta oikeudenmukainen.

5.2.3 AO-omaisuudesta on annettu useampi ennakkoperintö

Vieläkin hankalammaksi tilanne muuttuu, kun annettuja ennakkoperintöjä on useita. Useamman ennakkoperinnön ollessa kyseessä ongelmaksi muodostuu se, että on hyvin hankalaa päältä päin arvioida ovatko annetut ennakkoperinnöt ylisuuria vai eivät, vai onko mahdollisesti vain osa niistä ylisuuria. Kun yhtälöön lisätään muuttujia, niiden vaikutusten arviointi on monimutkaisempaa, joten varmuuden saamiseksi on jokaisen annetun ennakkoperinnön osalta tarkastettava, onko se ylisuuri. Tämä vaatii luonnollisesti lisää työläämpiä laskelmia ja tarkkuutta. Ensin tulee selvittää, ovatko annetut ennakkoperinnöt ylisuuria vertaamalla niitä saajiensa optimaalisiin perintöosiin. Tämä on tehtävä tarvittaessa jokaiselle ennakkoperinnölle erikseen, jotta saadaan varmistus lopputuloksen oikeellisuudesta.⁸⁵ Edellä esitellyn perintöosalaskelman avulla tulee siis ensin selvittää ovatko annetut ennakkoperinnöt ylisuuria.

Esimerkki 8: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 120 000 € ja B:n 80 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle 40 000 €, d:lle 70 000 € ja e:lle 50 000 €. Ovatko annetut ennakkoperinnöt ylisuuria?

$$p = (120\,000\,€ + 80\,000\,€ + 40\,000\,€ + 70\,000\,€ + 50\,000\,€) / 2 \times 3$$

$$p = 360\,000\,€ / 6$$

$$p = 60\,000\,€$$

Laskelman avulla huomataan, että ainakin d:n saama ennakkoperintö on ollut ylisuuri. Koska tällä perusteella ei voida varmasti sanoa, että c:n ja e:n saamat ennakkoperinnöt eivät olisi ylisuuria, on laskelma tehtävä uudestaan korvaamalla d:n saaman ennakkoperinnön arvo muuttujalla p.

$$p = (120\,000\,€ + 80\,000\,€ + 40\,000\,€ + p + 50\,000\,€) / 2 \times 3$$

$$p = (290\,000\,€ + p) / 6$$

$$6p = 290\,000\,€ + p$$

$$5p = 290\,000\,€$$

$$p = 58\,000\,€$$

---

⁸⁵ Lohi 1999, s. 80.

Huomataan, että c:n ja e:n saamat ennakkoperinnöt ovat heidän optimaalista perintöosaansa pienempiä, joten ne voidaan kokonaisuudessaan vähentää heidän perintöosistaan ja näin huomioida osituslaskelmassa täydestä arvostaan. Sen sijaan d:n saamasta ylisuuresta ennakkoperinnöstä otetaan huomioon vain 58 000 €. Ositus toimitetaan seuraavasti.

Osituslaskelma:

A	B
120 000 €	80 000 €
<u>+ 40 000 € + 58 000 € + 50 000 € (ennakkoperinnöt)</u>	
= 348 000 € / 2	
= 174 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 174 000 € - 80 000 € = 94 000 €	

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle jää laskennallisesti 174 000 €, josta saadaan kunkin perillisen laskennalliseksi perintöosaksi 58 000 €.

→ c saa 58 000 € - 40 000 € = 18 000 €

→ d saa 58 000 € - 58 000 € = 0 €

→ e saa 58 000 € - 50 000 € = 8 000 €

Tarkastuslaskelman avulla voidaan varmistaa ovatko perillisten saamat reaaliset perintöosat oikein. Perillisten puolelle jää reaalisesti 120 000 € - 94 000 € = 26 000 € ja 18 000 € + 8 000 € = 26 000 €.

Koko reaalinen jäämistö on siis jaettu.

Esimerkistä huomataan hyvin selvästi, minkälainen vaikutus ennakkoperinnöillä on osituksessa ja perinnönjaossa. Mitä useampi ennakkoperintö on annettu, sitä suurempi vaikutus niillä on. Tässä esimerkissä vain yksi kolmesta ennakkoperinnöstä oli ylisuuri, joten sen vaikutus lesken ja perillisten välillä jää suhteessa pienemmäksi kuin kahden ison, mutta ei ylisuuren ennakkoperinnön vaikutus. Lähtökohtaisesti tuntuisi, että leski saa suhteettoman paljon tasinkoa ja ennakkoperinnön saaneet lapset puolestaan suhteessa liian vähän perintöä. Lesken saama osuus reaalisesta jäämistöstä on 47/60, kun vielä perintöä saavien lasten c:n ja e:n osuus reaalisesta jäämistöstä on c:n osalta 9/60 ja e:n osalta 4/60. Leski saa siis suhteessa paljon enemmän kuin perilliset.

Kun huomioon otetaan koko se omaisuus, joka olisi ollut perinnönjaon kohteena ilman annettuja ennakkoperintöjä eli 280 000 € (120 000 € + 40 000 € + 70 000 € + 50 000 €),

muuttuvat luvut huomattavan paljon tasaväkisemmiksi. Tällöin leski on saanut perittävän omaisuudesta tasinkona 94 000 € ja ylisuuren ennakkoperinnön saanut d sen määrän eli 70 000 €. Muut lapset c ja e ovat puolestaan saaneet 58 000 € kumpikin. Näin ollen lesken saama osuus ei enää vaikutakaan suhteettoman suurelta.

Edellä käsitellyssä esimerkissä annetut ennakkoperinnöt olivat arvomääräisesti hyvin lähellä toisiaan. Seuraavaksi tarkastellaan niin sanottua katvealueelle jäävää ennakkoperintää eli sellaista ennakkoperintää, joka paljastuu ylisuureksi vasta toisella tai sitä myöhemmällä laskukierroksella.

Esimerkki 9: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d, e ja f. A:n AO-omaisuuden säästö on 120 000 € ja B:n 80 000 €. A on antanut ennakkoperintää c:lle 160 000 €, d:lle 50 000 € ja e:lle 10 000 €. Neljäs lapsi f ei ole saanut mitään. Ovatko annetut ennakkoperinnöt ylisuuria?

$$p = (120\,000\text{ €} + 80\,000\text{ €} + 160\,000\text{ €} + 50\,000\text{ €} + 10\,000\text{ €}) / 2 \times 4$$

$$p = 420\,000\text{ €} / 8$$

$$p = 52\,500\text{ €}$$

Laskelman avulla huomataan, että ainakin c:n saama ennakkoperintö on ollut ylisuuri. Kuten edelläkin on huomattu, ainoastaan tällä perusteella ei voida varmuudella päätellä, että d:n ja e:n saamat ennakkoperinnöt eivät olisi ylisuuria. Näin ollen laskelma on tehtävä uudelleen korvaamalla c:n saaman ennakkoperinnön arvo muuttujalla p.

$$p = (120\,000\text{ €} + 80\,000\text{ €} + p + 50\,000\text{ €} + 10\,000\text{ €}) / 2 \times 4$$

$$p = (260\,000\text{ €} + p) / 8$$

$$8p = 260\,000\text{ €} + p$$

$$7p = 260\,000\text{ €}$$

$$p = 37\,143\text{ € (pyöristys)}$$

Nyt huomataankin, että myös d:n saama ennakkoperintö osoittautui hänen optimaalista perintöosaansa suuremmaksi eli näin ylisuureksi. Seuraavaksi tuleekin selvittää se määrä annetuista ylisuurista ennakkoperinnoista, joka voidaan osituslaskelmassa huomioida. Laskelmassa nyt myös d:n saama ennakkoperintö korvataan muuttujalla p.

$$p = (120\,000 \text{ €} + 80\,000 \text{ €} + 2p + 10\,000 \text{ €}) / 2 \times 4$$

$$p = (210\,000 \text{ €} + 2p) / 8$$

$$8p = 210\,000 \text{ €} + 2p$$

$$6p = 210\,000 \text{ €}$$

$$p = 35\,000 \text{ €}$$

Laskelman perusteella p:lle saatu arvo kertoo sen, mistä arvosta c:lle ja d:lle annetut ylisuuriksi osoittautuneet ennakkoperinnöt voidaan osituslaskelmassa huomioida. kolmas annettu ennakkoperintö eli e:n saama 10 000 € ei ole ylisuuri, joten se voidaan lisätä osituksessa koko arvostaan. Ositus toimitetaan siis seuraavasti.

Osituslaskelma:

A	B
120 000 €	80 000 €
<u>+ 35 000 € + 35 000 € + 10 000 € (ennakkoperinnöt)</u>	
= 280 000 € / 2	
= 140 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 140 000 € - 80 000 € = 60 000 €	

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle jää laskennallisesti 140 000 €, josta saadaan kunkin perillisen laskennalliseksi perintöosaksi 35 000 €.

→ c ei saa mitään

→ d ei saa mitään

→ e saa 35 000 € - 10 000 € = 25 000 €

→ f saa 35 000 € - 0 € = 35 000 €

Tarkastuslaskelman avulla voidaan varmistaa ovatko perillisten saamat reaaliset perintöosat oikein. Perillisten puolelle jää reaalisesti 120 000 € - 60 000 € = 60 000 € ja 25 000 € + 35 000 € = 60 000 €

Koko reaalinen jäämistö on siis jaettu.

Tämän esimerkin avulla huomataan, että kun yksi ennakkoperinnöistä on huomattavan ylisuuri, se saattaa aiheuttaa sen, että jokin toinen, alun perin pieneltä vaikuttanut ennakkoperintö osoittautuu myös ylisuureksi. Tämän ensimmäisessä laskelmassa niin sanotusti katvealueelle jäävän ennakkoperinnön ylisuuruuden selvittäminen vain vaatii useamman laskelman tekemisen. Jos laskelmia ei tehdä riittävästi ja oletetaan ensimmäisen

laskelman perusteella, että vain yksi ennakkoperinnöistä on ylisuuri, on lopputuloksena virheellinen osituslaskelma. Tästä syystä lisäysmenetelmän soveltaminen vaatii erityistä tarkkuutta ja suhteellisen työläitä laskelmia oikean lopputuloksen saamiseksi. Tämän ongelman korjaamiseksi on esitetty puutemalliksi kutsuttua laskutapaa, jonka ongelmiin ja tarkempaan sisältöön perehdytään hieman myöhemmin.⁸⁶

5.3 Suhteellisen jakamisen menetelmä

Suhteellisen jakamisen menetelmä tarjoaa vartenotettavan vaihtoehdon edellä käsitellylle lisäysmenetelmälle. Suhteellisen jakamisen menetelmä käy ilmi jo perintökaaren vanhimmista esitöistä, vuoden 1935 Ehdotuksesta.⁸⁷ Yksinkertaistettuna sen avulla saadaan selville perillisten perintöosat, kun ylisuuren ennakkoperinnön saanut perillinen jätetään jaon ulkopuolelle ja perittävän reaalinen jäämistö jaetaan jäljelle jääneiden perillisten kesken heidän perintöosiensa mukaisessa suhteessa. Myöskään ylisuuren ennakkoperinnön saajan saama omaisuus ei oteta laskelmassa huomioon.⁸⁸

Ensin täytyy siis selvittää, onko annettu ennakkoperintö ylisuuri, jotta tiedetään, mitkä ennakkoperinnöt ja niiden saajat jätetään jaossa ulkopuolelle. Tämä tapahtuu lisäämällä kaikki ennakkoperinnöt perittävän reaaliiseen jäämistöön ja lasketaan sen pohjalta kunkin perillisen laskennallinen perintöosa. Tämän laskelman perusteella selvitettyt ylisuuret ennakkoperinnöt ja niiden saajat jätetään pois seuraavista laskelmista. Seuraavaksi tehdään uusi vastaava laskelma, jossa perittävän reaaliiseen jäämistöön lisätään kaikki muut ennakkoperinnöt, paitsi ne, jotka edellisessä vaiheessa todettiin ylisuuriksi. Tämän laskun tuloksena saatu perittävän laskennallinen jäämistö jaetaan niiden perillisten kesken, jotka ovat vielä jaossa mukana heidän perintöosuuksiensa mukaisessa suhteessa. Lohi on todennut, että jos suhteellisen jakamisen menetelmää sovelletaan oikein, sen avulla saadaan samoja lopputuloksia kuin lisäysmenetelmän avulla.⁸⁹ Oikeastaan suhteellisen jakamisen menetelmä onkin vain muunnos lisäysmenetelmän kaavasta, toisin sanoen toinen tapa esittää sama asia. Näin ollen se onkin hyvä vaihtoehto edellä esitellylle lisäysmenetelmälle ja sellaisenaan toimiva ratkaisu ylisuurten ennakkoperintöjen huomioimiseen osituksessa.

⁸⁶ Lohi 2016, s. 506 ja alaviite 61.

⁸⁷ Ehdotus 1935, s. 185-186.

⁸⁸ Lohi 1999, s. 44-46.

⁸⁹ Lohi 1999, s. 44-46.

5.4 Puutemallit

Puutemalliksi kutsutun menetelmän ovat kehittäneet Wirilander ja Helin nimenomaan ositusta varten, mutta puutemalli -nimen on menetelmälle oikeastaan antanut Saarenpää.⁹⁰ Lohi on jäsenellyt saman nimityksen alle myös Aarnion ja Kankaan kehittämien perintöosien laskutavan, joka perustuu vähentämiskertoimien käyttämiseen, koska molemmat laskutavat ovat lopulta hyvin samankaltaisia.⁹¹ Lohen tekemä ratkaisu hyväksytään tässä sellaisenaan painavista perusteluista johtuen.

Puutemalliin perustuvien menetelmien idea on siinä, että lasketaan se määrä, kuinka paljon kultakin perilliseltä ja leskeltä puuttuu verrattuna heidän optimaaliseen perintöosaansa, siis heidän puutteensa. Perinnönjako toimitetaan lopulta näiden puutteiden mukaisessa suhteessa.⁹² Helin ja Wirilander ovat itse todenneet, että menetelmä kaipaasi täydennystä eikä vastaa kaikkiin tilanteisiin.⁹³ Myös Lohi ja Saarenpää ovat kritisoineet puutemalli -menetelmiä monestakin eri syystä. Saarenpää lähtee kritiikissään siitä, että puutteiden määrä on laskettu vain sellaisen laskennallisen jäämistön pohjalta, johon on lisätty kaikki ennakkoperinnöt kokonaisuudessaan, minkä johdosta jo ylisuuren ennakkoperinnön saanut perillinen saattaa saada vielä perinnönjaossa lisää perintöä.⁹⁴ Lohi puolestaan tuo esiin, että puutemallien soveltaminen on lain sanamuodon vastaista. Tukea niiden kaltaiselle tulkinnalle ei saada PK 6:7:sta eikä AL 94a §:stä. Lohen mukaan lisäysmenetelmän kaltaisen toimivan menetelmän olemassaolo on vahva peruste sille, että puutemalliin perustuvia laskukaavoja ei tulisi käyttää, niillä kun saadaan puutteellisia tuloksia.

Puutemalli -menetelmää soveltamalla perillinen, jonka saama ennakkoperintö alittaa hänen optimaalisen perintöosansa, mutta jonka saama ennakkoperintö myöhemmin osoittautuu ylisuureksi, voi saada perinnönjaossa liian suuren osan reaalisesta jäämistöstä. Lisäysmenetelmää käytettäessä puolestaan ylisuuren ennakon saanut ei saa mitään ja jäljelle jäänyt reaalin jäämistö jaetaan niille perillisille, jotka eivät ennakkoperintöjä ole saaneet tai joiden saamat ennakkoperinnöt eivät olleet optimaalista perintöosaa suurempia. Tällöin he pääsevät lopullisten perintöosien vertailussa lähemmäs ylisuuren ennakkoperinnön saajaa. Näin ollen perillisten yhdenvertaisuus toteutuu paremmin.⁹⁵ Miksi siis käyttää

⁹⁰ Saarenpää 1980, s. 113-114 alaviite 105 ja Lohi 1999, s. 48-49.

⁹¹ Lohi 1999, s. 48.

⁹² Wirilander 1978, s. 163-165 ja s. 170-172, Helin 1984, s. 43-44 ja Aarnio – Helin 1992, s. 187-189.

⁹³ Wirilander 1978 s. 164-165 ja Helin 1984, s. 44.

⁹⁴ Saarenpää 1980, s. 113-114 alaviite 105.

⁹⁵ Lohi 1999, s. 50-51 ja Lohi 2016, s. 506 alaviite 61.

menetelmää, joka ei vastaa lain sanamuotoa ja tuottaa ainakin osittain virheellisiä tuloksia? Kritiikkinä esitetyt argumentit ovat nähdäkseni hyvin painavia ja sellaisina hyväksyttäviä. Sanottua on kuitenkin vielä syytä avata esimerkillä.

Puutemalli -menetelmän suurin ongelma liittyy niin sanotusti katvealueelle jääviin ennakkoperintöihin. Palataan siis edellä esitettyyn esimerkkiin 9 ja tarkastellaan, minkälainen lopputulos saataisiin, jos esimerkkiin sovellettaisiin puutemalli -menetelmää. Seuraavan esimerkin pohjana on käytetty Wirilanderin, Aarnion ja Helinin kirjallisuudessaan esittämiä esimerkkilaskelmia.⁹⁶

Esimerkki 10: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d, e ja f. A:n AO-omaisuuden säästö on 120 000 € ja B:n 80 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle 160 000 €, d:lle 50 000 € ja e:lle 10 000 €. Neljäs lapsi f ei ole saanut mitään. Miten ositus ja perinnönjako toteutetaan puutemalli -menetelmän avulla?

Ensin laskettavaksi tulee kokonaisvarallisuus, jos ennakkoperintöjä ei olisi annettu. Perittävän ja lesken AO-omaisuuksien säästöön lisätään siis kaikki annetut ennakkoperinnöt.

$$120\,000\text{ €} + 80\,000\text{ €} + 160\,000\text{ €} + 50\,000\text{ €} + 10\,000\text{ €} = 420\,000\text{ €}$$

Kokonaisvarallisuus 420 000 € jaetaan kahdella avio-osan saamiseksi
 $420\,000\text{ €} / 2 = 210\,000\text{ €}.$

Tämän jälkeen lasketaan kunkin lapsen optimaalinen perintöosa eli
 $210\,000\text{ €} / 4 = 52\,500\text{ €}.$

Huomataan, että tähän asti laskelmalla on saatu sama tulos kuin esimerkissä 9 käytetyn lisäysmenetelmän avulla.

Tämän jälkeen lasketaan kunkin perillisen puute eli optimaalisen perintöosan ja saadun ennakkoperinnön erotus. Näin saadaan se määrä, mikä kunkin optimaalisesta perintöosasta edelleen puuttuu. Lesken osalta puutteeksi kirjataan koko avio-osan määrä.

---

⁹⁶ Ks. Wirilander 1978, s. 170-171, Helin 1984, s. 43-44 ja Aarnio – Helin 1992, s. 188-189.

B:n puute: 210 000 €

c:n puute: 0 € (hän on saanut enemmän kuin optimaalisen perintöosan)

d:n puute: 52 500 € - 50 000 € = 2 500 €

e:n puute: 52 500 € - 10 000 € = 42 500 €

f:n puute: 52 500 € - 0 € = 52 500 €

Seuraavaksi selvitetään kuinka paljon kukin osallisista saa pesässä reaalisesti jäljellä olevasta määrästä. Kaavassa lasketaan ensin prosentuaalisesti kunkin puutteen suuruus puutteiden kokonaismäärästä ja se kerrotaan perittävän ja lesken AO-omaisuuden yhteen lasketulla määrällä. Kunkin puute siis jaetaan kaikkien puutteiden yhteissummalla ja saatu prosentuaalinen osuus kerrotaan reaalisilla varoilla. Tässä esimerkissä kaikkien puutteiden yhteissumma on 307 500 € ja perittävän ja lesken AO-omaisuuden yhteenlaskettu määrä on 200 000 €.

B:n osuus: $210\,000\text{ €} / 307\,500\text{ €} \times 200\,000\text{ €} = 136\,585\text{ €}$ (pyöristetty)

c:n osuus: 0 €

d:n osuus: $2\,500\text{ €} / 307\,500\text{ €} \times 200\,000\text{ €} = 1\,626\text{ €}$ (pyöristetty)

e:n osuus: $42\,500\text{ €} / 307\,500\text{ €} \times 200\,000\text{ €} = 27\,642\text{ €}$ (pyöristetty)

f:n osuus: $52\,500\text{ €} / 307\,500\text{ €} \times 200\,000\text{ €} = 34\,146\text{ €}$ (pyöristetty)

Lopuksi tarkastetaan, tuleeeko koko reaalinen pesä eli 200 000 € jaetuksi:

$136\,585\text{ €} + 1\,626\text{ €} + 27\,642\text{ €} + 34\,146\text{ €} = 200\,000\text{ €}$ (pyöristetty)

Koko reaalinen pesä on siis jaettu.

Huomataan, että puutemalli -menetelmää noudattamalla aikaisemmassa esimerkissä 9 lopulta ylisuureksi osoittautuneen ennakkoperinnön saanut d saisi vielä lisäksi osuuden reaalisesta jäämistöstä. Lisäysmenetelmää soveltamalla esimerkissä 9 reaalinen jäämistö jaettiin e:n ja f:n kesken siten, että e sai 25 000 € ja f sai 35 000 €, eikä d siis saanut enää mitään. Lisäksi leski sai tasinkona 60 000 € eli lopulta yhteensä avio-osan määrän 140 000 € ($80\,000\text{ €} + 60\,000\text{ €} = 140\,000\text{ €}$) kun puutemalli -menetelmän johdosta leski sai yhteensä 136 585 € eli hieman vähemmän kuin lisäysmenetelmän avulla.

Nähdäkseni puutemalli -menetelmän avulla saavutettava lopputulos ei toteuta oikeudenmukaisuusnäkökohtia yhtä tehokkaasti kuin lisäysmenetelmä. Sen perusteella ylisuuren ennakkoperinnön saanut perillinen saa vielä lisää reaalisessa perinnönjaossa.

Samoin lesken suoja ei ole niin tehokas kuin lisäysmenetelmän tarjoama, koska puutemalli-menetelmää soveltamalla leski saa lopulta vähemmän. Näin ollen yhdyin puutemalleja kohtaan edellä esitettyyn kritiikkiin. En siis näe perusteita sellaisen menetelmän käyttämiseen, joka tuottaa ainakin osittain virheellisiä tuloksia ja, jonka käyttämiseen ei löydy tukea lain sanamuodosta.

5.5 Ylisuuri ennakkoperintö ja AL 94 §:n hukkaamisvastike

Kuten edellä on todettu, AL 94a § kuuluu asiallisesti vastikesäännösten piiriin. Näin ollen ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseksi voidaan tarkastella sitä, löytyisikö leskeä paremmin suojaava keino muista vastikesäännöksistä. Lesken mahdollisuus vedota hukkaamisvastiketta koskevaan AL 94 §:ään on todettu jo vuoden 1935 Ehdotuksessa.⁹⁷ Myös kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että leski voi vedota AL 94a §:n sijasta AL 94 §:ään, jos voidaan katsoa, että ennakkoperintöä antaneen perittävän menettely on ollut laissa tarkoitettulla tavalla hänen oloihinsa soveltumatonta.⁹⁸ Tällaista ennakkoperinnön antajan oloihin soveltumatonta menettelyä voisi oikeuskirjallisuuden perusteella olla esimerkiksi se, että perittävä on lahjoittanut suuren osan omaisuudestaan rintaperillisilleen juuri ennen suunnitteilla olevaa avioeroa, vaikka ero ei kuoleman johdosta toteutuisikaan. On myös huomattava, että leski voi vedota AL 94 §:ään vain, jos perittävän tekemä lahjoitus on tapahtunut vastoin lesken tahtoa, joten jos leski on antanut suostumuksensa lahjoitukselle, hän ei voi enää vaatia vastiketta AL 94 §:n perusteella.⁹⁹

Jo vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että puolison velvollisuutta hoitaa omaisuuttaan huolellisesti, ei ole arvioitava liian ankarasti. Näin ollen vain erityisen ajattelematon omaisuuden hoito tai sellainen toiminta, jonka tarkoituksena on nimenomaisesti ollut vaikuttaa osituksen lopputulokseen avio-oikeudenalaista omaisuutta vähentämällä, voisi johtaa vastikkeen maksamiseen 94 §:n perusteella.¹⁰⁰ Tämä lähtökohta on todettu jo vuoden 1935 Ehdotuksessa, jossa puhutaan poikkeuksellisista olosuhteista, joiden perusteella leski voisi vedota AL 94 §:ään.¹⁰¹ Säännöksen soveltamiskynnys on siis perinteisesti ollut suhteellisen korkealla.

⁹⁷ Ehdotus 1935, s. 114.

⁹⁸ Ks. Lohi 1999, s. 106 sekä Helin 1984, s. 51-52.

⁹⁹ Lohi 1999, s. 106-107.

¹⁰⁰ Helin 1984, s. 35-36.

¹⁰¹ Ehdotus 1935, s. 114.

Miksi lesken siis kannattaisi vedota AL 94a §:n sijasta hukkaamisvastiketta koskevaan AL 94 §:ään, jos se kyseisessä tilanteessa olisi mahdollista? Ensinnäkin AL 94 §:ään vetoamisella leski voi saada suuremman kompensaation kuin AL 94a §:n perusteella, koska kompensaation maksamiseen voidaan ääritapauksessa käyttää koko perittävältä jäänyt reaalinen omaisuus vapaaomaisuutta myöten. Toiseksi AL 94 §:n soveltamisen johdosta hukattu omaisuus arvostetaan pääsääntöisesti ositushetken mukaiseen arvoonsa eikä hukkaamishetken arvoon, toisin kuin AL 94a §:n soveltamisen yhteydessä, jolloin arvona käytetään ennakkoperinnön antohetken arvoa.¹⁰² Tämä on merkityksellistä esimerkiksi asuntojen tai kiinteistöjen kohdalla, koska niiden arvo useimmiten nousee vuosien saatossa. Tältä osin on siis merkitystä sillä, minkälaisesta omaisuudesta on kyse ja valveutunut leski voikin ottaa myös tämän seikan huomioon harkitessaan vaihtoehtojaan. Toisaalta onkin hyvä huomata, että aina omaisuuden arvo ei nouse, eikä tällaisessa tilanteessa AL 94 §:n tarjoama arvostussääntö tarjoakaan leskelle parempaa lopputulosta.¹⁰³

Aivan selvä tämä AL 94 §:n tarjoama arvostussääntö ei kuitenkaan ole, mutta sen kannalla ovat olleet muun muassa Wirilander, Helin, Lohi ja Saarenpää.¹⁰⁴ Samoin tällaista soveltamistulkintaa tukee nähdäkseni myös osituksessa yleisesti noudatettava arvonmäärityssääntö, jonka mukaan osituksen kohteena oleva omaisuus arvostetaan ositushetken mukaiseen arvoon. Uudemmassa kirjallisuudessaan Lohi on kuitenkin päätenyt muuttamaan kantaansa AL 94 §:n arvostussäännön osalta ja päätenyt kannattamaan niin sanottua *vastiketapahtumahetken sääntöä*, jolloin myös AL 94 §:n soveltamistilanteissa arvostaminen tapahtuisi lahjoitushetken mukaan. Tämä muun muassa edistäisi järjestelmän johdonmukaisuutta ja yksinkertaistaisi osituksen toimittamista.¹⁰⁵ Kuten sanottu, arvostamiskysymys ei ole aivan yksiselitteinen. Lohen esittämät näkökohdat ovat kuitenkin nähdäkseni hyvin painavia ja tämän tulkinnan hyväksyminen uskoakseni lisäisi järjestelmämme yhtäläisyyttä.

Edellä on käsitelty perittävän antamaa ylisuurta ennakkoperintöä. Miten tilanne muuttuisi, jos oloihinsa sopimattoman ylisuuren ennakkoperinnön olisikin antanut leski? AL 94 §:ään voivat jäämistöosituksessa vedota myös ensin kuolleen puolison perilliset, jos lesken toiminta on ollut lain tarkoittamalla tavalla sopimatonta ja se on oleellisesti vähentänyt

---

¹⁰² Lohi 1999, s. 106.

¹⁰³ Lohi 1999, s. 106 alaviite 63.

¹⁰⁴ Ks. Wirilander 1978, s. 168, Helin 1984, s. 34, Lohi 1999, s. 106 ja Saarenpää 1980, s. 372.

¹⁰⁵ Lohi 2016, s. 527-528.

hänen avio-oikeuden alaista omaisuuttaan. Jos leski on lahjoittanut omaisuuttaan niin sanotusti ulkopuoliselle eli esimerkiksi omalle rintaperilliselle, joka ei ole perittävän rintaperillinen, on selvää, että perillistaho voi vaatia sen perusteella vastiketta. Lesken toimintaa voidaan pitää tällöin moitittavampana, kuin jos hän olisi antanut ennakkoperinnön yhteiselle rintaperilliselle. Yhteiselle rintaperilliselle annettu ennakkoperintöhän tulee huomioiduksi osituksessa ja perinnönjaossa. Vastaavasti ulkopuoliselle annettua ennakkoperintöä ei voida osituksessa ja perinnönjaossa huomioida, koska AL 94a § ei tällöin tule sovellettavaksi. Sama koskee tilannetta, jossa leski on lahjoittanut omaisuuttaan yhteiselle rintaperilliselle ja määrännyt, että lahja ei ole saajansa ennakkoperintöä.¹⁰⁶

Voidaan ajatella, että lesken yhteiselle rintaperilliselle antamalla ennakkoperinnöllä olisi ikään kuin maksettu yksi perillinen ulos perinnönjaosta, jolloin muiden kesken on enemmän jaettavaa. Lesken toimintaa voidaankin tällöin pitää vähemmän moitittavana, vaikka se ei poistakaan perillisten oikeutta vaatia vastiketta. Tähän liittyy kuitenkin muutamia ongelmia, eikä tilanne ole oikeuskäytännössäkään täysin selvä. Ongelmaa ei ole lainvalmisteluaineistossa oikeastaan käsitelty ja oikeuskirjallisuudessakin vain hyvin vähän. Jos perilliset voivat siis vaatia AL 94 §:n perusteella hukkaamisvastiketta, on leskellä luonnollisesti siitä huolimatta oikeus vedota AL 94a §:ään, mikä johtaa tilanteeseen, jossa kaksi sovellettavaa säännöstä johtavat täysin erilaisiin, vastakkaisiin lopputuloksiin. AL 94 §:n soveltamisen johdosta perillisille tuleva osuus kuolinpesän varoista kasvaa ja vastaavasti AL 94a §:n soveltaminen kasvattaa lesken avio-osaa ja hänen osuuttaan kuolinpesän varoista.¹⁰⁷ On siis selvää, että molempia pykäläiä ei voida täysimääräisesti soveltaa samaan aikaan.

Lohi on esittänyt, että ongelma ratkaistaisiin sillä, että ”*perillisten avio-osa määrätään niin suureksi, että kukin heistä voi vastaisessa perinnönjaossa saada optimaalisen perintöosansa.*” Tällöin lesken antaman ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttama vahinko jäisi lesken vahingoksi, mikä on oikeudenmukaista ottaen huomioon, että lesken sopimaton toiminta on nimenomaisesti johtanut ongelmalliseen tilanteeseen. Tasinkoprivilegiä koskeva sääntely suojaa kuitenkin leskeä, eikä hän siis voi joutua maksamaan tasinkoa perillisille. Perilliset saavat kuitenkin kompensatiota ylisuuren ennakkoperinnön johdosta, mutta eivät voi hyötyä siitä lesken kustannuksella. Lohen mukaan tällainen ratkaisu toteuttaisi

---

¹⁰⁶ Lohi 1999, s. 109.

¹⁰⁷ Lohi 1999, s. 109-110.

kummankin pykälän taustalla vaikuttavia tavoitteita.¹⁰⁸ Lohen esittämät perustelut tarjoamalleen ratkaisulle ovat nähdäkseni hyvin kattavat. Lopputuloksena on kompromissi kahden vastakkaiseen suuntaan vaikuttavan säännöksen välillä, mikä osaltaan sopii hyvin siihen tapaan, jolla ennakkoperintöön liittyviä ongelmia on laajemminkin pyritty ratkaisemaan.

5.6 Vapaaomaisuus

5.6.1 Vapaaomaisuus ja ennakkoperintö jäämistöosituksessa

Edellä on käsitelty vain sellaisia tilanteita, joissa jäämistöosituksessa huomioon on otettu vain puolisoiden avio-oikeuden alainen omaisuus. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, minkälaisia vaikutuksia puolisoiden avio-oikeudesta vapaalla omaisuudella on ennakkoperintöjen huomioimisen kannalta jäämistöosituksessa. Kyse on siis sen tarkastelusta, voiko ja millä edellytyksillä, perittävän avio-oikeudesta vapaa omaisuus tulla huomioiduksi jäämistöosituksessa, kun ennakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Jäljempänä käsittelen erikseen vapaaomaisuudesta annettuihin ennakkoperintöihin liittyvää problematiikkaa.

Pääsäännön mukaisesti puolisoiden avio-oikeudesta vapaa omaisuus jätetään osituslaskelman ulkopuolelle. AL 94a § vaikuttaisi kuitenkin sisältävän poikkeuksen tästä pääsäännöstä. AL 94a §:n 2 momentin mukaan,

kun ennakko 1 momentin mukaan vähennetään omaisuuden osituksessa, on ennakon antajan avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöön ennen jakoa lisättävä osituksessa vähennettävä määrä. Jos ennakon antajalta jää muutakin omaisuutta, otetaan ennakkoa vähennettäessä myös tämä lukuun.

Erityisen mielenkiintoinen on siis momentin viimeinen lause, jonka mukaan myös muu kuin avio-oikeuden alainen omaisuus otetaan huomioon ennakkoperintöä vähennettäessä. Tarkoittaako tämä siis sitä, että myös avio-oikeudesta vapaa omaisuus on aina otettava huomioon, kun ennakkoperintö huomioidaan jäämistöosituksessa? Entä mikä merkitys on sillä, että säännöksessä käytetään termiä ennakon antaja?

Kotimaisen lainvalmisteluaineiston perusteella tarkoituksena on ollut antaa vapaaomaisuudelle merkitystä osituksessa vain silloin kuin annettu ennakkoperintö on ollut

---

¹⁰⁸ Lohi 1999, s. 111.

ylisuuri eikä sitä siis voida kokonaisuudessaan vähentää saajansa siitä perintöosasta, joka on laskettu huomioimalla vain avio-oikeuden alainen omaisuus. Vuoden 1935 Ehdotuksessa tuodaan selvästi esiin se, että vapaaomaisuuden vaikutuksen tulee näkyä nimenomaan ennakkoperinnön saajan perintöosaa laskettaessa.¹⁰⁹ Vapaaomaisuuden huomioiminen kasvattaa ennakkoperinnönsaajan perintöosaa ja sen johdosta suurempi osa ylisuuresta ennakkoperinnöstä voidaan vähentää siitä ja näin huomioida myös osituksessa.

On kuitenkin tärkeää huomata, että vapaaomaisuutta ei oteta itse osituslaskelmassa huomioon, vaan sillä on merkitystä vain ennakkoperinnön saaneen perillisen perintöosan laskemisessa. Perittävän vapaaomaisuus tulee luonnollisesti jaettavaksi perinnönjaossa perillisten kesken ja lisää näin heidän reaalisia perintöosiaan. He saavat siis todellisuudessa perinnönjaossa enemmän, kuin vain osituksen lopputuloksena perillisten puolelle jäävän avio-osan. Jos tuota ennakkoperinnön saajalle vapaaomaisuudesta perinnönjaossa tulevaa osuutta ei huomioitaisi jo hänen perintöosaansa laskettaessa, tulisivat perintöosat liian pieniksi ja osituksen lopputulos olisi vääristynyt, kun avio-osat jäisivät pienemmiksi ja näin myös leskelle mahdollisesti tuleva tasinko olisi pienempi.

Säännöksen sanamuodon mukaan huomioitavaksi tulee *ennakon antajalta* jäänyt vapaaomaisuus. Seuraavaksi havainnollistetaan vapaaomaisuuden huomioimisen vaikutuksia ja siihen liittyviä ongelmia ensin siinä tilanteessa, jossa ennakkoperinnön on antanut perittävä. Tämän jälkeen tarkastellaan säännöksen ongelmallisuutta suhteessa lesken antamaan ennakkoperintöön.

5.6.1.1 Perittävä ennakkoperinnön antajana

Otetaan havainnollistavaksi esimerkiksi jo aiemmin käsitelty esimerkki 7, jossa käsiteltiin ylisuurta ennakkoperintöä, mutta muutetaan tilannetta siten, että perittävältä jäi myös VO-omaisuutta ja selvitetään, miten sen huomioiminen konkreettisesti vaikuttaa lopputulokseen. Laskukaavana käytetään jo edellä lisäysmenetelmän yhteydessä esiteltyä kaavaa, jossa on lisäksi huomioitu ennakkoperinnön saajan osuus perittävän vapaaomaisuudesta. Vapaaomaisuushan kasvattaa hänen perintöosaansa vain hänen suhteellisen jako-osuutensa verran eli jos perittävältä jäi kolme lasta, jokaisen suhteellinen jako-osuus vapaaomaisuudesta olisi $\frac{1}{3}$. Vapaaomaisuus ei myöskään tule osituksessa puolitetuksi, koska sitä ei huomioida itse osituslaskelmassa.¹¹⁰ Vapaaomaisuuden huomioimista

---

¹⁰⁹ Ehdotus 1935, s. 187.

¹¹⁰ Lohi 1999, s. 84-85.

ennakkoperinnönsaajan perintöosaa laskettaessa on tarkasteltu samalla tavalla jo vuoden 1935 Ehdotuksessa.¹¹¹

Esimerkki 11: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 80 000 € ja B:n 20 000 €. Lisäksi A:lta jäi VO-omaisuutta 30 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle AO-omaisuudestaan 50 000 €. Miten ositus toimitetaan?

Ensin selvitetään, onko annettu ennakkoperintö edelleen ylisuuri, kun huomioon otetaan myös VO-omaisuus.

$$p = [(80\,000\text{ €} + 50\,000\text{ €} + 20\,000\text{ €}) / 2 \times 3] + (30\,000\text{ €} / 3)$$

$$p = 150\,000\text{ €} / 6 + 10\,000\text{ €}$$

$$6p = 210\,000\text{ €}$$

$$p = 35\,000\text{ €}$$

→ Huomataan, että c:n perintöosa on pienempi kuin hänelle annettu ennakkoperintö, joten ennakkoperintö on edelleen ylisuuri, eikä sitä voida ottaa kokonaisuudessaan huomioon, vaikka A:n VO-omaisuus otetaankin huomioon.

Seuraavaksi selvitetään, mistä määrästä annettu ylisuuri ennakkoperintö voidaan ottaa huomioon.

$$p = [(80\,000\text{ €} + p + 20\,000\text{ €}) / 2 \times 3] + (30\,000\text{ €} / 3)$$

$$p = (100\,000\text{ €} + p) / 6 + 10\,000\text{ €}$$

$$6p = 100\,000\text{ €} + p + 60\,000\text{ €}$$

$$6p = 160\,000\text{ €} + p$$

$$5p = 160\,000\text{ €}$$

$$p = 32\,000\text{ €}$$

→ huomataan, että kun aikaisemmin esimerkissä 7 ennakkoperinnöstä pystyttiin ottamaan osituksessa ja perinnönjaossa huomioon vain 20 000 €, vapaaomaisuus huomioiden siitä voidaankin ottaa huomioon 32 000 €.

---

¹¹¹ Ehdotus 1935, s. 186-187.

Seuraavaksi tehdään osituslaskelma, jossa huomioidaan c:n saaman ennakkoperinnön osalta vain tuo 32 000 €.

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	20 000 €
+ 32 000 € (se määrä ennakkoperinnöstä, joka voidaan huomioida)	
= 132 000 € / 2	
= 66 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 66 000 € - 20 000 € = 46 000 €	

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle jää laskennallisesti

$$80\,000\text{ €} + 30\,000\text{ €} + 32\,000\text{ €} - 46\,000\text{ €} = 96\,000\text{ €} / 3$$

$$= 32\,000\text{ € (A:n perillisten laskennallinen perintöosa)}$$

→ c ei saa enää mitään, koska hän on jo omansa saanut. A:n reaalin jäämistö $80\,000\text{ €} + 30\,000\text{ €} - 46\,000\text{ €} = 64\,000\text{ €}$ jaetaan siis tasan d:n ja e:n kesken, jolloin kumpikin saa 32 000 €.

Huomataan, että perittävän avio-oikeudesta vapaan omaisuuden huomioiminen ylisuuren ennakkoperinnön saajan perintöosaa laskettaessa johti siihen, että suurempi osa ennakkoperintöä voitiin lisätä perittävän osituksen kohteena olevan omaisuuden säästöön ja tämän johdosta leski sai enemmän tasinkoa. Vapaaomaisuuden huomioiminen parantaa näin lesken asemaa jäämistöosituksessa ja tällä tavalla toteutettuna siis sopii hyvin AL 94a §:n taustalla olevaan lesken suojaamistarkoitukseen. Vapaaomaisuus vaikuttaa siis vain ylisuuren ennakkoperinnön saajan perintöosan laskemiseen ja vain sitä kautta osituksen lopputulokseen. Vapaaomaisuutta ei siis oteta mukaan itse osituslaskelmaan. Leski ei näin ollen saa osituksessa osaa perittävän vapaaomaisuudesta, vaan hänen avio-osansa kasvaa sen johdosta, että ylisuuresta ennakkoperinnöstä voidaan huomioida suurempi osuus. Toisin sanoen vapaaomaisuuden avulla saadaan selville, mistä määrästä ylisuuri ennakkoperintö voidaan osituksessa huomioida. Näin ollen vapaaomaisuuden huomioiminen on oikeaan lopputulokseen pääsemisen kannalta ositusta edeltävä, välttämätön toimenpide.

5.6.1.2 Leski ennakkoperinnön antajana

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, miten tilanne muuttuisi, jos ennakkoperinnön antajana olisikin leski. Tältä osin tilanne onkin AL 94a §:n sanamuodon osalta ongelmallinen. Pykälän sanamuodon mukaan ennakkoa vähennettäessä otetaan lukuun *ennakon antajalta* jäänyt vapaaomaisuus. Jos ennakkoperinnön on antanut leski, lain sanamuodon mukaisen tulkinnan johdosta hänen vapaaomaisuutensa tulisi ottaa huomioon laskettaessa niitä perintöosia, jotka perillisille tulevat ensin kuolleen puolison jälkeen. Tällainen tulkinta ei kuitenkaan ole käytännössä toteuttamiskelpoinen. Eihän lesken vapaaomaisuudella voi olla mitään merkitystä laskettaessa perillisten perintöosuuksia perittävän jälkeen, koska lesken vapaaomaisuus ei ole ainakaan tässä perinnönjaossa tulossa perillisten jaettavaksi.¹¹²

Lesken ollessa ennakkoperinnön antajana, myöskään perittävän vapaaomaisuutta ei säännöksen sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella voitaisi huomioida, koska perittävä ei nyt ole *ennakon antaja*. Toisaalta pykälän sanamuodosta ”Jos ennakon antajalta jää muutakin...” voitaisiin periaatteessa päätellä, että säännöksellä on tarkoitettu huomioitavaksi vain *perittävältä* todella jäänyt vapaaomaisuus ja näin ollen lesken vapaaomaisuus jäisi tulkinnan ulkopuolelle.¹¹³ Oikeaan lopputulokseen pääseminen ei kuitenkaan nähdäkseni voi olla vain tällaisen tulkintaketjun läpikäymällä saavutettavissa, joten tässä kohtaa AL 94a §:n sanamuotoa tulisi korjata. Lohi onkin esittänyt, että AL 94a §:n viimeinen lause olisi lainsäätäjän erehdys, jota mekaanisesti soveltamalla päädyttäisiin sellaisiin tuloksiin, jotka eivät vastaa säännöksen tarkoitusta ja siksi sen sanamuodon mukaisesta tulkinnasta täytyy voida poiketa.¹¹⁴

Aihetta on käsitelty kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa suhteellisen vähän ja juuri tämä tulkintakysymys jätetään usein käsittelyn ulkopuolelle. Ainoastaan Lohi on käsitellyt aihetta syvällisemmin, joten nojaudun esityksessäni vahvasti hänen esittämiinsä näkökohtiin. Apua tulkinnan hakemiselle ei löydy myöskään kotimaisista lainvalmisteluaineistoista, joten tässäkin kohtaa joudutaan kääntymään ruotsalaisten esitöiden puoleen ja hakea sieltä tukea tulkinnalle. Ruotsalaisia esitöitä tarkastelemalla käy ilmi, että säännös on alun perin tarkoitettu koskemaan nimenomaan perittävältä jäänyttä vapaaomaisuutta, eikä lesken vastaavaa. Ruotsalaisissa esitöissä käytetään *ennakon antaja* -termin sijasta termiä *kuollut*, joka yksiselitteisesti kuvastaa haluttua lopputulosta. Perintöosalaskelmaa tehtäessä mukaan

¹¹² Lohi 1999, s. 89-91 ja Lohi 2016, s. 510.

¹¹³ Lohi 1999, s. 89-91 ja Lohi 2016, s. 510.

¹¹⁴ Lohi 1999, s. 18.

tulisi ottaa nimenomaan perittävältä jäänyt vapaaomaisuus. Ruotsalaisten esitöiden merkitys tulkintalähteenä on hyvin vahva myös tätä kysymystä tarkasteltaessa, sillä koko AL 94a § perustuu ruotsalaiselle lainvalmistelumateriaalille.¹¹⁵

Pykälään on päätynyt harhaanjohtava sanamuoto ilmeisesti siitä syystä, että lainsäätäjältä on unohtunut, että osituksessa vähennetään myös lesken antama ennakkoperintö. Lohi onkin esittänyt, että kyseistä pykälää tulisi sen sanamuodosta huolimatta tulkita laajemmin eli niin, että perittävältä jäänyt vapaaomaisuus otetaan huomioon myös silloin kun ennakkoperinnön on antanut leski.¹¹⁶ Edellä esitetyn perusteella Lohen kannanottoon lainsäätäjälle käyneestä erehdyksestä on helppo yhtyä ja todeta, että AL 94a §:n 2 momenttia osalta tällainen contra legem -tulkinta on ongelmallisuudestaan huolimatta tässä kohdin täysin paikallaan. Pykälän sanamuoto on joka tapauksessa hyvin ongelmallinen suuren tulkinnallisuutensa ja harhaanjohtavuutensa vuoksi ja sitä olisikin hyvä korjata. Ruotsista mallia ottaen termi *ennakon antaja* voitaisiin korjata termillä *perittävä* tai *ensin kuollut puoliso*, mikä korjaisi tämän tulkintaongelman kokonaisuudessaan.

5.6.1.3 Tasinkoa vapaaomaisuudesta?

Perittävän vapaaomaisuuden huomioiminen saattaa kasvattaa avio-osia niin paljon, että leskelle mahdollisesti tulevan tasingon maksamiseksi ei riitäkään varallisuutta perittävän avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta ja tasinko tulisi näin maksettavaksi perittävän vapaaomaisuudesta. Miten tällaiseen tilanteeseen tulisi suhtautua? Lähtökohtaisesti kun vapaaomaisuus ei kuulu osituksen piiriin ja päältäpäin ajateltuna tasingon maksaminen vapaaomaisuudesta ei vaikuta vastaavan sääntelyn tarkoitusta. Tällaisen tilanteen syntyminen edellyttää sitä, että perittävä on antanut avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen nähden suhteellisen ison ennakkoperinnön ja häneltä jää myös paljon vapaaomaisuutta.¹¹⁷ Sanottua on syytä avata seuraavan esimerkin avulla.

Esimerkki 12: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 20 000 € ja B:n 15 000 €. Lisäksi A:lta jäi VO omaisuutta 90 000 €. A on antanut ennakkoperintöä c:lle AO-omaisuudestaan 70 000 €. Miten ositus toimitetaan?

¹¹⁵ Lohi 1999, s. 90 ja SOU 1925:43, s. 470.

¹¹⁶ Lohi 1999, s. 91.

¹¹⁷ Lohi 1999, s. 88.

Päältä päin näyttää siltä, että c:n saama ennakkoperintö on ylisuuri, mutta varmistetaan asia vielä seuraavan laskelman avulla huomioimalla myös perittävän VO-omaisuus:

$$p = [(20\,000\text{ €} + 70\,000\text{ €} + 15\,000\text{ €}) / 2 \times 3] + (90\,000\text{ €} / 3)$$

$$p = 105\,000\text{ €} / 6 + 30\,000\text{ €}$$

$$6p = 105\,000\text{ €} + 180\,000\text{ €}$$

$$6p = 285\,000\text{ €}$$

$$p = 47\,500\text{ €}$$

→ Laskelma varmistaa, että c:n saama ennakkoperintö on hänen laskennallista perintöosaansa suurempi eli näin ollen ylisuuri.

Seuraavaksi selvitetään, mistä määrästä annettu ylisuuri ennakkoperintö voidaan ottaa huomioon.

$$p = [(20\,000\text{ €} + p + 15\,000\text{ €}) / 2 \times 3] + (90\,000\text{ €} / 3)$$

$$p = (35\,000\text{ €} + p) / 6 + 30\,000\text{ €}$$

$$6p = 35\,000\text{ €} + p + 180\,000\text{ €}$$

$$6p = 215\,000\text{ €} + p$$

$$5p = 215\,000\text{ €}$$

$$p = 43\,000\text{ €}$$

Seuraavaksi tehdään osituslaskelma, jossa huomioidaan c:n saaman ennakkoperinnön osalta vain tuo 43 000 €.

Osituslaskelma:

A	B
20 000 €	15 000 €
<u>+ 43 000 € (se määrä ennakkoperinnöstä, joka voidaan huomioida)</u>	
= 78 000 € / 2	
= 39 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 39 000 € - 15 000 € = 24 000 €	

Kun perittävältä jäi AO-omaisuutta vain 20 000 €, se ei riitä tasingon maksuun vaan lisäksi perillisten tulisi maksaa leskelle tasinkona 4 000 € perittävän vapaaomaisuudesta.

Voiko siis olla hyväksyttävää, että perilliset joutuvat käyttämään perittävän vapaaomaisuutta tasingon maksamiseen? Lohi on päätenyt hyväksymään tämän. Hän perustelee kantaansa sillä, että esimerkiksi AL 94 §:n perusteella maksettavaa hukkaamisvastiketta tulee antaa perittävän vapaaomaisuudesta siinä tapauksessa, että perittävän avio-oikeuden alainen omaisuus ei riitä vastikkeen maksamiseen. Näin ollen tällainen tilanne ei olisi ennenkuulumaton avioliitto-oikeudessamme eikä myöskään järjestelmän perusteiden vastaista. Myös Helin on esittänyt, että vastikejärjestelmässämme on tavallista, että vastiketta joudutaan antamaan vapaaomaisuudesta.¹¹⁸ Nähdäkseni Lohen esittämä kanta ja sen perustelut ovat varsin vakuuttavat. Asiaa voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, mitä siitä seuraisi, että leski ei saisikaan koko tasinkoaan vaan sen määrä rajoitettaisiin vain avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta maksettavissa olevaan määrään. Tällöin lesken osalta olisi niin suuri riski oikeudenmenetykseen, että sitä ei nähdäkseni voitaisi sallia.

Tällaisten tilanteiden käytännön merkitys tuskin on kovin suuri. Ajattelisin, että jos perittävä on antanut omaisuuteensa nähden niin huomattavan suuren ennakkoperinnön, että sen johdosta hänen avio-oikeuden alainen omaisuutensa ei riittäisi tasingon maksamiseen, hän ei ehkä ole tarkoittanut, että kyseinen suoritus katsottaisiin ainakaan koko arvostaan ennakkoperinnöksi ja otettaisiin sellaisenaan huomioon perinnönjaossa. Suorituksen on tullut olla niin suuri, että perittävän on tullut ymmärtää, ettei sitä voida perinnönjaossa tasata ja ennakon saanut perillinen jää pysyvästi perilliskumppaneitaan parempaan asemaan.

5.6.2 Perittävän vapaaomaisuudesta annettu ennakkoperintö

Edellä on käsitelty tilannetta, jossa ennakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta, mutta oikean lopputuloksen saamiseksi jäämistöosituksessa joudutaan huomioimaan myös perittävaltä jäänyt vapaaomaisuus. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, miten ja millä edellytyksillä vapaaomaisuudesta annettu ennakkoperintö huomioidaan jäämistöosituksessa vai huomioidaanko lainkaan? Tässä kohtaa on hyvä huomata, että perinnönjaon näkökulmasta ei ole merkitystä sillä onko ennakkoperintö annettu perittävän vapaaomaisuudesta vai avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Näin ollen kyseessä on ositukseen liittyvä erityiskysymys.

Jäämistöosituksen funktio on puolittaa perillisten ja lesken yhteenlaskettu avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö ja näin määrätä avio-osat. Osituksessa huomioidaan siis vain

---

¹¹⁸ Helin 1984, s. 46 ja Lohi 1999, s. 89. Ks. myös Aarnio – Helin 1992, s. 184.

avio-oikeuden alainen omaisuus, eikä vapaaomaisuus näin ollen lähtökohtaisesti kuulu osituksen piiriin. Sama koskee luonnollisesti siitä annettuja ennakkoperintöjä. AL 94a § koskee sanamuotonsa mukaan vain avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettuja ennakkoperintöjä, joten vapaaomaisuudesta annettujen ennakkoperintöjen mahdollinen huomioiminen ei voi tapahtua ainakaan suoraan sen perusteella. Toisaalta, kuten edellä on huomattu, kyseisen pykälän soveltaminen vaatii ajoittain erittäinkin laajaa tulkintaa, joten täyttä tyrmäystä asialle ei voida antaa pelkän pykälän sanamuodon perusteella. Kotimaisesta lainvalmisteluaineistosta ei löydy vastausta kysymykseen ja vaikuttaisi siltä, että sitä ei ole niissä ilmeisesti lainkaan käsitelty. Myöskään ruotsalaisista esitöistä ei ole tämän kysymyksen tarkastelussa apua, sillä asiaa ei ole käsitelty niissäkään.¹¹⁹ Oikeuskirjallisuudessa on pääsääntöisesti katsottu, että jos ennakkoperintöjä on annettu vain vapaaomaisuudesta, AL 94a § ei missään tapauksessa voi soveltua.¹²⁰

Sekä Helin että Lohi ovat kuitenkin kirjallisuudessaan tuoneet esiin näkökulman, jonka mukaan vapaaomaisuudesta annetut ennakkoperinnöt voisivat saada merkitystä sellaisessa tilanteessa, jossa perittävä tai leski on antanut ennakkoperintöjä sekä avio-oikeuden alaisesta omaisuudestaan että vapaaomaisuudestaan ja jokin avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annetuista ennakkoperinnoista vaikuttaisi olevan ylisuuri. Tällaisessa tilanteessa vapaaomaisuudesta annetun ennakkoperinnön huomioon ottaminen saattaa tasoittaa perillisten perintöosien suhteita eli toimia vastaavalla tavalla kuin edellä käsitellyllä perittävän vapaaomaisuudella.¹²¹ Ajatellaan tilannetta, jossa perittävällä on kolme lasta ja hän on antanut kahdelle lapsistaan ennakkoperinnöt AO-omaisuudestaan ja yhdelle VO-omaisuudestaan. Lisäksi toinen AO-ennakoista on ylisuuri. VO-ennakon huomioimisen avulla tilanne olisi mahdollista saada tasattua niin, että alun perin ylisuureksi ajateltu AO-ennakko ei olisikaan lopulta ylisuuri ja kaikki ennakot voitaisiin vähentää saajiensa perintöosista kokonaisuudessaan. On kuitenkin huomattava, että kun lesken vapaaomaisuutta ei voitu edellä esitetyllä tavalla huomioida perintöosia laskettaessa, myös hänen omasta vapaaomaisuudestaan antamansa ennakkoperinnöt jäävät tässä huomiotta.¹²² Näin ollen vain perittävän vapaaomaisuudestaan antamat ennakkoperinnöt voivat tulla tietyissä tilanteissa jäämistöosituksessa huomioiduksi.

¹¹⁹ Lohi 1999, s. 91, alaviite 41.

¹²⁰ Lohi 1999, s. 91 ja Aarnio – Kangas 2016, s. 832.

¹²¹ Lohi 1999, s. 91 ja Helin 1984, s. 46-47.

¹²² Lohi 1999, s. 91.

Lohi on esittänyt, että edellä kuvatuissa tilanteissa VO-omaisuudesta annetut ennakkoperinnön tulisi huomioida jäämistöosituksessa, koska jos näin ei tehdä, perilliset pääsevät hyötymään annetuista ennakkoperinnöistä lesken kustannuksella. VO-ennakot huomioidaan luonnollisesti perinnönjaossa ja tuolloin ylisuuren AO-ennakonsaajan perintöosa muodostuu sen johdosta suuremmaksi kuin ositusta varten tehdyssä apulaskelmassa. Näin ollen saattaa olla, että ylisuureksi osituksessa katsottu AO-ennakko ei perinnönjaossa olekaan ylisuuri ja se voidaankin jaossa kokonaan vähentää saajansa perintöosasta. Lopputulos on siis erilainen, kuin mihin osituksessa päädyttiin, kun ylisuureksi katsottua ennakkoperintöä ei voitu ottaa osituslaskelmaan koko arvostaan, mikä vähensi osituksen kohteena laskennallisesti olevaa omaisuutta ja pienensi näin leskenkin avio-osaa. Lesken asemaa siis parantaisi se, jos VO-ennakot otettaisiin jäämistöosituksessa huomioon.¹²³

Perittävän vapaaomaisuudesta annetun ennakkoperinnön huomioiminen ennakkoperinnön saajan perintöosaa laskettaessa johtaisi siis vastaaviin seurauksiin kuin edellä perittävän vapaaomaisuuden huomioimisen osalta. Se suurentaa ennakon saaneen perillisen perintöosaa ja kasvattaa näin osituksessa huomioitavaa osuutta ennakkoperinnöstä, mikä taas puolestaan kasvattaa avio-osaa ja lopulta leskellä on oikeus saada enemmän tasinkoa. Kyse on siis siitä, että samalla logiikalla kuin avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annetut ennakkoperinnöt vähentävät puolison omaisuutta, niin myös vapaaomaisuudesta annetut ennakkoperinnöt vähentävät puolison omaisuutta. Voidaanko siis tämä vähentyminen ottaa jäämistöosituksessa huomioon siitä huolimatta, että kyse on vapaaomaisuudesta? Miksi olisi eri asia huomioida vapaaomaisuudesta annettua ennakkoperintöä kuin itse vapaaomaisuutta, jonka edellä todettiin voivan tulla huomioiduksi? Nähdäkseni olisi perusteltua huomioida myös vapaaomaisuudesta annetut ennakkoperinnöt jäämistöosituksessa, jotta lesken turvasta ei jouduta liikaa tinkimään ja perilliset eivät pääse hyötymään hänen kustannuksellaan.

---

¹²³ Lohi 1999, s. 93.

6. Erityiskysymyksiä

6.1 Sekatyypiset määräykset

Edellä on käynyt ilmi, että osituksessa saatetaan huomioida sellaisia määräämistoimia, jotka eivät vaikuta perinnönjaossa. Näitä olivat esimerkiksi ainoalle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö ja se tilanne, että perittävä on antanut jokaiselle rintaperilliselleen yhtä suuren lahjan. Voitaisiinko samaan lopputulokseen päätyä perittävän tekemän määräyksen perusteella? Voisiko perittävä siis elinaikanaan määrätä, että tietty lahja otettaisiin ennakkoperintönä huomioon lesken ja perillisten välillä toimitettavassa jäämistöosituksessa, mutta ei perillisten välillä tehtävässä perinnönjaossa? Kyse olisi niin sanotusta *sekatyypisestä määräyksestä*. Sama suoritus voitaisiin katsoa ennakkoperinnöksi osituksessa, mutta perillisten välillä kyse ei olisikaan ennakkoperinnöstä. Sekatyypiset määräykset vaikuttavat siis tietyn suorituksen ennakkoperintöluonteeseen.¹²⁴

Lohi on nostanut kirjallisuudessaan esiin mielenkiintoisen ajatuksen siitä, että perittävä voisi elinaikanaan tehdä tällaisia sekatyypisiä määräyksiä. Perittävä on voinut haluta suosia yhtä rintaperillistään, mutta ei halua sen tulevan lesken vahingoksi. Ongelman ratkaisisi se, että ennakkoperintöä ei otettaisi huomioon perillisten välisessä perinnönjaossa, mutta se huomioitaisiin jäämistöosituksessa. Sekatyypisten määräysten hyväksyminen ei kuitenkaan ole aivan itsestään selvä asia. Niiden hyväksymisen puolesta Lohi esittää muun muassa ennakkoperintösäännösten dispositiivisuuden ja perittävän tarkoituksen kunnioittamisen tärkeyden sekä sen, että tietyn suorituksen vaikutus osituslaskelmassa ei saisi riippua täysin siitä otetaanko kyseinen suoritus huomioon myös perinnönjaossa. Sekatyypisten määräysten kieltämisen kannalta puhuu Lohen mukaan puolestaan ensinnäkin AL 94a §:n sanamuoto sekä lainvalmisteluaineisto ja järjestelmän selkeyden vaatimus.¹²⁵ Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että puolisoilla on aina mahdollisuus määrätä asioista testamentilla, jonka avulla puoliset varmemmin pääsevät haluamaansa lopputulokseen kuin sekatyypisiä määräyksiä käyttämällä. Sekatyypisten määräysten merkitys onkin ehkä teoreettinen, mutta sellaisena hyvin kiinnostava kysymys.

Selkeänä lähtökohtana ennakkoperintösäännöksissä on niiden dispositiivisuus ja perittävän tahdon kunnioittaminen. Tältä kannalta sekatyypisten määräysten salliminen vaikuttaisi

¹²⁴ Lohi 1999, s. 70-71.

¹²⁵ Lohi 1999, s. 71-72 sekä Ehdotus 1935 s. 114 ja SOU 1925:43, s. 268.

olevan linjassa muun järjestelmän kanssa, koska se lisäisi entisestään perittävän mahdollisuuksia määrätä tietyn suorituksen ennakoperintöluonteesta ja sen vaikutuksista tarkemmin. Samoin olisi järjestelmän kehittymisen ja eri tilanteisiin muokkautumisen kannalta ongelmallista, jos osituksen ja perinnönjaon välillä vallitsisi sellainen rikkomaton yhteys ennakoperinnön huomioimisen osalta, mitä ei voisi murtaa edes perittävän suoralla määräyksellä. Tällöin meillä olisi hyvin jäykkä järjestelmä, joka ei pidemmällä aikavälillä kykenisi vastaamaan muuttuvan maailman tarpeisiin. AL 94a §:n sanamuoto tosiaan viittaisi siihen, että ennakoperintö voisi tulla osituksessa huomioiduksi vain, jos se huomioidaan myös osituksessa. Toisaalta pelkän kyseisen pykälän sanamuodon perusteella ei voida toimittaa oikeaan ratkaisuun päätyvää osituslaskelmaa ennakoperinnön huomioimiseksi osituksessa, vaan siihenkin on jouduttu hakemaan apua ruotsalaisista esitöistä sekä kotimaisesta ja ruotsalaisesta oikeuskirjallisuudesta. Tämän perusteella voisi olla mahdollista hivenen pienentää sitä merkitystä, joka AL 94a §:n sanamuodolle tässä asiassa annetaan.

Kyseistä pykälää koskevassa lainvalmisteluaineistossa puolestaan ei ole suoraan otettu asiaan kantaa, mutta lähtökohta on kuitenkin niiden perusteella se, että ennakoperintö otettaisiin huomioon sekä osituksessa, että perinnönjaossa. Vaikuttaisi jopa hieman siltä, että lainvalmistelussa ei ole huomattu ottaa asiaan suoraa kantaa, joten niistä ei voida tämän vuoksi hakea absoluuttista tukea kumpaankaan suuntaan. Järjestelmän selkeyden osalta olisi toki toivottavaa, että tietty suoritus joko katsottaisiin ennakoperinnöksi sekä osituksessa että perinnönjaossa tai vastaavasti ei katsottaisi molempien osalta. Koko ennakoperintöjärjestelmä erilaisine laskukaavoineen ja sääntöineen ei kuitenkaan itsessään ole kovin selkeä, eikä yhden lisävaihtoehdon voida katsoa tekevän siitä kovin paljon entistä sekavampaa. Voitaisiin jopa ajatella tietynlaisen sekavuuden sopivan hienosti sisälle ennakoperintöjärjestelmään.

Sekatyypistien määräysten hyväksymistä tukee nähdäkseni myöskin se, että meillä voi jo tällä hetkellä olla sellainen tilanne, että annettu ennakoperintö otetaan huomioon osituksessa, mutta ei perinnönjaossa. Kuten edellä on todettu, tällainen tilanne on käsillä silloin kun ennakoperintö on annettu ainoalle rintaperilliselle tai jokaiselle rintaperilliselle on annettu saman arvoiset lahjat. Sekatyypisestä määräyksestä aiheutuva tilanne ei siis ole järjestelmässämme mitenkään uusi. Lohikin on uudemmassa kirjallisuudessaan suhtautunut

sekatyyppisiin määräyksiin hivenen avoimemmin kuin vanhemmassa tuotannossaan.¹²⁶ Näin ollen voitaisiin katsoa, että sekatyypisten määräysten hyväksymiselle olisi varteenotettavat perusteet, ainakin teoriassa.

Sekatyypisen määräyksen osalta voidaan ajatella esimerkiksi tilannetta, jossa toinen puolisoista on antanut suosikkilapselleen suhteellisen arvokkaan lahjan ja haluaa nimenomaisesti, että tuo kyseinen lapsi saa lopulta enemmän perintöä hänen jälkeensä, eikä siis tahdo, että lahja otetaan tulevassa perinnönjaossa huomioon ennakkoperintönä. Samalla hän ei kuitenkaan halua, että tuleva leski saisi pienemmän tasingon tuon lahjoituksen vuoksi. Tilanne ratkeaisi nähdäkseni oikeudenmukaisella tavalla, jos puoliso voisi määrätä, että lahja otetaan osituksessa huomioon ennakkoperintönä, jolloin se kasvattaisi hänen avio-oikeudenalaisen omaisuutensa säästöä ja sitä kautta leskelle tulevaa tasinkoa, mutta että sitä ei oteta ennakkoperintönä huomioon perillisten välillä toimitettavassa perinnönjaossa, jolloin suosikkilapsi saa perittävän tahdon mukaisesti lopulta enemmän kuin sisaruksensa. Lopputuloksena olisi siis se, että perittävän tahtoa voitaisiin kunnioittaa kokonaisvaltaisesti, eikä hänen tarvitsisi valita haluaako hän suojella mieluummin tulevaa leskeä vai suosikkiperillistään.

Tilanne on mielenkiintoinen pohdittava myös toisin päin. Voisiko perittävä määrätä, että lahjoitus katsotaan ennakkoperinnöksi perinnönjaossa, mutta ei osituksessa? Voisihan tilanne olla sellainen, että leski ei tarvitse tasinkoa turvakseen esimerkiksi mittavan VO-omaisuutensa vuoksi, jolloin olisi tarpeetonta suojata leskeä tasingon avulla ja järkevämpää suunnata suurempi osuus varallisuudesta jo tässä vaiheessa perillisille, mutta halutaan kuitenkin kohdella heitä tasapuolisesti. Nähdäkseni tällaiseen määräykseen sopivat samat perustelut kuin edellä ja ei olisi välttämättä perusteltua sallia perittäväälle mahdollisuutta määrätä asiasta toisin päin, mutta ei toisin päin. Näin ollen myös tällaisen ratkaisun salliminen voisi olla hyväksyttävää.

---

¹²⁶ Ks. Lohi 2016, s. 499-500.

6.2 Perittävän kuoleman ja osituksen toimittamisen välissä annettu ennakkoperintö

Oma mielenkiintoinen kysymyksensä on se, miten oikeudessamme suhtaudutaan sellaiseen ennakkoperintöön, jonka leski on antanut perittävän kuoleman jälkeen, mutta ennen osituksen toimittamista? Voidaanko tällainen ennakkoperintö siis huomioida jäämistöosituksessa? Seuraavaksi tarkastellaan tätä kysymystä hivenen tarkemmin.

Kysymys on ongelmallinen sen vuoksi, että seuraukset vaihtelevat suuresti sen mukaan katsotaanko AL 94a § soveltuvaksi perittävän kuoleman jälkeen annettuun ennakkoperintöön vai ei. Perittävän kuoleman jälkeen ennakkoperinnön antajana voi luonnollisesti toimia vain leski ja hän voi antaa ennakkoperinnön vain omasta omaisuudestaan. Lesken antama ennakkoperintö vähentää tässäkin tapauksessa hänen avio-oikeuden alaista omaisuuttaan, mikä puolestaan pienentää osituksessa puolitettavaa omaisuutta ja sitä kautta pienentää sekä leskelle että perillisille tulevaa avio-osaa. Lesken toiminta siis vähentää myös perillisten puolelle tulevaa varallisuutta, samoin kuin hänen omaansa. Leski kykenee siis perittävän kuoleman jälkeisillä toimillaan vaikuttamaan osituksen ja sitä kautta perinnönjaon lopputulokseen. Jos AL 94a §:n ei siis katsottaisi soveltuvan tällaisiin ennakkoperintöihin, jäisi annettu ennakkoperintö lesken vahingoksi, eikä hän saisi sitä osituksessa takaisin. Myöskään perillisten kesken toimitettavassa perinnönjaossa perittävän kuoleman jälkeen annettu ennakkoperintö ei tulisi huomioitavaksi. Tilannetta ei siis pystytä palauttamaan sellaiseksi kuin se olisi ollut, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu.

Jos leski on tällaisen ennakkoperinnön antanut, se antaa perillisille mahdollisuuden vaatia niin sanotun *restituutioperiaatteen* soveltamista, jolloin lesken antama ennakkoperintö huomioidaan osituksessa.¹²⁷ Restituutioperiaate tarkoittaa sitä, että jos puolison varallisuus on ositusperusteen syntyhetken jälkeen vähentynyt, tämä vähentynyt osuus otetaan silti osituksessa huomioon ikään kuin se olisi edelleen puolison omaisuutena. Ajatus perustuu siihen, että ositusperusteen syntyhetken ja osituksen toimittamisen välissä puoliso ikään kuin hallitsee omaisuuttaan vielä puolisojen yhteiseen lukuun, joten hän ei voi perusteettomasti vähentää omaisuuttaan toisen puolison vahingoksi.¹²⁸

---

¹²⁷ Lohi 2016, s. 501.

¹²⁸ Lohi 2016, s. 545.

Ongelmallisuus aukeaa selvemmin, kun ajatellaan, miten ennen perittävän kuolemaa annettu ennakkoperintö huomioidaan jäämistöosituksessa, kun sen antaja on leski. Tällöinhän leski saa sen laskennallisesti osituksessa takaisin. Lopputulos on siis hyvin erilainen riippuen ennakkoperinnön antohetkestä. Voiko siis olla hyväksyttävää, että kahta lesken antamaa ennakkoperintöä, joista toinen on annettu esimerkiksi päivää ennen perittävän kuolemaa ja toinen päivä sen jälkeen, kohdellaan täysin eri tavalla jäämistöosituksessa? Tätä ongelmallisuutta avataan seuraavaksi kummankin vaihtoehdon näkökulmasta. Tarkastelun lähtökohdaksi otetaan korkeimman oikeuden tätä kysymystä koskeva ratkaisu KKO 2011:105 ja Tapani Lohen siitä antama oikeustapauskommentti.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2011:105 katsonut, että PK 6:1.2 ja AL 94a § soveltuvat vain sellaiseen ennakkoperintöön, joka on annettu ennen perittävän kuolemaa. Näin ollen perittävän kuoleman jälkeen annetut ennakkoperinnöt jäävät säännösten soveltamisalan ulkopuolelle. Tapauksessa perittävä oli kuollut vuonna 1982 ja vuonna 1988 leski oli luovuttanut lahjanluonteisella kaupalla yhdelle kolmesta yhteisestä rintaperillisestä osuuden avio-oikeuden alaisesta kiinteistöstään ja ilmoittanut luovutuksen olevan rintaperilliselleen ennakkoperintöä. Vuonna 2004 ensin kuolleen puolison jälkeen toimitetussa osituksessa ja perinnönjaossa pesänjakaja otti suorituksen huomioon ennakkoperintönä. Hän perusteli ratkaisuaan sekä puolisoitten että perillisten saattamisella yhdenvertaiseen asemaan jo ensin kuolleen puolison jälkeen. Käräjäoikeus ja hovioikeus hyväksyivät pesänjakajan ratkaisun, mutta korkein oikeus päätyi ratkaisemaan asian toisella tavalla. Korkein oikeus katsoi, että perittävän kuoleman jälkeen annettua ennakkoperintöä ei tule ottaa huomioon perittävän jälkeen toimitetussa osituksessa eikä perinnönjaossa, vaan se tuli huomioida vasta lesken jälkeen tehtävässä perinnönjaossa.

Korkein oikeus perusteli ratkaisuaan ensinnäkin PK 6:1:n kokonaisvaltaisella tulkinnalla. PK 6:1.2:ssa ei nimittäin erikseen mainita, että ennakkoperintö on tullut antaa ennen perittävän kuolemaa, mutta 1 momentissa asiasta on nimenomaisesti säädetty. Kun myös 2 momenttia tulkitaan 1 momentin sanamuodon mukaisesti lopputulokseksi saadaan, että perittävän kuoleman jälkeen annettua ennakkoperintöä ei voida huomioida perittävän jälkeen toimitettavassa perinnönjaossa. Ennen perinnönjakoa toimitettavan osituksen osalta korkein oikeus katsoi, että osituksen kohteena on se varallisuus, joka puolisoilla oli ositusperusteen syntyhetkellä eli tässä tapauksessa perittävän kuolinhetkellä. Samoin se katsoi, että restitutioperiaatetta on oikeudessamme vakiintuneesti sovellettu ja sen

perusteella puolison omaisuuden vähentynyt osa katsotaan osituksessa puolison omaisuudeksi ikään kuin se olisi edelleen tallella. Restituutioperiaatteen soveltamisen johdosta avioliittolain vastikesäännökset puolestaan jäävät soveltumatta. AL 94a §:n soveltamisen osalta korkein oikeus katsoi, että se liittyy sääntelyhistoriansa johdosta niin vahvasti PK 6:1:seen, että sitä on tämän johdosta tulkittava PK 6:1:sen kanssa yhdenmukaisella tavalla. Koska PK 6:1:ää ei voitu edellä kuvatulla tavalla soveltaa tällaisiin ennakoperintöihin, ei myöskään AL 94a § voi niihin soveltua. Näillä perusteilla korkein oikeus katsoi, että perittävän kuoleman jälkeen annettua ennakoperintöä ei voida huomioida perittävän jälkeen toimitettavissa osituksessa ja perinnönjaossa. Tämä tulkinta myös korkeimman oikeuden mukaan estää leskeä vaikuttamasta osituksen lopputulokseen ositusperusteen syntyhetken jälkeisillä toimillaan eli esimerkiksi ennakoperintöjä antamalla.

Lohi on ratkaisusta antamassaan oikeustapauskommentissa tuonut esiin, että korkeimman oikeuden esittämät perustelut ovat sisäisesti johdonmukaisia ja hyväksyttävään lopputulokseen johtavia. Lohen mukaan, jos AL 94a §:ää sovellettaisiin tällaisiin ennakoperintöihin siitä huolimatta, että PK 6:1:stä ei sovellettaisi, lopputuloksena olisi vääristynyt osituksen lopputulos, joka lopulta koituisi ennakoperinnön saaneen perillisen perilliskumppaneiden vahingoksi. Tällöinhän leski saisi kompensaaation antamastaan ennakoperinnöstä, mutta perillisten kesken tätä ei perinnönjaossa tasattaisi vielä ensin kuolleen puolison jälkeen. Korkeimman oikeuden ratkaisun seurauksena on se, että leski ei saa kompensatiota antamastaan ennakoperinnöstä jäämistöosituksessa, mutta häntä vastaan saatetaan tehdä vaatimus restituutioperiaatteen soveltamisesta, jonka avulla perillisten avio-osa saataisiin kasvatettua sellaiseksi kuin se olisi ollut ilman ennakoperinnön antamista. Tämä tapahtuu lisäämällä annettu ennakoperintö laskennallisesti lesken varallisuuteen osituksessa. Perittävän kuoleman jälkeen annettu ennakoperintö jää siis lesken vahingoksi.¹²⁹

Lohi tuo kuitenkin oikeustapauskommentissaan esille myös toisen näkökulman ja tulkinnan, jota korkein oikeus ei ole ratkaisussaan oikeastaan lainkaan käsitellyt. Lohen mukaan voidaan kyseenalaistaa korkeimman oikeuden soveltaman tulkinnan lopputuloksen oikeudenmukaisuus. Onko siis perusteltua kohdella kahta mahdollisesti hyvinkin lähekkäin annettua ennakoperintöä niin eri tavoilla? Leskihän olisi saanut ennakoperinnön

---

¹²⁹ Lohi KKO 2011, Mihin ratkaisu perustuu? -jakso.

laskennallisesti takaisin osituksessa, jos olisi antanut sen juuri ennen perittävän kuolemaa, mutta kuoleman jälkeen annettu ennakkoperintö jää hänen vahingokseen. Myöskään perilliset eivät korkeimman oikeuden soveltaman tulkinnan perusteella pääse keskenään yhdenvertaiseen asemaan, koska ennakkoperintöä ei huomioida ensin kuolleen puolison jälkeen toimitettavassa perinnönjaossa. Heidän välinsä tasataan vasta lesken jälkeen toimitettavassa perinnönjaossa. Lohen mukaan PK 6:1.2:sen sanamuoto ei olisi estänyt toisenlaista tulkintaa. Soveltamalla sitä myös perittävän kuoleman jälkeen annettuun ennakkoperintöön perilliset olisi saatu yhdenvertaiseen asemaan jo ensin kuolleen puolison jälkeen. Jos perillisten kesken tehtävä tasaus jätetään vasta lesken jälkeen toimitettavassa perinnönjaossa toteutettavaksi, otetaan riski siitä, että lesken omaisuus ei hänen kuolinhetkellään enää riitä tasauksen tekemiseen. Edelleen jos PK 6:1.2:sta sovellettaisiin perittävän kuoleman jälkeen annettuun ennakkoperintöön, siihen voitaisi soveltaa myös AL 94a §:ää, jolloin myös annetun ennakkoperinnön vaikutukset saataisiin poistettua myös osituksessa ja tilanne palautettua sellaiseksi kuin se olisi ollut, jos ennakkoperintöä ei olisi annettu. Molempien säännösten taustalla vaikuttavat tavoitteet saataisiin siis toteutettua.¹³⁰

Jos perittävän kuoleman jälkeen annettuun ennakkoperintöön sovellettaisiin PK 6:1.2:sta, ei restituutioperiaatteen soveltamiselle olisi enää tarvetta. Tässä tuntuu Lohen mukaan olevan ongelma korkeimman oikeuden perustelujen kannalta, joiden mukaan vaikuttaisi siltä, että restituutioperiaate tulisi ikään kuin automaattisesti sovellettavaksi, mikä puolestaan tekisi korkeimman oikeuden mukaan AL 94a §:n soveltamisesta aviovarallisuusjärjestelmämme perusteiden vastaista. Näin asia ei Lohen mukaan kuitenkaan ole, sillä restituutioperiaate ei PK 6:1.2:sen soveltamisen jälkeen enää olisi relevantti, sillä omaisuuden vähentyminen tulisi huomioiduksi ennakkoperinnön lisäämisen kautta.¹³¹

AL 94a § kuuluu vastikesäännösten piiriin ja vastikejärjestelmää on vakiintuneesti tulkittu siten, että sen avulla puututaan vain ennen ositusperusteen syntyhetkeä, eli tässä tapauksessa perittävän kuolemaa, tapahtuneisiin suorituksiin. Tähän vakiintuneeseen soveltamiseen liittyen Lohi tuo esiin AL 94a §:n jäämistöoikeudellisen erityisluonteen. Kyseinen pykälä on tuotu avioliittolakiin perintökaaren säätämisen yhteydessä ja sillä on näin erityinen yhteys

¹³⁰ Lohi KKO 2011, Mihin ratkaisu perustuu? -jakso.

¹³¹ Lohi KKO 2011, Mihin ratkaisu perustuu? -jakso.

PK 6:1.2:seen. Näin ollen vastikesäännösten vakiintuneesta tulkinnasta poikkeaminen olisi AL 94a §:n osalta mahdollista.¹³²

Näillä perusteilla Lohi esittääkin, että molempien osapuolten, lesken ja perillisten, etuja pystyttäisiin paremmin turvaamaan, jos myös perittävän kuoleman jälkeen annettuihin ennakkoperintöihin sovellettaisiin sekä PK 6:1.2:sta että AL 94a §:ää.¹³³ Kysymys on käytännössä nähdäkseni hyvin relevantti, koska usein ensin kuolleen puolison jälkeen jäämistöositusta ei toimiteta ollenkaan tai se toimitetaan mahdollisesti vasta pitkän ajan päästä. Tällaisessa tilanteessa leskellä saattaa olla vuosikymmeniäkin aikaa antaa ennakkoperintöjä, joten niiden vaikutusten arviointi on hyvin tärkeää. On myös tärkeää huomata sen konkreettinen merkitys, että ositusperusteen syntyhetki eli tässä perittävän kuolinhetki määrittää sen omaisuuden, joka kuuluu osituksen piiriin, mutta osituksen piiriin kuuluva omaisuus arvostetaan osittamisen toimittamishetken mukaiseen arvoon.¹³⁴ Näiden kahden arvon ero voi olla huomattava.

Mikä tällaisen ennen perittävän kuolemaa annetun ennakkoperinnön vaikutus siis oikeastaan on? Mikä konkreettinen vaikutus on sillä, otetaanko perittävän kuoleman jälkeen annettu ennakkoperintö huomioon AL 94a §:n perusteella jäämistöosituksessa vai ei ja miten tilanne muuttuu, jos siihen sovelletaan restitutioperiaatetta? Ongelman konkretisoitumista on nähdäkseni syytä avata esimerkin avulla:

Esimerkki 13: Osapuolina ovat perittävä A ja leski B sekä lapset c, d ja e. A:n AO-omaisuuden säästö on 80 000 € ja B:n 30 000 €. B on antanut A:n kuoleman jälkeen ennakkoperintöä c:lle AO-omaisuudestaan 20 000 €.

Miten ositus toimitetaan, jos AL 94a § ei sovellu? Tällöin lesken osituksessa huomioitavaksi tulevat varat ovat kuolinhetkeen verrattuna ennakkoperinnön arvon verran vähäisemmät. Tämä omaisuuserähän on siirtynyt pois lesken varallisuuspiiristä.

---

¹³² Lohi KKO 2011, Mihin ratkaisu perustuu? -jakso.

¹³³ Lohi KKO 2011, Mihin ratkaisu perustuu? -jakso.

¹³⁴ Gottberg 2013, s. 28.

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	10 000 €
= 90 000 € / 2	
= 45 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 45 000 € - 10 000 € = 35 000 €	

Miten ositus toimitetaan, jos perilliset vaativat restitutioperiaatteen soveltamista? Tällöin annettu ennakkoperintö lisätään osituslaskelmassa laskennallisesti lesken varoihin.

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	10 000 € + 20 000 €
= 110 000 € / 2	
= 55 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 55 000 € - 30 000 € = 25 000 €	

Miten osituslaskelma toimitetaan, jos AL 94a § soveltuisi? Tällöin annettu ennakkoperintö lisätään laskennallisesti lesken varoihin.

Osituslaskelma:

A	B
80 000 €	10 000 €
	<u>+ 20 000 € (ennakkoperintö)</u>
= 110 000 € / 2	
= 55 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 55 000 € - 10 000 € = 45 000 €	

Huomataan, että AL 94a §:n soveltaminen johtaa leskelle edullisimpaan lopputulokseen, koska sen soveltamisen yhteydessä hän saisi tasinkoa 45 000 € verrattuna ensimmäiseen tilanteeseen eli tämänhetkisen oikeuskäytännön mukaiseen laskelmaan, jonka perusteella leski saa tasinkoa 35 000 €. Huonoin lopputulos lesken kannalta seuraa restitutioperiaatteen soveltamisesta, minkä johdosta lesken tasinko on vain 25 000 €. Tämä johtuu siitä, miten lesken varoja kohdellaan tasingon laskemisen yhteydessä. Restitutioperiaatteen kohdalla lesken varoihin lisättiin 20 000 € eli yhteensä leskellä oli varoja 30 000 € ja tämä on se

summa, johon avio-osaa peilataan eikä leskellä reaalisesti oleva 10 000 €, kuten AL 94a §:n soveltamistilanteessa. Tämä selittää eron restitutioperiaatteen soveltamista kuvaavan laskelman ja AL 94a §:n soveltamista kuvaavan laskelman välillä, vaikka molemmissa tapauksissa lesken varoihin lisätään laskennallisesti annettu enakkoperintö.

6.3 Perittävän tekemien testamenttimääräysten vaikutus enakkoperinnön ja jäämistöosituksen kannalta

6.3.1 Yleistä

Seuraavassa käsitellään sitä problematiikka, joka avautuu silloin, kun perittävä on enakkoperintöjen antamisen lisäksi halunnut määrätä jäämistönsä jakamisesta PK 6 luvusta poikkeavalla tavalla eli hän on eläessään tehnyt testamentin. Tällaisessa tilanteessa joudutaan pohtimaan ensinnäkin sitä, mikä on testamenttimääräysten ja PK 6 luvun säännösten välinen suhde. Testamentilla saattaa olla suuri vaikutus myös tietyn suorituksen enakkoperintöluonteeseen määräytymisen kannalta. Samoin joudutaan selvittämään myös ositusta koskevien säännösten ja testamentin välistä suhdetta. Missä vaiheessa prosessia testamentti otetaan huomioon, tuleeko se siis huomioida ennen ositusta vai vasta sen jälkeen? Voidaan myös kysyä, että mikä on perittävän tekemän testamentin merkitys lesken suojan kannalta jäämistöosituksessa? Näihin kysymyksiin perehdytään hivenen tarkemmin seuraavaksi.

Kuten edellä on jo todettu, PK 6 luvun enakkoperintösäännöstä on tahdonvaltaista oikeutta ja perittävällä on mahdollisuus määrätä siitä toisin. Perittävä voi siis määrätä tietyn suorituksen enakkoperintöluonteesta myös testamentilla. Vaikka enakkoperintöluonteesta määrääminen ei pääsääntöisesti edellytäkään testamentin muotosäännösten noudattamista, ei luonnollisesti ole mitään estettä sille, etteikö perittävä voisi määrätä siitä testamentissaan. PK 6 luvun ja testamentin välisessä suhteessa pääsääntönä on se, että PK 6 luvun säännökset täydentävät testamenttimääräyksiä. Näin ollen PK 6 luvun säännökset tulevat sovellettavaksi vain siinä tapauksessa, että testamentissa ei ole määräyksiä kyseisestä asiasta.¹³⁵

Perittävä on voinut tehdä testamentissaan hyvinkin yksityiskohtaisia määräyksiä omaisuutensa jaosta. Kun testamentin katsotaan olevan ensisijainen suhteessa PK 6 luvun sääntelyyn, tilanne voi olla se, että tietyn suorituksen enakkoperintöluonne ikään kuin muuttuu testamentin tekemisen myötä. Ajatellaan tilannetta, että perittävä on antanut toiselle

¹³⁵ Lohi 1999, s. 21 ja Saarenpää 1980, s. 225.

rintaperillisistään 50 000 euroa ja määrännyt, että kyseinen suoritus on katsottava ennakkoperinnöksi. Myöhemmin hän tekee testamentin, jossa hän määrää, että hänen jäämistönsä on jaettava rintaperillisten kesken niin, että ennakkoperinnön saanut rintaperillinen saa 200 000 euron arvoisen asunhuoneiston hallintaan oikeuttavat osakkeet ja toinen rintaperillinen saa 150 000 euron arvoisen kesämökkikiinteistön sekä rahavarat, joita kuolinhetkellä oli 300 000 euroa. Voidaanko tällaisessa tilanteessa katsoa, että perittävä on testamentillaan kumonnut aikaisemman määräyksensä lahjan ennakkoperintöluonteesta? Nähdäkseni tämä on oikea tulkinta. Tämän tulkinnan puolesta puhuu ensinnäkin se, että perittävä on tehnyt testamentin vasta ennakkoperinnöksi määräämänsä suorituksen tekemisen jälkeen. Samoin hän on testamentissaan määrännyt enemmän omaisuutta sille rintaperilliselle, joka ei ennakkoperintöä ollut saanut. Voidaan siis katsoa, että perittävä on tarkoittanut tällä määräyksellä asettaa perilliset ainakin suurin piirtein samaan asemaan, joten ei ole enää tarvetta erilliselle tasaamiselle PK 6 luvun säännösten perusteella. Niiden soveltaminen tässä tilanteessa päinvastoin aiheuttaisi rintaperillisten välille epätasa-arvoa, kun ennakkoperinnön saaneen rintaperillisen saamasta osuudesta vielä vähennettäisiin hänen saamansa ennakkoperintö. Jos perittävä olisi kyseisessä tapauksessa määrännyt testamentillaan kaiken omaisuutensa jaosta, voitaisiin myös ajatella, että perintökaaren dispositiivisten säännösten soveltamiselle ei ole enää tarvetta.

Muuttuisiko tilanne, jos perittävä olisikin määrännyt testamentissaan enemmän omaisuutta sille rintaperilliselle, joka oli jo saanut ennakkoperinnöksi määrätyn suorituksen? Kumoaako siis myöhemmin tehty testamentti aikaisemman ennakkoperintömääräyksen, vaikka sitä ei olisi nimenomaisesti testamentissa määrättykään? Nähdäkseni edellä kuvattu tilanne ei muuttuisi, vaikka jo ennakkoperinnön saanut perillinen saisikin testamentin perusteella sisarustaan enemmän omaisuutta. Ajatellaan, että rahavaroja olisikin ollut vain 50 000 euroa ja ne olisi määrätty ennakkoperinnön saaneelle rintaperilliselle. Tämä olisi silloin saava omaisuutta yhteensä 250 000 euroa, kun hänen sisaruksensa saisi 150 000 euron arvoisen kesämökkikiinteistön. Perittävä olisi silti selvästi määrännyt siitä, miten hän haluaa omaisuutensa jaettavan ja ennakkoperintösäännösten soveltaminen johtaisi perittävän tarkoituksen vastaiseen lopputulokseen. Eri asia on, jos perittävä olisi määrännyt ennakkoperinnön saaneelle lapselleen testamentilla omaisuutta niin paljon, että se loukkaisi toisen rintaperillisen lakiosaa, mutta tällaiseen tilanteeseen ei ole tässä tutkielmassa tarkoituksenmukaista perehtyä tarkemmin.

6.3.2 Perittävän testamentti ja perittävän antama ennakkoperintö

Jäämistöosituksen ja lesken aseman kannalta perittävän tekemällä testamentilla on ensinnäkin merkitystä nimenomaan tietyn suorituksen ennakkoperintöluonteen kannalta. Jos perittävä on yksiselitteisesti määrännyt testamentissaan, että tietty suoritus ei ole ennakkoperintöä, tällä on luonnollisesti vaikutusta myös osituksen kannalta, eikä sitä siis voida huomioida jäämistöosituksessa.

Ennakkoperintöluonteen ohella perittävän tekemän testamentin merkitys osituksen kannalta konkretisoituu pitkälti sen sisältöön ja siihen, kenelle sillä on omaisuutta määrätty. Vaikutukset riippuvat siis siitä, onko omaisuutta määrätty esimerkiksi leskelle vai perheen ulkopuoliselle henkilölle. Koska testamentin sisältö voi vaihdella suuresti, myös sen aiheuttamat vaikutukset ovat hyvin monimuotoiset. Seuraavassa pohditaan kahta tilannetta ja niiden aiheuttamia ongelmia ja vaikutuksia ennakkoperinnön huomioimisen kannalta jäämistöosituksessa. Ensin tarkastellaan tilannetta, jossa perittävä on testamentissaan määrännyt omaisuutta niin sanotusti perheen ulkopuoliselle henkilölle ja sen pohjalta pohditaan, miten tilanne muuttuisi, jos testamentti olisikin tehty perheen sisällä olevalle henkilölle. Samoin tarkastellaan sitä, miten oikeuskirjallisuudessa on pyritty ratkaisemaan ennakkoperinnön antajan vaihtumisen vaikutus tilanteeseen. Minkälainen merkitys siis on sillä, onko ennakkoperinnön antanut perittävä vai leski?

Aloitetaan tarkastelu siis tilanteesta, jossa perittävä on määrännyt testamentissaan tietyn omaisuuden perheen ulkopuoliselle henkilölle. Otetaan tarkastelun pohjaksi seuraavanlainen tilanne:

Esimerkki 14: Osapuolina perittävä A, leski B sekä kaksi lasta c ja d. A:lta jää omaisuutta 100 000 € ja leskellä on 80 000 €. A on antanut eläessään ennakkoperintönä c:lle 50 000 €. A on myös tehnyt testamentin, jolla hän on määrännyt 40 000 € annettavaksi perheen ulkopuoliselle Y:lle. Esimerkissä kummallakaan puolisoilla ei ole VO-omaisuutta. Miten ositus toimitetaan?

Ensin täytyy selvittää, otetaanko testamentti huomioon ennen ositusta vai vasta sen jälkeen? Pääsäännön mukaan testamentti voidaan täyttää vasta antajansa avio-osasta, joten näyttäisi siltä, että testamentti huomioidaan vasta osituksen jälkeen. Testamentti ei siis pääsäännön

mukaan pienentäisi lesken avio-osaa, vaan jäisi kokonaisuudessaan perillisten avio-osasta vähennettäväksi.¹³⁶ Näin ollen kyseinen esimerkki 14 voitaisiin ratkaista normaalisti.

Ensin täytyy tarkastaa, onko c:lle annettu ennakkoperintö ylisuuri. Tämä tehdään edellä esitellyn kaavan avulla.

$$p = (100\,000\text{ €} + 50\,000\text{ €} + 80\,000\text{ €}) / 2 \times 2$$

$$p = 230\,000\text{ €} / 4$$

$$p = 57\,500\text{ €}$$

Laskelman mukaan c:n saama ennakkoperintö ei ole ylisuuri, vaan se voidaan kokonaan vähentää hänen perintöosastaan. Näin ollen se voidaan ottaa osituksessa huomioon koko arvostaan eli ositus toimitetaan seuraavalla tavalla:

Osituslaskelma:

A	B
100 000 €	80 000 €
<u>+ 50 000 € (ennakkoperintö)</u>	
= 230 000 € / 2	
= 115 000 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 115 000 € - 80 000 € = 35 000 €	

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle jää laskennallisesti 115 000 €, josta saadaan kummankin perillisen laskennalliseksi perintöosaksi 57 500 €.

→ c saa 57 500 € - 50 000 € = 7 500 €

→ d saa 57 500 €

Tarkastuslaskelman avulla voidaan varmistaa ovatko perillisten saamat reaaliset perintöosat oikein. Perillisten puolelle jää reaalisesti 100 000 € - 35 000 € = 65 000 € ja 7 500 € + 57 500 € = 65 000 €.

Koko reaalinen jäämistö on siis jaettu.

¹³⁶ Lohi 1999, s. 101 ja Aarnio – Kangas 2015, s. 1076-1077.

Lohi on esittänyt, että asiaa ei voitaisi tulkita näin yksinkertaisesti. Laskelmaa tehtäessä tulisi huomioida myös perittävän tekemä testamentti ja siinä ulkopuoliselle määrätty 40 000 €. Kantaansa Lohi perustelee muun muassa sillä, että tällainen ratkaisu on omaksuttu Ruotsissa. Samoin hän huomauttaa, että laskelmaa tehtäessä tulee muistaa, että AL 94a §:n perusteella osituslaskelmassa huomioidaan vain se määrä annetusta ennakkoperinnöstä, joka voidaan vähentää saajansa perintöosasta. Kun perittävä on määrännyt tietyn omaisuuden ulkopuoliselle taholle ja se pääsäännön mukaan vähennettäisiin perillisten avio-osasta, se luonnollisesti pienentää heidän perintöosiaan. Tämä tulisi siis huomioida myös AL 94a §:n soveltamisessa.¹³⁷ Lasketaan siis esimerkki uudelleen siten, että huomioidaan A:n Y:lle testamentilla määräämä 40 000 €.

Ensin tarkastetaan, onko c:lle annettu ennakkoperintö ylisuuri, kun testamenttimääräys otetaan huomioon.

$$p = [(100\,000\,€ + p + 80\,000\,€) / 2 \times 2] - 40\,000\,€ / 2$$

$$p = (180\,000 + p) / 4 - 20\,000\,€$$

$$4p = (180\,000\,€ + p) - 80\,000\,€$$

$$3p = 180\,000\,€ - 80\,000\,€$$

$$3p = 100\,000\,€$$

$$p = 33\,333,33\,€$$

Huomataan, että laskelman mukaan c:n saama ennakkoperintö muodostuukin nyt ylisuureksi, kun A:n testamentissaan Y:lle määräämä 40 000 € otetaan huomioon. Näin ollen se voidaan huomioida vain 33 333,33 €:n suuruisena osituksessa ja ositus voidaan toteuttaa seuraavalla tavalla:

Osituslaskelma:

A	B
100 000 €	80 000 €
<u>+ 33 333,33 € (se osa ennakkoperinnöstä, joka voidaan huomioida)</u>	
= 213 333,33 € / 2	
= 106 666,66 € (avio-osa)	
→ leskelle tasinkoa 106 666,66 € - 80 000 € = 26 666,66 €	

---

¹³⁷ Lohi 1999, s. 102.

Laskennallinen perinnönjako:

→ A:n perillisten puolelle jää laskennallisesti 106 666,66 €, josta saadaan kummankin perillisen laskennalliseksi perintöosaksi 53 333,33 €, josta vähennetään vielä kummankin perillisen osuus testamentilla määrätystä 40 000 €:sta, joten laskennalliset perintöosat ovat lopulta 33 333,33 €.

→ c saa $33\,333,33\text{ €} - 33\,333,33\text{ €} = 0\text{ €}$

→ d saa 33 333,33 €

Tarkastuslaskelman avulla voidaan varmistaa ovatko perillisten saamat reaaliset perintöosat oikein. Perillisten puolelle jää reaalisesti $100\,000\text{ €} - 26\,666,66\text{ €} - 40\,000\text{ €} = 33\,333,33\text{ €}$ ja d:hän saa perinnönjaossa nimenomaisesti tuon summan.

Koko reaalinen jäämistö on siis jaettu.

Kun vertaillaan kummankin laskutavan lopputuloksia, huomataan, että ensimmäisessä vaihtoehdossa, jossa A:n tekemää testamenttia ei osituksessa huomioitu, leski sai tasinkona 35 000 € kun taas toisessa esimerkissä, jossa A:n tekemä testamentti huomioitiin, leski sai tasinkoa vain 26 666,66 € eli 8 333,34 € vähemmän kuin ensimmäisessä esimerkissä. A:n tekemän testamentin huomioiminen jäämistöosituksessa siis vaikuttaisi pienentävän avio-osaa ja näin lesken saaman tasingon määrää. Tämä puolestaan vaikuttaa vähintään hivenen kyseenalaiselta lopputulokselta lesken suojan näkökulmasta. Samoin huomataan, että testamentilla ulkopuoliselle määrätyn omaisuuden huomioiminen ikään kuin tekee annetusta enakkoperinnöstä ylisuuren, ainakin tässä esimerkissä.

Voidaanko edellä kuvattua tulkintaa siis pitää hyväksyttävänä? Kun asiaa lähdetään arvioimaan, tulee muistaa, että AL 94a § on dispositiivinen säännös. Perittävän määräyksellä tietyn suorituksen enakkoperintöluonteesta on vaikutusta jäämistöosituksessa. Jos perittävä määrää, että suoritus ei ole enakkoperintöä, ei AL 94a § tule sovellettavaksi, eikä leski siis voi siihen vedota. Tällöinhän perittävä on vain antanut lahjan eikä ole siis olemassa mitään enakkoperintöä, joka voitaisi osituksessa huomioida. Toiselta puolen lesken asemaa turvaa erityisesti mahdollisuus saada AL 94 §:n perusteella hukkaamisvastiketta. Jälkimmäisen eli Ruotsissakin hyväksytyn kannan puolesta Lohi esittää perusteluksi AL 94a §:ssä omaksutun *tasaisen rasituksen periaatteen*, jonka mukaan ylisuuren enakkoperinnön aiheuttaman rasitteen tulee vähentää sekä lesken että perillisten saamaa osuutta heidän

jäämistöosuksiensa mukaisessa suhteessa. Samalla logiikalla voitaisiin olettaa perittävän tarkoittavan, että myös sellaiset ulkopuolisen hyväksi tehdyt testamenttimääräykset eivät rasittaisi vain perillisiä, vaan myös leski joutuisi ottamaan osan rasituksesta kannettavakseen. Näin ollen Lohi tulee siihen lopputulokseen, että ”kun AL 94a §:ää sovellettaessa lasketaan, miltä osin tietty ennakkoperintö voidaan vähentää saajansa perintöosasta, laskelmaa tehtäessä otetaan huomioon myös testamentti.”¹³⁸ Ajatus tasaisen rasituksen periaatteen soveltamisesta myös testamentin osalta vaikuttaa lähtökohtaisesti varsin perustellulta ja loogiselta. Yhtenäisyyden vuoksi olisi suotavaa, että tällaisiin tilanteisiin sovellettaisiin samanlaisia sääntöjä. Oma kysymyksensä on toki se, että voidaanko perittävän käytännössä todella olettaa tarkoittaneen tällaista menettelyä. Kuten jo edellä on tuotu esiin, uskoakseni perittävä ei monessakaan tapauksessa edes osaa ottaa kantaa tämänkaltaisiin asioihin. Periaatteen tasolla ajatus voidaan kuitenkin nähdäkseni hyväksyä, koska se olisi johdonmukaista ajatellen ennustettavuuden ja yhtenäisyyden asettamia vaatimuksia. Kyseisen kannan hyväksymisen puolesta mielestäni puhuu myös ajatus siitä, että kun AL 94a §:n mukaan osituksessa voidaan huomioda vain se osa ennakkoperinnöstä, joka voidaan vähentää saajansa perintöosasta, niin vaikuttaahan testamentti tämän osan suuruuteen.

Huomattavasti yksinkertaisempaa olisi, jos perittävän tekemät testamenttimääräykset jätettäisiin osituslaskelman ulkopuolelle ja huomioitaisiin vasta perinnönjaossa. Tällöin perittävän testamenttimääräyksillä ei myöskään olisi vaikutusta lesken avio-osaan, eivätkä näin pienentäisi lesken mahdollisesti saamaa tasinkoa. Testamenttia tehdessään perittävä ottaa kuitenkin, ainakin periaatteessa, huomioon sen omaisuutensa, joka hänellä silloin on ja miettii määräystensä suuruudet sen perusteella. Uskoakseni ajatuksenkulku ei mene niin pitkälle, että perittävä laskisi testamenttimääräysten vaikutusta osituksen yhteydessä. Olisi paljon yksinkertaisempaa ajatella, että puolisoiden omaisuuteen lisätään annetut ennakkoperinnöt ja siitä jäävästä puolikkaasta perittävä saa määrätä mielensä mukaan. Tällöin testamentin suunnittelukin olisi huomattavasti helpompaa ja lopputulokset laskettavissa huomattavasti yksinkertaisempien laskukaavojen avulla. Nähdäkseni tapauksessa ei myöskään esiinny tarpeeksi perusteita poiketa pääsäännöstä, jonka mukaan testamentti täytetään antajansa avio-osasta. Näin ollen selvyiden kannalta voisi olla perusteltua, että perittävän testamenttimääräyksiä ei huomioitaisi osituslaskelmassa.

---

¹³⁸ Lohi 1999, s. 103-104.

6.3.3 Perittävän testamentti ja lesken antama ennakkoperintö

Lohi on samassa yhteydessä pohtinut myös sitä, tulisiko asiaa arvioida toisin, jos ennakkoperinnön olisikin antanut leski. Ensin on huomattava, että ennakkoperintöluonteesta määrääminen on henkilökohtainen oikeus. Tuleva perittävä ei siis voi omalla testamentillaan määrätä tulevan lesken antaman lahjan ennakkoperintöluonteesta. Lohi esittää, että lesken antamien ennakkoperintöjen osalta tulee noudattaa erilaista sääntöä eli lesken antamien ennakkoperintöjen yhteydessä perittävän tekemä testamentti jätetään osituslaskelman ulkopuolelle ja huomioidaan vasta perinnönjaossa. Sillä ei siis ole AL 94a §:n soveltamistilanteessa merkitystä perintöosia laskettaessa. Kantaansa Lohi perustelee AL 94a §:n lesken suojaamista korostavalla tarkoituksella ja sillä periaatteella, että perittävän ei tulisi pystyä testamentin tekemisellä pienentämään lesken avio-osaa. Samoin kantaa puoltavana argumenttina Lohi tuo esiin sen, että Ruotsissa hyväksytyn kannan soveltaminen johtaisi lesken perusteltujen odotusten pettämiseen. Ajatus tässä on se, että antaessaan ennakkoperintöä yhteiselle rintaperilliselle, leski on voinut luottaa siihen, että hän saa antamansa ennakkoperinnön osituksessa takaisin ja jos perittävän testamentti huomioitaisiin osituksessa, leski ei saisikaan laskennallisesti takaisin antamaansa ennakkoperintöä sen koko arvosta. Toiselta puolen Lohi kyseenalaistaa sen, tuleeko lesken odotuksille antaa tässä kohdin merkitystä, koska ei ole takeita sille, että kuolinhetkellä puolisojen AO-omaisuuden säästöstä ei riitäkään täysimääräisen kompensaation maksamiseen leskelle annetun ennakkoperinnön perusteella. Samoin hän tuo esiin, että perittävän testamenttausvapaus kaventuisi, jos testamenttia ei otettaisi huomioon osituksessa, koska siinä tapauksessa perittävä voisi määrätä arvomääräisesti pienemmästä osasta jäämistöään ja, että yhtenäisyyden kannalta sama kanta tulisi omaksua molemmissa tilanteissa.¹³⁹

Nähdäkseni Lohen ottama kanta lesken antamien ennakkoperintöjen ja perittävän tekemän testamentin huomioimisen osalta on varsin hyväksyttävä. Yhtenäisyyden vaatimukselle tulisi kuitenkin antaa enemmän painoarvoa. Lesken suojatarkoituksella ja sillä, että perittävä ei voisi testamentilla kaventaa lesken avio-osaa voitaisiin nähdäkseni perustella myös perittävän testamentin jättämistä osituksen ulkopuolelle, kun ennakkoperinnön on antanut perittävä itse. Kuten edellä on osoitettu, tällaisessa tapauksessa lesken avio-osa ja sitä kautta myös tasingon määrä pienenee. Onko siis perusteltua, että perittävä voi testamenttimääräyksellä pienentää lesken avio-osaa silloin kun hän itse on antanut

---

¹³⁹ Lohi 1999, s. 104-105.

ennakkoperinnön, mutta jos ennakkoperinnön onkin antanut leski, tämä ei olekaan sallittua? Nähdäkseni vastaus kysymykseen ei voi olla myöntävä. Tässä kohtaa on toki huomattava, että perittävä voi toki määrätä itse antamansa lahjan ennakkoperintöluonteesta, mutta ei lesken antaman lahjan ennakkoperintöluonteesta. Näin ollen perittävän antamien ennakkoperintöjen osalta kyse on testamentin tulkinnasta, mutta lesken antamien ennakkoperintöjen osalta kyse on lain tulkinnasta.

Huomataan, että perittävän tekemät testamenttimääräykset tuovat oman lisänsä jo valmiiksi hivenen monimutkaiseen ja hankalaan tilanteeseen eli ennakkoperintöjen huomioimiseen jäämistöosituksessa. Kaikkien kysymysten huomioiminen ja oikeaan lopputulokseen päätyminen vaatii tarkkuutta ja ammattitaitoa.

7. Johtopäätökset

Tutkielman tarkoituksena oli perehtyä tarkemmin ennakkoperinnön aiheuttamiin ongelmiin jäämistöosituksessa ja tarkastella niihin tarjottuja ratkaisuvaihtoehtoja. Tutkielman edetessä osoitettiin, että ennakkoperinnöllä on vaikutuksia huomattavan laaja-alaisesti, joten myös sen aiheuttamat ongelmat koskettavat laajaa asiapiiriä. Lähtökohtaisena ongelmana on nähdäkseni AL 94a §:n sanamuoto ja muotoilu, koska pelkästään sen perusteella on hyvin haastavaa onnistua tekemään oikeanlainen osituslaskelma, jossa ennakkoperintö olisi huomioitu säännöksen tarkoittamalla tavalla. Täysin mahdotonta tämä on, jos annettu ennakkoperintö on ylisuuri. Pykälän sanamuoto aiheuttaa hankalia tulkintakysymyksiä myös esimerkiksi vapaaomaisuuden huomioimisen osalta. Nähdäkseni pykälän tämän hetkinen sanamuoto onkin hyvin ongelmallinen juuri sen aiheuttamien tulkintaongelmien näkökulmasta ja sitä olisi hyvä korjata vastaamaan sen tarkoitusta.

Annetulla ennakkoperinnöllä on kiistatta merkittävä vaikutus jäämistöosituksessa. Jos annettua ennakkoperintöä ei huomioitaisi jäämistöosituksessa, puolisoiden osituksen kohteena olevan omaisuuden säästö olisi pienempi, mikä puolestaan johtaisi pienempiin avio-osiin ja sitä kautta myös tasingon määrän pienenemiseen. Taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että lahjan antanut perittävä ei ole halunnut toiminnallaan huonontaa puolisonsa asemaa. Tästä oletuksesta voidaan olla myös toista mieltä ja kyseenalaistaa se, osaavatko ihmiset todella ajatella, että heidän omistuspäiirinsä ulkopuolelle pysyvästi siirtynyt lahja vaikuttaisi jollakin tavalla puolisoiden välillä lopulta toimitettavaan jäämistöositukseen. Kyseisen tausta-ajatuksen hyväksyminen edellyttää lisäksi sen hyväksymistä, että ihmiset

ovat tietoisia jäämistöosituksesta yleensä ja tarkemmin sen sisällöstä ja siihen liittyvästä sääntelystä. Rohkenen epäillä, että usein näin ei ole. Onko kyseessä siis vain kaunis ajatus, joka ei kuitenkaan ole käytännön elämän näkökulmasta todenpitävä? Pelkäänpä, että siihen johtopäätökseen on näiltä osin päädyttävä. Tämä havainto herättää toisen, vieläkin vakavamman huolen; onko ennakkoperintöä koskeva sääntelymme lopulta muodostunut niin hankalaksi, että sen ymmärtämien ilman juridista koulutusta on liian haastavaa?

Osituslaskelman tekeminen on aina tärkeää, erityisesti jos jompikumpi puolisoista on antanut ennakkoperintöjä, koska niiden huomioiminen saattaa muuttaa lopputulosta huomattavasti. Vaikka alun perin näyttäisi siltä, että puolisoaan varakkaampi leski ei joutuisi tasinkoprivilegin johdosta tasinkoa maksamaan, osituslaskelman tekeminen saattaakin osoittaa, että leski onkin se osapuoli, joka on oikeutettu saamaan tasinkoa. Tasinkoprivilegillä on muutoinkin merkitystä ennakkoperintöjen huomioimisen kannalta jäämistöosituksessa, koska jos osituslaskelma lopulta näyttääkin, että leski olisi tasingonluovutusvelvollinen, vapautuu hän tästä velvollisuudestaan vetoamalla AL 103.2 §:n mukaiseen tasinkoprivilegiinsä. Näin ollen lesken tasinkoprivilegi ikään kuin kumoaa AL 94a §:n vaikutuksen. Ennakkoperinnön laskennallinen lisääminen osituslaskelmassa menettää siis merkityksensä, koska lopputulos ei toteudu lesken vedotessa oikeuteensa. Tällöinhän ei ole lopulta merkitystä sillä, minkä suuruisena tai miten ennakkoperintö laskelmassa huomioidaan, koska sen vaikutus esimerkiksi tasingon määrään jää merkityksettömäksi.

Hankalammaksi tilanne muuttuu, kun annettu ennakkoperintö on niin suuri, että sitä ei voida kokonaisuudessaan vähentää saajansa perintöosasta eli kun kyseessä on ylisuuri ennakkoperintö. Tämä johtaa siihen, että lopulta kaikille perillisille ei riitä yhtä suurta osaa, eikä heitä siis voida lopulta asettaa yhdenvertaiseen asemaan. Tällöin ongelmaksi muodostuu se, miten ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttama vaje tasataan osallisten kesken oikeudenmukaisella tavalla. Jos tällaista tasausta ei tehdä, lopputulos saattaisi olla se, että leski saisi tasinkona jopa koko reaalisen jäämistön, jolloin perillisten puolelle ei jäisi mitään. Jo lainvalmisteluaineistosta käy ilmi ajatus siitä, että ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttaman rasituksen tulisi koitua kummankin osapuolen, lesken ja perillisten, vahingoksi samassa suhteessa. Nähdäkseni perillisten puolelle halutaan saada edes hieman varallisuutta, jolla heidän mahdolliset eri suuruiset perintöosansa saadaan tasattua mahdollisimman hyvin ja tästä syystä lesken täydestä suojasta tingitään. Tässäkin kohdin on siis tehty kompromissi

kahden ääripään välillä, jotta kummankaan osapuolen suojaamisesta ei jouduta täysin luopumaan.

Tämä ylisuuren ennakkoperinnön ongelma on AL 94a §:ssä ratkaistu säätämällä, että jos ennakkoperinnön arvoa ei kokonaisuudessaan voida vähentää saajansa perintöosasta, siitä vähennetään niin *suuri osa kuin siitä voidaan vähentää*. Nyt ongelmaksi muodostuu se, miten tämä määrä saadaan selville. Oikeuskirjallisuudessa ja lain esitöissä on tarjottu ratkaisuksi useampaakin laskumenetelmää, joista lisäysmenetelmä ja suhteellisen jakamisen menetelmä ovat esitettyjen kannanottojen perusteella toimivat ratkaisut. Lisäysmenetelmä vaatii hivenen haastavampien laskukaavojen ratkaisua, mutta toimii nähdäkseni varsin mallikkaasti ja on siten oiva ratkaisu ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttamien ongelmien ratkaisuun. Yhdeksi ratkaisuksi tarjotut puutemalli -nimityksen alle jaotellut laskentakaavat eivät oikeastaan toimi riittävällä tavalla ollakseen toimiva ratkaisu ylisuuren ennakkoperinnön huomioimiseen jäämistöosituksessa.

Koska AL 94a § kuuluu asiallisesti vastikesäännösten joukkoon, on ennakkoperintöjen huomioimisessa jäämistöosituksessa toisaalta otettava huomioon myös vastikejärjestelmän taustalla olevat tavoitteet ja käytännössä muotoutuneet tulkintatavat, mutta toisaalta tuotiin esiin, että tästä voidaan ehkä tietyin perustein poiketa. AL 94a §:llä on sääntelyhistoriansa vuoksi erityinen suhde jäämistöoikeuteen ja PK 6 luvun ennakkoperintöä koskeviin säännöksiin, mistä johtuen voidaan ajatella, että sitä voitaisiin tietyissä tilanteissa tulkita muista vastikesäännöksistä poikkeavalla, laajemmalla tavalla. Vastikesäännöksiä on vakiintuneesti tulkittu niin, että vain ennen ositusperusteen syntyhetkeä tehtyihin toimiin on voitu sen perusteella puuttua. AL 94a §:n osalta tällaisesta tulkinnasta on esitetty voitavan poiketa. Lohi on katsonut, että perittävän kuoleman jälkeen, mutta ennen jäämistöosituksen toimittamista annettuihin ennakkoperintöihin voitaisiin soveltaa sekä PK 6:1.2:sta että AL 94a §:ää, jolloin se voitaisiin huomioida jäämistöosituksessa. Vaihtoehtoiseksi suojakeinoksi on tarjottu restitutioperiaatetta, mutta esimerkkien avulla huomattiin, että lesken kannalta paras suojakeino olisi AL 94a §:n soveltaminen, jolloin leski saisi eniten tasinkoa. Tämänhetkisen oikeuskäytännön perusteella oikeustila on kuitenkin sellainen, että AL 94a § ei tällaisiin ennakkoperintöihin sovellu ja restitutioperiaate on näin sovellettava suojakeino. Nähdäkseni Lohen esittämä kanta ja siihen esitetyt perustelut kuitenkin puoltavat toisenlaisen kannan hyväksymistä.

Vastikejärjestelmään liittyen yhdeksi ongelmaksi muodostuu AL 94a §:n ja AL 94 §:n välinen rajanveto. Mitkä ovat lesken mahdollisuudet vedota AL 94a §:n sijasta hukkaamisvastiketta koskevaan AL 94 §:ään? AL 94 §:n soveltamisen kynnys on hyvin korkealla, mutta soveltuessaan se tarjoaa leskelle tehokkaampaa suojaa kuin AL 94a §:n soveltaminen, koska sen perusteella vastikkeen antamiseen voidaan tarvittaessa käyttää koko perittävältä jäänyt omaisuus. Hukkaamisvastikkeen saamisen perusteena oleva toiminta on kuitenkin nähdäkseni niin poikkeuksellista, että sen soveltamisen käytännön merkitys jäänee hyvin vähäiseksi, vaikka periaatteellisesti saadun suojan ero voi olla huomattavakin.

Vapaaomaisuuden osalta AL 94a §:än kirjoitusasuun on mitä ilmeisemmin eksynyt pienimuotoinen virhe. Pykälän viimeisen lauseen mukaan, *jos ennakon antajalta jää muutakin omaisuutta, otetaan ennakkoa vähennettäessä myös tämä lukuun*. Jos säännöstä sovellettaisiin sen sanamuodon mukaan, jäämistöosituksessa tulisi siis enakkoperinnön vähentämisen yhteydessä aina huomioida myös ennakon antajan vapaaomaisuus ja jos ennakon antajana olisi leski, tulisi siis myös hänen vapaaomaisuutensa huomioida. Tällöin ensin kuolleen puolison perillisten perintöosat määräytyisivät osittain lesken vapaaomaisuuden mukaan. Tilanne olisi absurdi, koska tehtäessä perinnönjakoa ensin kuolleen puolison jälkeen, ei lesken vapaaomaisuudella voi olla vaikutusta perillisten perintöosiin. Lesken vapaaomaisuushan ei ole tulossa jaettavaksi ensin kuolleen puolison jälkeen. Pykälää kirjoitettaessa lainsäätäjältä on ilmeisesti unohtunut, että myös lesken antamat enakkoperinnöt tulevat jäämistöosituksessa huomioiduksi ja termiksi on näin valikoitunut *ennakon antaja* esimerkiksi termin *perittävä* tai *ensin kuollut puoliso* sijaan. Pykälän sanamuodon mukainen tulkinta olisi vastoin säännöksen lesken suojatarkoitusta, joten sen sanamuodon mukaisesta tulkinnasta tulee tältä osin poiketa. Näin ollen huomioitavaksi voi tulla vain perittävän vapaaomaisuus, ei koskaan lesken. Tältäkin osin pykälän sanamuoto aiheuttaa hankalia tulkintaongelmia ja siinä olisi siis korjaamisen tarvetta.

Vapaaomaisuuden osalta ongelmaksi muodostuukin se, voiko ja millä edellytyksillä, perittävän avio-oikeudesta vapaa omaisuus tulla huomioiduksi jäämistöosituksessa, kun enakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Lainvalmisteluaineiston perusteella voidaan ajatella tarkoitetun, että vapaaomaisuus tulisi huomioitavaksi vain silloin kun annettu enakkoperintö on ylisuuri eikä sitä voida siis kokonaisuudessaan vähentää saajansa perintöosasta. Vapaaomaisuuden avulla tuota perintöosaa saadaan laskennallisesti

kasvatettua, joten suurempi osa ylisuuresta ennakkoperinnöstä voidaan siitä vähentää ja näin ottaa huomioon myös jäämistöosituksessa. Vapaaomaisuuden huomioiminen siis parantaa lesken asemaa. On kuitenkin hyvä muistaa, että perittävän vapaaomaisuutta ei itsessään oteta huomioon osituslaskelmassa, vaan se huomioidaan ainoastaan laskennallisesti ennakkoperinnön saajan perintöosaa laskettaessa. Sen vaikutus osituslaskelmaan tulee siis sitä kautta, että kun ennakkoperinnönsaajan perintöosa on isompi, voidaan suurempi osa ylisuuresta ennakkoperinnöstä huomioida osituksessa ja tämä kasvattaa osituksen kohteena olevaa omaisuutta ja sitä kautta avio-osia ja edelleen tasingon määrää. Tällainen tulkintaratkaisu ei nähdäkseni sodi osituksen perustavanlaatuista ideaa vastaan, koska vapaaomaisuutta ei tule osituksen kohteeksi vaan sitä käytetään ainoastaan apulaskelmassa.

Toinen vapaaomaisuuden huomioimisen synnyttämä ongelma on se, että vapaaomaisuuden huomioiminen saattaa kasvattaa avio-osia niin paljon, että perittävän avio-oikeuden alainen omaisuus ei riitä leskelle tulevan tasingon maksamiseksi. Tällöin tasinko tai ainakin osa siitä olisi suoritettava perittävän vapaaomaisuudesta, mikä taas olisi vastoin sääntelyn tarkoitusta ja osituksen sekä vapaaomaisuuden perimmäistä ideaa. Tutkielmassa päädytään Lohen ja Helinin tapaan hyväksymään se kanta, että leskelle voidaan joutua maksamaan tasinkoa myös vapaaomaisuudesta. Jos näin ei toimittaisiin olisi lesken osalta liian suuri riski oikeudenmenetykseen. Lohi esittää kannan perusteeksi myös sitä, että AL 94 §:n perusteella maksettavaa hukkaamisvastiketta voidaan joutua maksamaan vapaaomaisuudesta, joten tilanne ei ole järjestelmämme kannalta täysin tuntematon. Näin ollen vastaavan ratkaisun omaksuminen myös tämän kysymyksen osalta noudattelisi samaa linjaa ja olisi ennustettavuuden ja yhtenäisyyden näkökulmasta hyväksyttävää.

Ennakkoperintöä on voitu antaa myös vapaaomaisuudesta ja silloin ongelma on hivenen erilainen kuin avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettujen ennakkoperintöjen kohdalla. Kun vapaaomaisuus ei pääsääntöisesti kuulu osituksen piiriin, sama koskee luonnollisesti myös vapaaomaisuudesta annettuja ennakkoperintöjä. Samoin AL 94a § koskee jo sanamuotonsa perusteella vain avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta annettuja ennakkoperintöjä. Kyseistä pykälää joudutaan kuitenkin muissakin tilanteissa tulkitsemaan sen sanamuotoa laajemmin, joten vain sen perusteella ei voida asiaa ratkaista. Lohi ja Helin ovat esittäneet, että vapaaomaisuudesta annetut ennakkoperinnöt voitaisiin huomioida jäämistöositusta varten tehtävässä apulaskelmassa, jos ennakkoperintöjä on annettu myös avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta ja jokin niistä on ylisuuri. Tällaisessa tilanteessa

vapaaomaisuudesta annetun ennakkoperinnön huomioiminen tasoittaa perillisten perintöosia ja vaikuttaa näin siis periaatteessa samalla tavalla kuin vapaaomaisuuden huomioiminen silloin kun ennakkoperintö on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Sitä käytettäisiin siis vastaavalla tavalla ennakonsaajan perintöosan laskemisessa ja sitä kautta sen vaikutukset tulisivat osituslaskelmaan. Ajatus on siinä, että myös vapaaomaisuudesta annettu ennakkoperintö vähentää antajansa omaisuutta. Tältä osin voidaankin kyseenalaistaa se, miksi olisi eri asia huomioida vapaaomaisuudesta annettua ennakkoperintöä kuin itse vapaaomaisuutta, jonka edellä todettiin voivan tulla huomioiduksi.

Lähtökohtaisesti olisi toivottavaa, että samalla suorituksella olisi sama ennakkoperintöluonne riippumatta siitä henkilösuhteesta, jossa sitä arvioidaan. Näin ollen lähtökohtaisesti ennakkoperinnöksi katsottava suoritus huomioidaan sekä osituksessa että perinnönjaossa. Tämä ajatus ei voi kuitenkaan nähdäkseni olla kovin ehdoton jo siitä syystä, että osituksessa saatetaan ilman perittävän antamaa määräystäkin huomioida sellaisia suorituksia, joita ei oteta perinnönjaossa huomioon. Tällaisia ovat esimerkiksi ainoalle rintaperilliselle annettu ennakkoperintö ja se tilanne, että jokaiselle rintaperilliselle on annettu yhtä arvokas lahja. Tällöinhän ei ole mitään tarvetta asettaa perillisiä keskenään yhdenvertaiseen asemaan, mutta osituksessa tällaisten suoritusten huomioimiselle on kuitenkin tarvetta. Ovathan ne siltä vähentäneet osituksen kohteena olevan omaisuuden määrää. Näin ollen myös sekatyyppeihin määräyksiin voitaisiin nähdäkseni suhtautua ainakin alustavasti hyvin avoimesti.

Sekatyyppeiden määräysten puolesta voidaan esittää myös ennakkoperintösäännösten dispositiivisuuteen ja perittävän tahdon kunnioittamiseen liittyviä näkökohtia. Toiselta puolen AL 94a §:n sanamuodon ja järjestelmän selkeyden vaatimuksen perusteella sekatyyppejä määräyksiä ei voitaisi hyväksyä. Voidaanko siis katsoa, että tietyllä suorituksella voi olla vain yksi ennakkoperintö luonne, jolloin se joko on ennakkoperintöä tai ei ole, kaikissa henkilösuhteissa? Nähdäkseni muuttuvassa, entistä dynaamisemmassa maailmassa, asia ei ehkä voi olla näin mustavalkoinen. Mutta tämä ajatus on kuitenkin hyvä pitää selkeyden ja järjestelmän hallittavuuden kannalta aina mielessä, kun mietitään, voidaanko tiettyä suoritusta tarkastella eri tavalla eri henkilösuhteissa. Nähdäkseni sekatyyppejä määräyksiä vastaan esitetyt argumentit eivät kuitenkaan ole riittävän painavia kumoamaan niitä perusteita, joita sekatyyppeiden määräysten hyväksymiselle voidaan

esittää. Näin ollen sekatyypiset määräykset voitaisiin, ainakin teoriassa, hyväksyä. Oma asiansa on kuitenkin se, mikä merkitys tällaisilla määräyksillä käytännössä olisi. Puolisoilla on aina mahdollisuus määrätä asioista testamentilla, joten sekatyypisten määräysten merkitys onkin ehkä ainoastaan teoreettinen.

Omanlainen ongelmansa on ennakkoperintöjen huomioiminen jäämistöosituksessa, kun perittävä on lisäksi jättänyt testamentin. Testamentilla saattaa ensinnäkin olla vaikutusta suorituksen ennakkoperintöluonteeseen, mikä puolestaan vaikuttaa jäämistöosituksen lopputulokseen. Tällöin osituksen lopputulos muuttuu sen mukaan, tuleeko tietty suoritus huomioitavaksi ennakkoperintönä vai ei. Pääsäännön mukaan testamentti täytetään vasta antajansa avio-osasta eli siltä osin perittävä ei voi testamentillaan pienentää lesken avio-osaa. Perittävän tekemän testamentin huomioiminen jo osituksessa pienentäisi lesken avio-osaa ja sitä kautta hänen mahdollisesti saamaansa tasinkoa.

Lohi on kuitenkin esittänyt, että ennakkoperinnön saajan perintöosaa laskettaessa tulisi huomioida myös perittävän tekemä testamentti. Kantaansa hän on perustellut AL 94a §:ssä omaksutulla tasaisen rasituksen periaatteella, jonka mukaan ylisuuren ennakkoperinnön aiheuttaman rasitteen tulee vähentää sekä lesken että perillisten saamaa osuutta heidän osuuksiensa mukaisessa suhteessa. Yhtenäisyyden vuoksi olisi hyvä, että tällaisiin tilanteisiin sovellettaisiin samansisältöisiä sääntöjä ja periaatteen tasolla olisikin nähdäkseni suotavaa hyväksyä tällainen kanta. Käytännön tasolla voidaan kuitenkin kyseenalaistaa se, voidaanko perittävän olettaa tarkoittaneen tällaista menettelyä. Lopulta myös yksinkertaisuuden ja ennustettavuuden vuoksi perittävän tekemät testamenttimääräykset tulisi jättää osituksen ulkopuolelle ja huomioida vasta perinnönjaossa. Tällaista tulkintaa puoltavat myös lesken suojatarkoitus ja se, että perittävän ei voida sallia testamentilla kaventavan lesken avio-osaa. Toisenlaiselle tulkinnalle ei nähdäkseni lopulta ole esitetty tarpeeksi perusteita, jotta voitaisiin poiketa pääsäännöstä, jonka mukaan testamentti täytetään antajansa avio-osasta. Samalla tavoin on myös tulkittava perittävän tekemien testamenttimääräysten merkitystä silloin kun ennakkoperinnön on antanut leski.

Nähdäkseni ennakkoperintöjärjestelmän taustalla vaikuttava ajatus siitä, että kaikki perittävän tekemät lahjoitukset voitaisiin laskennallisesti palauttaa sillä perusteella, että perittävän oletetaan näin tahtoneen, on hyvin ongelmallinen. Rohkenen väittää, että ihmisten tehdessä lahjoituksia lapsilleen, he eivät ajattele niiden palautuvat laskennallisesti perinnönjakoon, saati ositukseen. Tämä johtuu perustavammanlaatuisesta ongelmasta eli

siitä, että ennakkoperintö- ja ositussäännösten tunnettavuus on hyvin heikkoa. Tutkielmassa on tuotu esiin ajatus siitä, että yksinkertaisuuden ja selkeyden vuoksi voisi olla perusteltua, että järjestelmässämme katsottaisiin ennakkoperinnöiksi vain sellaiset suoritukset, joiden osalta näin on nimenomaisesti määrätty. Kaikkien lahjoitusten ja testamenttimääräysten vaikutuksia ei siis nähdäkseni voida automaattisesti poistaa, koska tällaisella toiminnalla lopulta todennäköisesti päädyttäisiin perittävän tahdon vastaisiin lopputuloksiin. Omatoiminen lahjanantaja todennäköisesti tekee itse omasta mielestään tarvittavat toimenpiteet lastensa tasavertaisuuden vuoksi ja, jos hänen kuolemansa jälkeen annettuja lahjoituksia aletaan palauttamaan ositukseen ja perinnönjakoon, on suuri riski siitä, että lopputulos on perittävän tahdon vastainen.

Tutkielman perusteella on havaittu, että ennakkoperintöjen huomioiminen jäämistöosituksessa ja AL 94a §:n ongelmallinen muotoilu aiheuttavat monenlaisia ongelmatilanteita, joissa vastakkain ovat lesken ja perillisten intressit. Kuten edellä on huomattu, usein tällaisissa tilanteissa on ratkaisuksi omaksuttu jonkinlainen kompromissi, joka toteuttaa kummankin osapuolen oikeuksia tiettyyn pisteeseen asti. Näin ollen kumpikaan osapuoli ei joudu kantamaan koko vahinkoa yksin, vaan se pyritään tasaamaan osapuolten kesken.

Tutkielman perusteella on kiistatta selvää, että ennakkoperinnön huomioiminen jäämistöosituksessa sisältää hyvin paljon ongelmallisia ja tulkinnanvaraisia näkökohtia. Kyseessä on hyvin haastava järjestelmä, jonka oikeanlaiseen toteuttamiseen vaaditaan tarkkuutta ja ammattitaitoa, sekä ainakin hieman matemaattista ymmärrystä. Haastavuus johtuu uskoakseni pitkälti juuri AL 94a §:n sanamuodon ongelmallisuudesta ja sen aiheuttamista tulkintaongelmista. Näin ollen pykälän kirjoitusasua korjaamalla saataisiin ratkaistuksi ainakin osa sen aiheuttamista ongelmista. On toki muistettava, että kaikkea ei voi eikä pidäkään kirjoittaa auki lakitekstiin. Toinen suuri syy järjestelmän haastavuuteen sisältyy nähdäkseni ennakkoperintö- ja ositusinstituutioiden yleisen tunnettavuuden heikkouteen. On hyvin hankala tehdä ratkaisuja, jotka istuvat järjestelmän tarkoituksiin, jos ei ymmärrä sen sisältöä.